

bestel

2007

in beeld

O N D E R
U C S U M
L T U U R
N E T E M
S C H A P

bestel

2007

in beeld

1	Inleiding	5
2	Belangrijkste beelden	
2.1	Onderwijs	6
2.2	Cultuur en Media	8
2.3	Wetenschap	10
3	Het Bestel	
3.1	Onderwijs	12
3.2	Cultuur en Media	14
3.3	Wetenschap	18
4	Indicatoren onderwijs	
4.1	Deelname en uitgaven	20
4.2	Instellingen en personeel	24
4.3	Resultaten	28
4.4	Effecten	32
5	Indicatoren cultuur en media	
5.1	Uitgaven	34
5.2	Instellingen	36
5.3	Aanbod	38
5.4	Bereik	42
6	Indicatoren wetenschap	
6.1	Investerings, uitgaven en personeel	46
6.2	Instellingen en samenwerking	48
6.3	Resultaten	50
6.4	Effecten	52
	Bijlagen	
B1	Bronnen en definities	55
B2	Lijst van afkortingen	78

Met Bestel in Beeld geeft het ministerie van OCW een overzichtelijke indruk van de kwaliteit van onze onderwijs-, cultuur- en wetenschapsstelsels. Het boekje behandelt de belangrijkste ontwikkelingen in deze stelsels en wat ze opleveren voor individuen en voor de maatschappij.

De gepresenteerde indicatoren schetsen een beeld van de prestaties op het gebied van onderwijs, cultuur en wetenschap. Elke indicator afzonderlijk geeft een signaal af. In combinatie kunnen zij bijdragen aan het identificeren van beleidsprioriteiten, het opzetten van onderzoek of het doelbewust ingrijpen in lopende processen. De prestaties van de stelsels worden zoveel mogelijk over een periode van enkele jaren getoond. Waar mogelijk worden de gegevens bovendien in een internationaal perspectief geplaatst.

De informatie in deze publicatie is ook op de website van het ministerie van OCW te vinden. U vindt dit via www.minocw.nl/prestatiesonderwijs, .../prestatiescultuurenmedia en .../prestatieswetenschap.

2.1 Onderwijs

Onderwijsdeelname en diploma's

Het totaal aantal deelnemers aan het (door OCW- en LNV-bekostigde) onderwijs is de afgelopen jaren sterk gegroeid. In vergelijking met de jaren '90 van de vorige eeuw volgt een aanzienlijk groter deel van de 15- tot 30-jarige Nederlanders onderwijs. Vooral in het hoger onderwijs (ho) is het aantal deelnemers toegenomen. De stijging in het hoger onderwijs komt voort uit het toenemend aandeel van havo en vwo in het voortgezet onderwijs (vo) en uit de toegenomen doorstroom naar het ho. Steeds meer leerlingen gaan naar havo/vwo. Tien jaar geleden was het percentage leerlingen dat in het vo voor het vmbo (excl. lwoo) koos nog ruim tien procentpunt hoger dan voor havo/vwo. In 2007 gaan er iets meer leerlingen naar havo/vwo dan naar vmbo (excl. lwoo). Niet-westerse allochtone leerlingen gaan relatief minder vaak naar havo/vwo dan autochtone en westerse allochtone leerlingen. Naast een toenemend aantal havo/vwo-leerlingen, zijn er in het vo ook steeds meer leerlingen die extra zorg en ondersteuning nodig hebben. Opmerkelijk is dat vooral het aantal meisjes in het zorgonderwijs is gestegen. Ook het aantal gediplomeerden neemt in alle onderwijssectoren toe. Het wetenschappelijk onderwijs spant de kroon met 39 procent meer gediplomeerden (doctoraal en master) in tien jaar tijd.

Voortijdig schoolverlaten en startkwalificatie

In Europees verband is afgesproken om het percentage voortijdig schoolverlaters (vsv) tussen 2000 en 2010 te halveren. Nederland heeft daartoe in 2005 de "Aanval op de uitval" ingezet, met preventieve en curatieve maatregelen. Het aandeel vsv'ers in de leeftijdsgroep 18-24 jaar is in Nederland gedaald van 15,5 procent in 2000 naar 12,9 procent in 2006. Een snellere daling is nodig om het gewenste niveau van 8 procent in 2010 te realiseren. De nationale doelstelling richt zich op het halveren van het jaarlijks aantal nieuwe vsv'ers. In 2006/07 waren er 53.100 nieuwe vsv'ers. In 2012 mogen dat er niet meer zijn dan 35.000. De afname van het aantal vsv'ers heeft tot gevolg dat het aantal jongeren met een startkwalificatie (minimaal een havo, vwo of mbo 2 diploma) stijgt. In 2006 heeft bijna driekwart van de 20-24 jarigen een startkwalificatie. In de meeste omliggende landen ligt dat percentage hoger. Nederland streeft naar een aandeel van minstens 85 procent in 2010.

Leerprestaties

Onderzoeken waarin de vaardigheden van leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs in meerdere landen worden vergeleken, wijzen uit dat de prestaties van Nederlandse leerlingen in internationaal perspectief goed zijn. PIRLS laat zien dat Nederlandse 9- en 10-jarigen in 2006 op een hoog niveau lezen. PISA toont aan dat 15-jarigen qua vaardigheden in natuurwetenschappen, wiskunde en lezen tot de best presterende van Europa en zelfs van de wereld behoren. Wel scoren Nederlandse kinderen in beide onderzoeken minder dan een aantal jaren geleden. Tevens is het aandeel 15-jarige leerlingen met lage leesvaardigheden in het PISA-onderzoek van 11,5 procent in 2003 gestegen naar 15,1 procent in 2006. Dit is een forse stijging.

Opleidingsniveau, arbeidsmarkt en leven lang leren

Het gemiddelde opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking stijgt. Het aandeel hoog opgeleiden neemt toe. Het aandeel zonder startkwalificatie neemt af. De aansluiting op de arbeidsmarkt verloopt over het algemeen voorspoedig. Negen op de tien schoolverlaters heeft binnen anderhalf jaar na afstuderen een baan, zij het niet altijd op het gewenste niveau. De werkloosheid is internationaal gezien laag. De werkloosheid is het hoogst onder de laagst opgeleiden. Dit benadrukt het belang van een startkwalificatie.

Iets meer dan de helft van de hoger opgeleiden vindt dat de opleiding voldoende basis was om te starten op de arbeidsmarkt. Dit geldt voor iets minder dan de helft van de mbo-gediplomeerden (bol).

Ook na afsluiting van het reguliere onderwijs leren Nederlanders door. De deelname aan 'leven lang leren'-activiteiten is internationaal gezien hoog.

Uitgaven

Nederlandse leerlingen leveren relatief goede leerprestaties met de beschikbare middelen. De uitgaven per deelnemer in het primair en voortgezet onderwijs zijn vergelijkbaar met omringende landen. De uitgaven voor het hoger onderwijs zijn hoger dan in de meeste omringende landen. Nederland besteedt ongeveer 5 procent van zijn BBP aan onderwijs, in de meeste buurlanden is dit een hoger percentage.

Instellingen en personeel

De Inspectie van het Onderwijs oordeelt over het algemeen positief over het leerstofaanbod, het efficiënt gebruik van de onderwijstijd en de kwaliteit van de instructie in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Verder is de Inspectie iets minder positief over de kwaliteit van de zorg en begeleiding in het basisonderwijs. In het vo is dit beter op orde. Het minst tevreden is de Inspectie over de zorg voor de kwaliteit van de opbrengsten en onderwijsleerprocessen. De Inspectie beoordeelt de toegankelijkheid van bve-instellingen over het algemeen hoog. Ook is in het grootste deel van de instellingen het rendement voldoende tot hoog. De governance (toezicht houden, besturen, interne bedrijfsprocessen, kwaliteitszorg, interne en externe verantwoording) is in de meeste gevallen matig of zelfs laag.

De financiële positie van de meeste onderwijsinstellingen is gezond en stabiel.

De samenstelling van het docentencorps is in het po, vo en bve de afgelopen tien jaar behoorlijk gewijzigd. Het aantal 50-plussers neemt sterk toe. Vooral het personeelsbestand van bve is aan het vergrijzen. De bve-sector kent niet zoals in het po en vo een sterke toename van jonge docenten. Veel docenten in het bve komen uit het bedrijfsleven, waardoor zij vaak al wat ouder zijn als zij instromen.

Waardering onderwijs

Ouders met kinderen in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs zijn positief over de school en de leraar van hun kind. Zij beoordelen dit in 2007 met een 7 of hoger. Nederlanders beoordelen de kwaliteit van het onderwijs gemiddeld met een 6,3. De waardering is het laagst voor het vmbo en het hoogst voor het po en wo.

2.2 Cultuur en Media

2.2.1 Cultuur

Cultuur heeft in de eerste plaats een intrinsieke waarde die van belang is voor de ontwikkeling van individuen en voor de samenleving als geheel. Daarnaast draagt een bloeiende cultuur bij aan het creatief en innovatief vermogen van de samenleving, de ondernemingszin, de fysieke inrichting en het aanzien van Nederland. Cultuur heeft ook een samenbindend vermogen. Dit samenbindend vermogen geldt in het bijzonder voor het erfgoed. Het culturele erfgoed vormt de neerslag van onze gedeelde cultuur en geschiedenis. Participatie aan cultuur draagt bij aan een zelfbewustzijn dat onmisbaar is in een multiculturele samenleving. In de toegevoegde waarde voor de samenleving ligt tevens de rechtvaardiging voor de ondersteuning van kunst en cultuur.

Verscheidenheid en kwaliteit

Het beleid richt zich op de instandhouding van een bestel dat een kwalitatief hoogwaardig en gevarieerd aanbod verzorgt waarbij er ruimte is voor ontwikkeling en vernieuwing. Gemeenten zijn per saldo de grootste subsidiënt van cultuur, vooral via accommodaties (podia, bibliotheken). Aan cultuur wordt minder dan 1 procent van de rijksuitgaven besteed.

Cultuuruitingen worden gemaakt door individuen en door kleine en grote instellingen van zeer uiteenlopende aard. Cultuurdragers zijn al even divers: film, monumenten, boeken, schilderijen, natuurhistorische objecten, foto's, archieven, kostuums, archeologische voorwerpen, et cetera. Daar komt nog bij dat Nederland een multiculturele samenleving is en een sterk internationale oriëntatie heeft. In de Cultuurnotaperiode 2001-2004 en 2005-2008, is een groot aantal instellingen toegetreten tot het gesubsidieerde bestel. Dit heeft echter niet over de gehele linie geleid tot groei van het aanbod, noch tot groei van het publiek. Met name bij de podiumkunsten is dit het geval. Bij de film heeft het beleid juist wel geresulteerd in meer publieke belangstelling voor de Nederlandse film.

De beoordeling van de (artistieke) kwaliteit van de instellingen, die in het kader van de Cultuurnota subsidie ontvangen, gebeurt vierjaarlijks door de Raad voor Cultuur. In een Cultuurnotaperiode voert de Raad drie hoofdactiviteiten uit: het volgen van het culturele veld, het vooradvies inclusief zogenaamde sectoranalyses en het Cultuurnota-advies, dat adviezen bevat over alle instellingen die subsidie hebben aangevraagd. Ook bij de Fondsen vindt de beoordeling van subsidieaanvragen primair plaats op basis van artistieke kwaliteit. In 2006 heeft de Kamer ingestemd met een wijziging van de Cultuurnotasystematiek die per 2009 wordt ingevoerd ('Verschil Maken: Herijking cultuurnotasystematiek'). Zie ook: "Kunst van Leven" (pag. 37-53).

Cultuurbereik

Onderzoek heeft uitgewezen dat de publieke aandacht voor populaire uitingen zoals cabaret en populaire muziek is toegenomen, terwijl de interesse voor de meer traditionele kunstvormen nauwelijks groeit of zelfs afneemt. Daarom wordt in het beleid aandacht besteed aan cultuurbereik. Dit wordt vormgegeven in de subsidievoorwaarden aan de gesubsidieerde instellingen, en daarnaast in specifieke beleidsprogramma's zoals het Actieplan Cultuurbereik en Cultuur en School. Begin 2009 gaat een nieuw fonds van start: het Programmafonds Cultuurparticipatie. Bijzondere aandacht is er voor de specifieke groepen allochtonen en scholieren. Het aantal jongeren dat in schoolverband een museum of een voorstelling bezoekt is door het beleid toegenomen. Er worden in Nederland de laatste decennia minder boeken en kranten gelezen, terwijl het internetgebruik sterk is gegroeid.

Internationaal aanzien

De Nederlandse cultuur ontwikkelt zich in een internationale context. Het is voor het aanzien van Nederland belangrijk dat Nederlandse kunstenaars zich manifesteren in het buitenland. Anderzijds is het van belang dat Nederlandse kunstenaars en het publiek kennis nemen van wat er in het buitenland gebeurt. Het gewicht hiervan neemt alleen maar toe in de multiculturele samenleving die Nederland is.

In de afgelopen jaren is het aantal uitvoeringen (en bezoeken daaraan) van gesubsidieerde instellingen in het buitenland toegenomen. De stichting internationale culturele activiteiten (SICA) speelt een overkoepelende rol bij de uitvoering van het internationaal cultuurbeleid.

2.2.2 Media

Media hebben een cruciale rol in het functioneren van de democratie. Dagbladen, opiniebladen en de publieke omroep zijn podia voor maatschappelijk debat. De moderne democratie kan niet functioneren zonder tussenkomst van de media, waarin uiteenlopende standpunten en stromingen een stem krijgen. Media stimuleren mensen een leven lang te leren. Dit aanbod moet onafhankelijk zijn, gevarieerd en van voldoende kwaliteit. Daarnaast zijn toegankelijkheid en betaalbaarheid erg belangrijk.

Het belangrijkste instrument van de rijksoverheid is hierbij de instandhouding van de publieke omroep. In een almaar voller wordend medialandschap (toenemende concurrentie door commerciële omroepen), en tegen de achtergrond van veranderingen in het mediagebruik (opkomst internet, afname gebruik radio) is dit een opgave van betekenis.

2.3 Wetenschap

Prestaties en uitgaven

De ambitie van Nederland is om als kennissamenleving tot de top van de EU te willen behoren. Het wetenschapsbestel levert goede tot zeer goede wetenschappelijk prestaties. Nederlandse onderzoekers publiceren relatief veel en die publicaties zijn van een hoog niveau, wanneer ze worden gezien vanuit het oogpunt van citaties vanuit andere publicaties. Dat geldt zeker niet alleen voor universiteiten of de para-universitaire instituten van NWO en KNAW, maar ook voor de andere sectoren waar onderzoek wordt uitgevoerd. Nederland is vanuit internationaal perspectief gezien slechts een klein land en derhalve slechts een kleine speler op het wereldtotaal, het levert maar 2 à 2,5 procent van de kennis die in de wereld wordt geproduceerd. Het is daarom noodzakelijk om de beschikking te hebben over een goed opgeleide beroepsbevolking om elders ontwikkelde kennis te kunnen absorberen. Ook in dat opzicht doet Nederland het goed: het heeft een sterke basis voor wetenschappelijk en technologisch arbeidspotentieel.

Naast vergroting van de kennisvoorraad is de benutting ervan van vitaal belang voor een kennissamenleving. Het gaat om het scheppen van maatschappelijke en economische meerwaarde van de verworven kennis door kennisgebruikers in alle sectoren van de samenleving. Het beeld hiervan is fragmentarisch en niet altijd consistent, en waar het er is, beschrijft dit vooral het economisch gebruik van wetenschappelijke kennis, bijvoorbeeld in octrooien. Nederland doet het in dat opzicht relatief goed, mede dankzij de aanwezigheid van multinationals als Philips.

Tegenover deze goede prestaties staat internationaal gezien een achterblijvend niveau van R&D-uitgaven, niet voldoende om de ambities die door de leiders van de EU in Lissabon en Barcelona zijn geformuleerd waar te maken, en niet voldoende om de Nederlandse ambitie waar te maken, om binnen de EU tot de top te behoren. Dit kan mogelijk op den duur leiden tot een vershraling van de concurrentiepositie van Nederland ten opzichte van de ons omringende landen, waar wel sprake is van een stijgend uitgavniveau, maar ook van sterker stijgende citatiescores. Nederland dreigt te worden ingehaald, bijvoorbeeld door Denemarken. Dat geldt ook voor het aantrekken en behouden van wetenschappelijk toptalent, wat weer van belang is voor het aantrekken van binnen- en buitenlandse bedrijvigheid.

Samenwerking

Wetenschap is bij uitstek een internationale activiteit, vooruitgang in de wetenschap komt onder andere tot stand via communicatie tussen wetenschappers in internationale wetenschappelijke tijdschriften. Deze internationale activiteit neemt nog steeds in omvang toe. Wat daarbij opvalt, is dat wanneer Nederlandse onderzoekers publiceren met onderzoekers uit andere landen de citatiescores van die publicaties hoger zijn dan wanneer er geen samenwerking is of alleen samenwerking binnen het eigen land.

Nederlandse samenwerking, maar dan tussen kennisvragers en kennisaanbieders, blijkt ook uit het internationaal gezien hoge aandeel private financiering van onderzoek bij publieke instellingen. Het zwaartepunt van deze samenwerking ligt bij het niet-universitaire deel van de publieke instellingen (zoals TNO en de GTI's), die op dit punt ook een specifieke taak hebben.

Onderzoekspersoneel

Onderzoek is mensenwerk en dus zijn onderzoekers onmisbaar als de raderen van het wetenschapsbestel. Zonder goede onderzoekers geen goed onderzoek. Hoewel Nederland een hoog opgeleide bevolking heeft, is het aandeel R&D-personeel ten opzichte van de beroepsbevolking relatief laag, en daar komt bij dat binnen dat R&D-personeel er relatief weinig onderzoekers zijn. In de loop der jaren is het aandeel onderzoekers wel toegenomen, maar niet voldoende om de achterstand ten opzichte van andere landen goed te maken.

Om in de toekomst te kunnen voldoen aan de vraag naar wetenschappelijk personeel, als gevolg van de vergrijzing en de ambitie om tot de top van de EU te behoren, is het belangrijk om nieuw wetenschappelijk talent aan te boren. Dat kan door vergroting van het aandeel vrouwen en allochtonen, nu nog onderbenut potentieel, en het aantrekken van onderzoekers uit het buitenland.

3.1 Onderwijs

Het onderwijsbestel

In Nederland volgen elke dag zo'n 3,7 miljoen leerlingen en studenten onderwijs. Het onderwijs op ongeveer 8.300 scholen biedt hen de kans hun eigen mogelijkheden te ontdekken, te ontplooiën en te gebruiken. Een goed onderwijssysteem is de basis om goed te kunnen functioneren in de kennismaatschappij, en in het bijzonder op de arbeidsmarkt. Het ministerie van OCW bewaakt de toegankelijkheid en de kwaliteit van het onderwijs. Naast OCW financieren ook andere departementen (vooral LNV) en de gemeenten een deel van het onderwijsbestel. Tevens biedt ook de private sector opleidingen aan (niet opgenomen in deze publicatie).

Het Nederlandse onderwijsstelsel bestaat uit 4 sectoren: het primair onderwijs (po), het voortgezet onderwijs (vo), het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (bve) en het hoger onderwijs (ho). Kinderen zijn in Nederland leerplichtig vanaf vijf jaar, maar meestal gaan ze al eerder naar school. Het po bereidt kinderen voor op het vo. Op gemiddeld 12-jarige leeftijd gaan kinderen naar het vo. Binnen het vo gaan leerlingen naar het vmbo, havo of vwo. Kinderen die extra zorg en aandacht nodig hebben kunnen ook naar het praktijkonderwijs (pro) of het voortgezet speciaal onderwijs (vso). Met een diploma van het voortgezet onderwijs op zak zetten jongeren gemiddeld op hun zeventiende of achttiende de volgende stap. Dit varieert van allerlei beroepsopleidingen op mbo- of hbo-niveau, tot een groot aantal studierichtingen aan de universiteit.

Figuur 3.1.1 toont dat van de 100 leerlingen die in 2006 het basisonderwijs verlieten, er naar verwachting 11 een wo-diploma, 22 een hbo-diploma en 20 een mbo-diploma behalen.

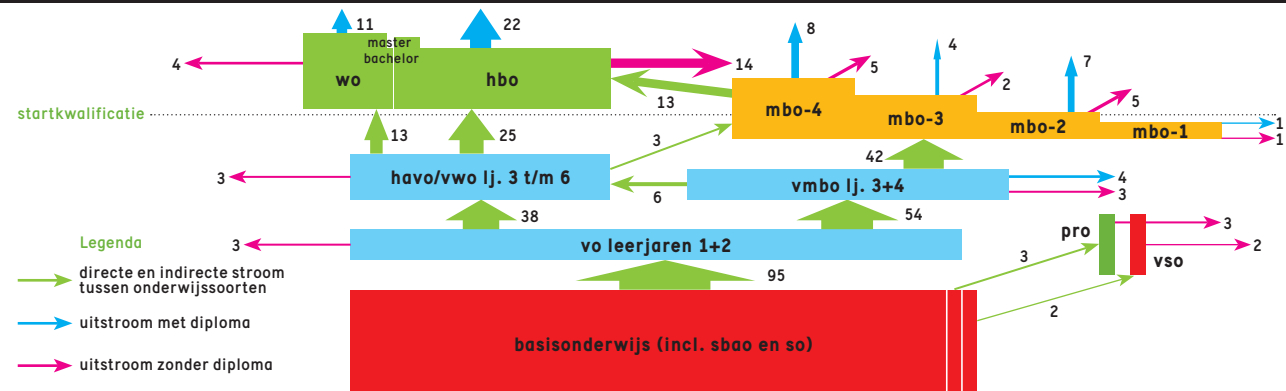
De afgelopen jaren is het aantal onderwijsdeelnemers sterk gegroeid, vooral in het hoger onderwijs. In 2007 bedroegen de OCW-uitgaven aan onderwijs 23,3 miljard euro, de LNV-uitgaven 0,7 miljard euro. De uitgaven aan studiefinanciering – 3,6 miljard euro – zijn hierin niet meegenomen. Het door OCW-bekostigde onderwijs telt bijna 320 duizend fulltime arbeidsplaatsen bij 8.300 instellingen.

Demografie en conjunctuur

Voor de onderwijsdeelname zijn de demografische en conjuncturele ontwikkelingen belangrijk. De afgelopen 10 jaar is behalve voor het ho, de bevolking in de relevante leeftijdsgroepen toegenomen. De laatste drie jaar is de bevolkingsgroei echter vrijwel constant. De economische groei neemt sinds 2002 weer toe. Bij een positieve economische ontwikkeling groeit het deeltijdonderwijs ten koste van het voltijdonderwijs. Bij een negatieve economische groei is dat precies andersom. Een groeiende economie heeft ook een aanzuigende werking. Onderwijsdeelnemers zijn dan eerder geneigd het onderwijs voortijdig te verlaten om te gaan werken.

Figuur 3.1.1 Stroomschema onderwijs

als percentage van de uitstroom uit het primair onderwijs, 2006

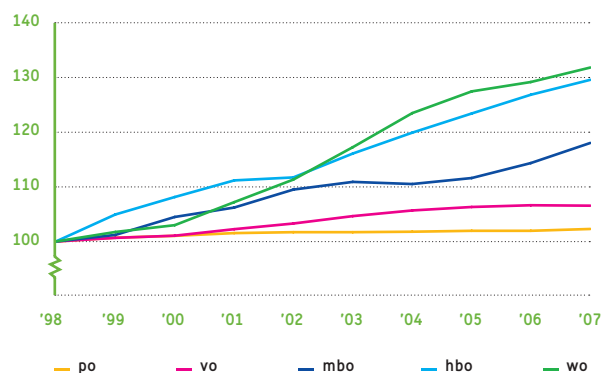
Figuur 3.1.2 Onderwijs in het kort

deelnemers, instellingen, personeelsleden, uitgaven en studiefinanciering

	2000	2003	2007
Aantal deelnemers (x 1.000)	3.463	3.578	3.697
Aantal instellingen	8.706	8.454	8.295
Aantal personeelsleden (x 1.000 fte's)	277	311	318
OCW-uitgaven aan onderwijs (x 1 mln euro)	16.202	19.721	23.346
LNV-uitgaven aan onderwijs (x 1 mln euro)	459	581	691
Studiefinanciering (x 1 mln euro)	2.417	2.682	3.550

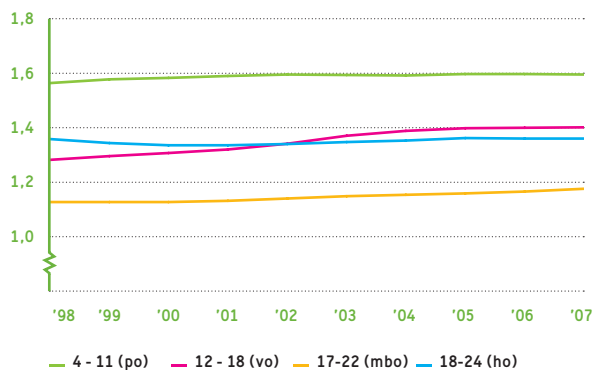
Figuur 3.1.3 Ontwikkeling van het aantal deelnemers per onderwijssector

index met 1998 = 100

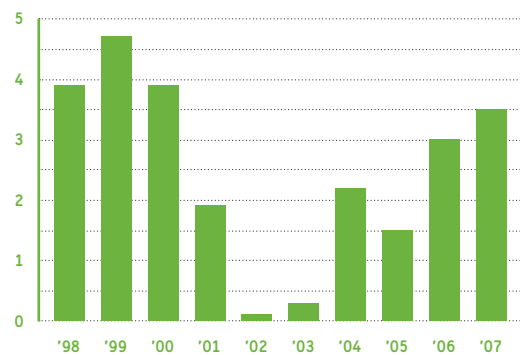
Figuur 3.1.4 Demografische ontwikkeling

per relevante leeftijdsgroep voor de onderwijssectoren (x 1 mln personen)

Figuur 3.1.5 Conjuncturele ontwikkeling

procentuele volumeontwikkeling in het Bruto Binnenlands Product (BBP)

3.2 Cultuur en Media

3.2.1 Cultuurbestel

Het cultuurbestel wordt gevormd door een groot aantal instellingen, organisaties en individuen dat zich bezighoudt met cultuur. Figuur 3.2.1 brengt dit bestel in beeld. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap ondersteunt het bestel met subsidies aan producerende culturele instellingen (uit de sectoren kunsten, erfgoed, bibliotheken) en aan een geheel van ondersteunende instellingen.

Een deel van de verdeling van de rijkssubsidies wordt uitbesteed aan de cultuurfondsen, echter het merendeel wordt door het ministerie van OCW zelf verdeeld, op basis van advies van de Raad voor Cultuur. Een ander deel van het beleid wordt uitgevoerd door de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM). Het Instituut Collectie Nederland (ICN) en het Nationaal Archief. Kwaliteitsbewaking wordt verzorgd door de inspecties op deze terreinen. In 2006 heeft de Kamer ingestemd met een wijziging van de Cultuurnotasystematiek die per 2009 moet zijn ingevoerd. Kern van deze "herijking" is dat er meer differentiatie komt in de aanvragen. Een van de belangrijkste veranderingen is dat instellingen die vooral vanuit artistiek-inhoudelijke overwegingen subsidie ontvangen, in de toekomst door de fondsen worden gefinancierd. Een ander deel van de culturele instellingen (de "basisinfrastructuur") blijft een subsidierelatie houden met het Ministerie van OCW. Zie ook de hoofdlijnennotitie Cultuurbeleid "Kunst van Leven".

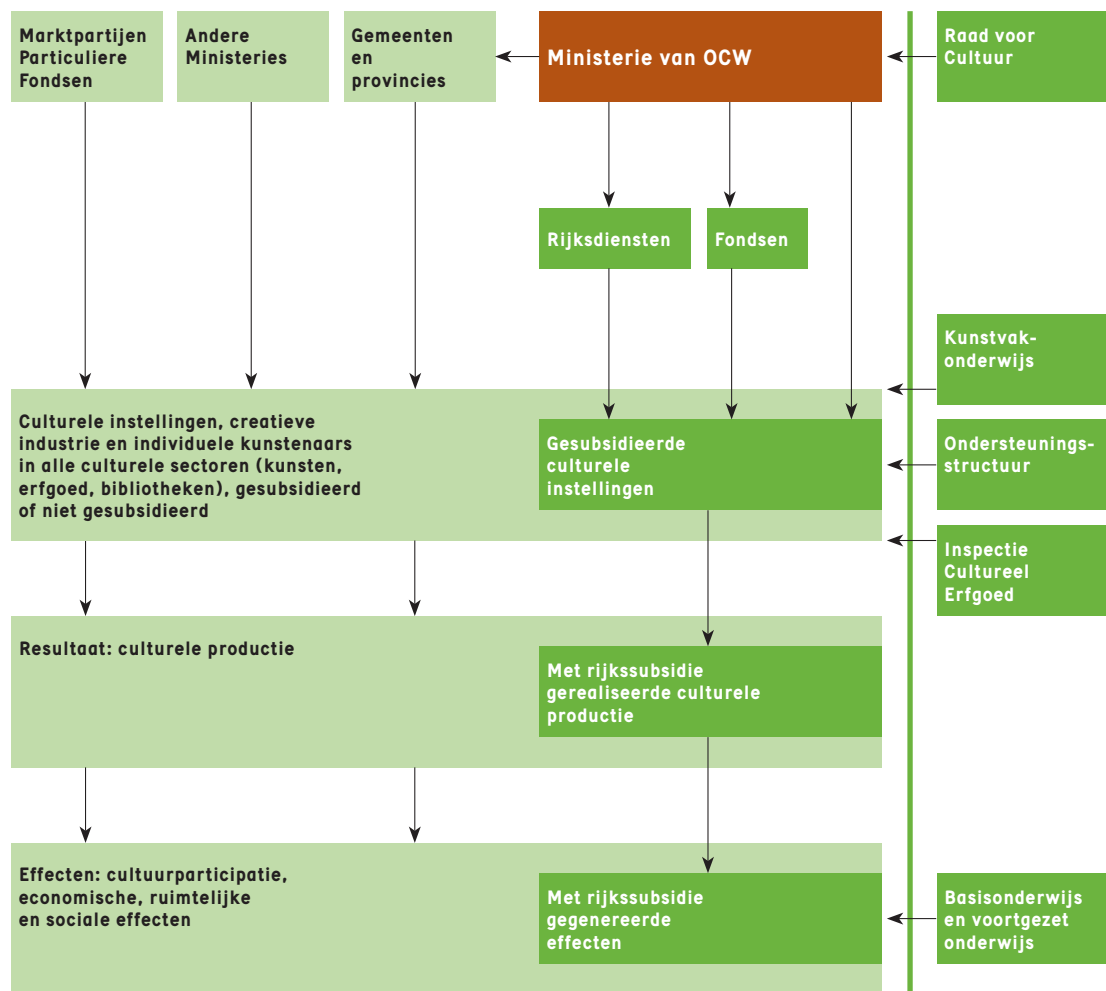
Ten slotte krijgt een deel van het cultuurbeleid van het Rijk gestalte in samenwerking met gemeenten en provincies, onder meer in de vorm van decentrale geldstromen zoals Actieplan Cultuurbereik, de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving, de Cultuurimpuls in het Grotestedenbeleid, en specifieke programma's zoals Cultuur en School, Cultuur en Ruimte en Cultuur en Economie. De evaluatie hiervan zal plaatsvinden in 2008. In het bereiken van de cultuuroelstellingen speelt het onderwijs ook een belangrijke rol, waar het gaat om de binnenschoolse cultuureducatie (programma Cultuur en School). Het kunstvakonderwijs is van betekenis voor de cultuursector als inputfactor.

De belangrijkste relevante wetten op het gebied van cultuur zijn de Wet op het specifiek cultuurbeleid, de Monumentenwet, de Archiefwet, de Archeologiewet, de Auteurswet en fiscale regelgeving.

Hoofddoelstelling van het cultuurbeleid

De minister van OCW is verantwoordelijk voor "het scheppen van voorwaarden voor het in stand houden, ontwikkelen, sociaal en geografisch spreiden of anderszins verbreiden van cultuuruitingen; hij laat zich daarbij leiden door overwegingen van kwaliteit en verscheidenheid" (Wet op het specifiek cultuurbeleid).

Figuur 3.2.1 Cultuurstelsel in beeld

Cultuur in een paar kerncijfers

De uitgaven voor cultuur (exclusief media) fluctueren in de periode 2002-2008 tussen 0,5 en 0,7 procent van de Rijksuitgaven en bedragen rond 0,17 procent van het Bruto Binnenlands Product. De culturele werkgelegenheid als percentage van de totale beroepsbevolking is een indicator voor het economisch belang van de sector. Nederland behoort tot de Europese landen met een relatief hoog aandeel culturele werkgelegenheid. Met IJsland heeft Nederland een gedeelde eerste plaats in Europa (3,8 procent). De bezoeken aan professionele podiumkunsten (gesubsidieerde en ongesubsidieerde) zijn toegenomen van 14 miljoen in 1999 tot 16 miljoen in 2005. De musea hebben bijna 20 miljoen bezoeken, waarvan ruim 5,5 miljoen bij de rijksmusea (gegevens 2006). Film trekt jaarlijks ongeveer 22 miljoen bezoeken (2007).

3.2.2 Mediabestel

Het ministerie van OCW draagt bij aan de instandhouding van een publiek omroepbestel, dat bestaat uit de binnenlandse landelijke, regionale en lokale omroep en de Wereldomroep. Naast deze omroepen zijn er nog enkele instellingen belast met aan de omroep gerelateerde publieke taken (Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, NOB en MCO). Het Commissariaat voor de Media oefent (financieel) toezicht uit op de naleving van de mediawet. Via het Bedrijfsfonds voor de Pers worden steunmaatregelen uitgevoerd ten behoeve van de instandhouding van de pluriformiteit van de dagbladen.

De omroepmiddelen die jaarlijks worden vastgesteld in de rijksbegroting zijn samengesteld uit de rijksomroepbijdrage, de reclame-inkomsten van de Ster en de rente op de algemene omroepreserve.

Hoofddoelstelling van het mediabeleid

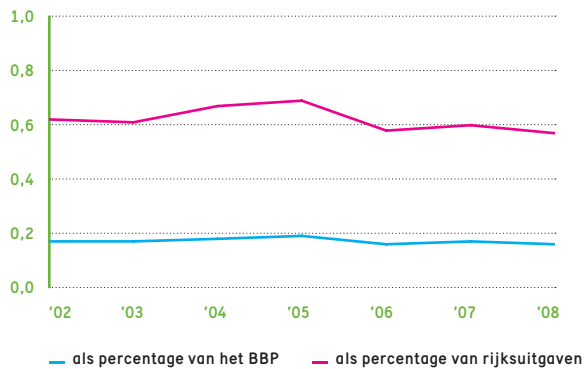
Het waarborgen van een onafhankelijk, gevarieerd en kwalitatief hoogwaardig media-aanbod, bestaande uit radio, televisie, kranten en internet, dat toegankelijk en betaalbaar is voor alle lagen van de bevolking (Mediawet).

3.2.3 Maatschappelijke context cultuur en media

Voor het cultuurbeleid is een aantal maatschappelijke ontwikkelingen van groot belang, mede in het licht van de relatief grote subsidieafhankelijkheid van het cultuurstelsel. Relevant zijn de toegenomen concurrentie in de vrijetijdsbesteding, verschuivingen tussen de domeinen van "hoge" en "lage" cultuur (opkomst van populaire cultuur, onder meer ten koste van klassieke canon), internationalisering (onder meer Europese integratie), de opkomst van nieuwe media, verandering van mediagebruik (minder lezen en radio, meer internet), de grotere concurrentie op de mediamarkt en ten slotte de veranderende bevolkingssamenstelling ten gevolge van immigratie en vergrijzing. Trends in het cultuurbereik geven van deze ontwikkelingen een indicatie, al zijn deze mede gevolg van het overheidsbeleid.

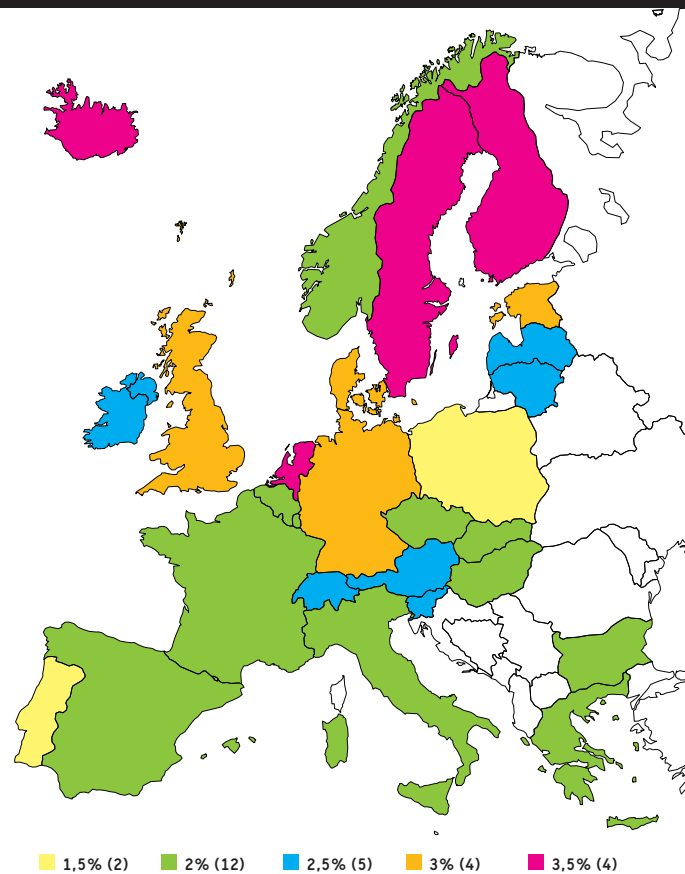
Figuur 3.2.2 Rijksuitgaven aan cultuur

als percentage van BBP en van totale rijksuitgaven, exclusief media

Figuur 3.2.3 Culturele werkgelegenheid in Europa

als percentage van de beroepsbevolking, 2005

3.3 Wetenschap

Het publieke wetenschapsbestel

Het Nederlandse publieke wetenschapsbestel kent veel organisaties en instellingen die samen een complex geheel vormen met verschillende functies. Het gaat om het financieren van onderzoek, al dan niet in een intermediaire rol, het adviseren over onderzoeksangelegenheden, het uitvoeren van onderzoek of het ondersteunen van dat onderzoek. Al deze organisaties zijn op diverse manieren met elkaar verbonden: via de financiering van talloze programma's en projecten, via adviezen en andere publicaties, en via talloze contacten op organisatieniveau en persoonsniveau (netwerken). Naast het publieke bestel is er ook het private domein van kleine, middelgrote en grote bedrijven, die meer dan de helft van het Nederlandse onderzoek uitvoeren en zijn er –in toenemende mate– publiek-private consortia.

Hoofddoelen van wetenschap en wetenschapsbeleid in het publieke domein

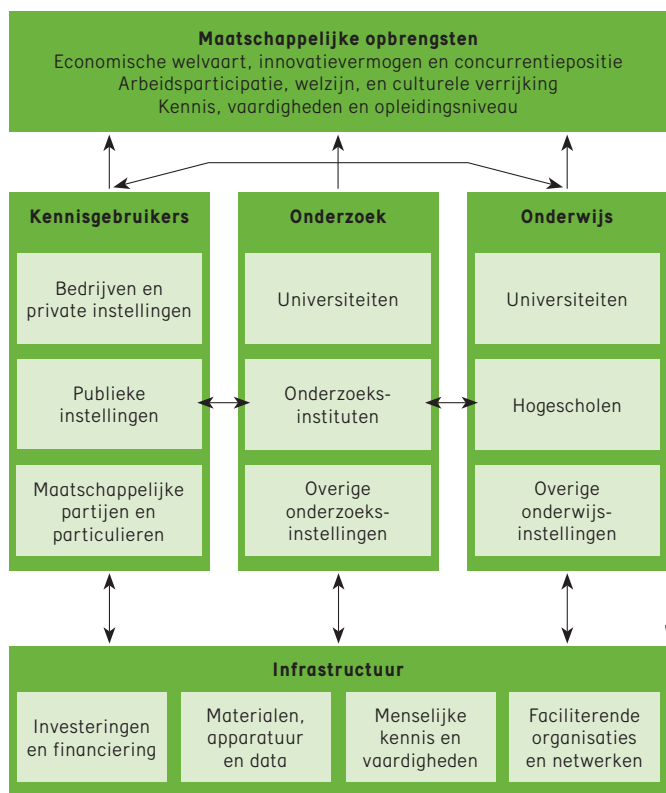
Onderzoek is er in eerste instantie om op systematische wijze de bestaande hoeveelheid aan kennis te vergroten, kennis die betrekking heeft op het begrip van mens, cultuur en maatschappij. Het kent globaal een drietal verschijningsvormen: 1) *fundamenteel onderzoek* dat kennis wil vergaren zonder een vooraf vastgesteld gebruik van die kennis; 2) *toepassingsgericht of vraaggericht onderzoek* dat is gebaseerd op specifieke maatschappelijke vragen of problemen, en met andere woorden al een toepassingscontext kent; 3) *ontwikkelingswerk* dat is gericht op het maken van nieuwe materialen, producten en hulpmiddelen met behulp van de beschikbare kennis. Naast vergroting van de kennisvoorraad is het ook belangrijk dat de kennis ten goede komt aan de maatschappij via vernieuwing van producten en processen, maar ook als bouwstenen voor het leveren van een bijdrage aan inzicht in en de oplossing van maatschappelijke problemen.

Het wetenschapsbeleid heeft in dat licht tot doel om te zorgen voor een brede en duurzame basis voor het wetenschappelijk onderzoek. Dit vindt plaats door het structureel financieren van onderzoeksinstituten, het stimuleren van excellent onderzoek en het stimuleren van de verspreiding en de valorisatie (het tot waarde brengen) van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek.

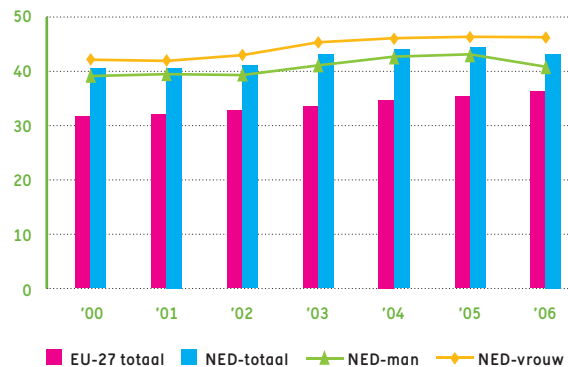
Context: de rol van de industrie en het wetenschappelijk potentieel

Investerings in onderzoek en ontwikkeling vinden in belangrijke mate plaats in het private domein en daarbinnen weer binnen de industrie. Daardoor is de ontwikkeling van de Nederlandse R&D mede afhankelijk van de rol van de industrie in de economie. Deze neemt echter af. Voor de uitvoering van onderzoek en ontwikkeling is het belangrijk dat er voldoende "wetenschappelijk en technologisch arbeidspotentieel" beschikbaar is. Dit potentieel omvat werknemers met een hbo- of wo-opleiding of personen die werkzaam zijn in een beroep op het gebied van wetenschap en technologie. Nederland heeft in vergelijking met andere landen een goede uitgangspositie, waarbij vrouwen het beter doen dan mannen.

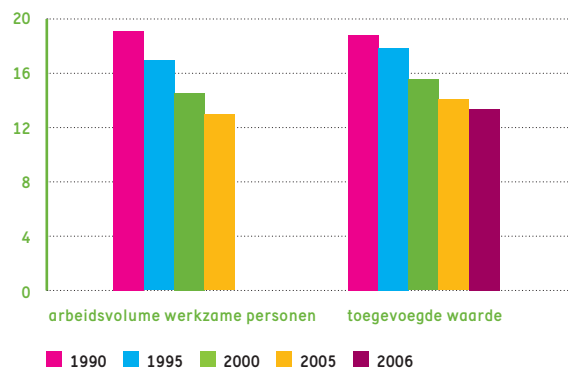
Figuur 3.3.1 Nederlandse kennissysteem en kennisstromen
schematische weergave

Figuur 3.3.2 Het wetenschappelijk en technologisch arbeidspotentieel
als percentage van de bevolking tussen 15 en 75 jaar

Figuur 3.3.3 De rol van de industrie in de economie
aandeel in de werkgelegenheid en toegevoegde waarde

4.1 Deelname en uitgaven

Meer jongeren leren door

Meer jonge mensen leren door. Hiermee verruimen jongeren hun mogelijkheden. Een hoog opleidingsniveau vergroot de kans op werk en verkleint de kans op sociale uitsluiting. In vergelijking met 1990 volgt een aanzienlijk groter deel van de 15- tot 30-jarige Nederlanders onderwijs, bij de 20-jarigen is de onderwijsdeelname gegroeid van 46 naar 69 procent. Verschillende ontwikkelingen hebben hieraan bijgedragen. De belangrijkste zijn de toegenomen deelname aan het havo/vwo en meer doorstroom naar het hoger onderwijs. De grotere deelname aan het hoger onderwijs zal resulteren in een hoger opleidingsniveau van de bevolking.

Het aandeel van havo en vwo in het vo blijft toenemen

Het Nederlandse onderwijs kent twee hoofdroutes: de vmbo-mbo route en de havo/vwo-ho route. In het vo kiezen leerlingen in principe één van deze twee routes. Een steeds groter gedeelte van de leerlingen gaat naar havo/vwo. Een afnemend percentage naar vmbo (excl. lwoo). Tien jaar geleden was het percentage leerlingen dat in het derde leerjaar voor het vmbo (excl. lwoo) koos nog ruim tien procentpunt hoger dan voor havo/vwo. In 2007 zijn de verhoudingen omgekeerd en gaan er iets meer leerlingen naar havo/vwo dan naar vmbo (excl. lwoo). Uiteindelijk zullen hierdoor ook meer deelnemers naar het hoger onderwijs gaan dan naar het mbo.

Meer zorgleerlingen

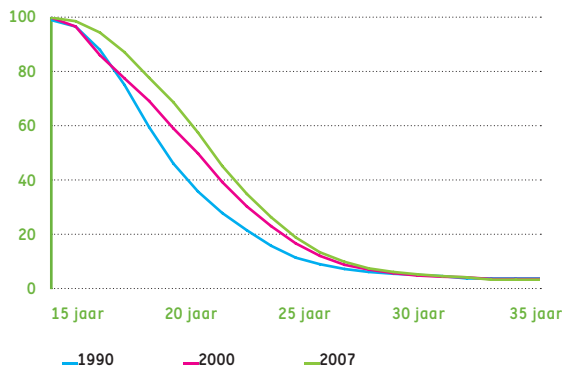
In het derde leerjaar van het vo zijn er ook steeds meer leerlingen die extra zorg en ondersteuning nodig hebben. De afgelopen jaren is het aantal 15-jarige leerlingen (ongeveer de leeftijd in het derde leerjaar vo) dat naar het voortgezet speciaal onderwijs (vso) en het praktijk onderwijs (pro) gaat sterk gegroeid. Hetzelfde geldt voor de groep leerlingen die met behulp van leerweg ondersteunend onderwijs (lwoo) het vmbo doorloopt. In totaal gaat in 2007 ongeveer 17 procent van de leerlingen in het derde leerjaar van het vo naar het vso, pro of het lwoo. In 1998 was dit nog 12 procent. Ook het aantal leerlingen met ambulante begeleiding in het totale vo neemt sterk toe. Deze groep is de afgelopen 5 jaar ruim verdrievoudigd (van 4.300 in 2003 tot 14.400 in 2007). Dit is een ontwikkeling die mede is gestimuleerd door de invoering van leerlinggebonden financiering (LGF) in 2003. Opmerkelijk is dat vooral het aantal meisjes in het zorgonderwijs is gestegen.

Niet-westerse allochtone leerlingen blijven achter

Van alle niet-westerse allochtone leerlingen in vmbo-3, havo-3 en vwo-3 bevindt ongeveer tweederde zich in het vmbo. Van de autochtone en de westerse allochtone leerlingen is dit ongeveer de helft. Niet-westerse allochtone leerlingen gaan dus relatief minder vaak naar het havo/vwo dan hun klasgenoten. Onder niet-westerse allochtone jongeren is het aandeel dat een havo/vwo-diploma haalt ongeveer de helft lager dan onder autochtone jongeren. Turkse en Marokkaanse jongeren halen het minst vaak een havo/vwo-diploma. Wel neemt onder alle herkomstgroepen het aantal havo/vwo-gediplomeerden toe.

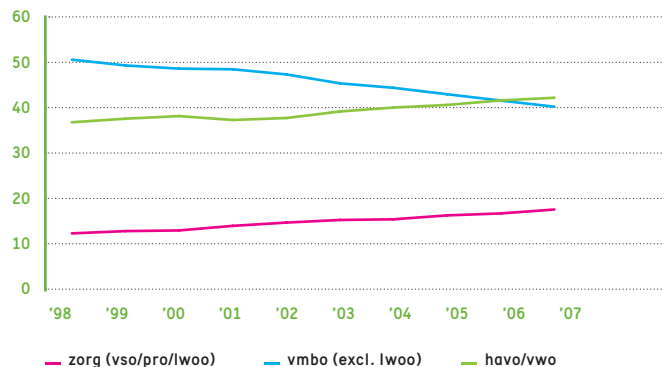
Figuur 4.1.1 Onderwijsdeelname naar leeftijd

als percentage van de totale Nederlandse bevolking (OCW en LNV bekostigd onderwijs)

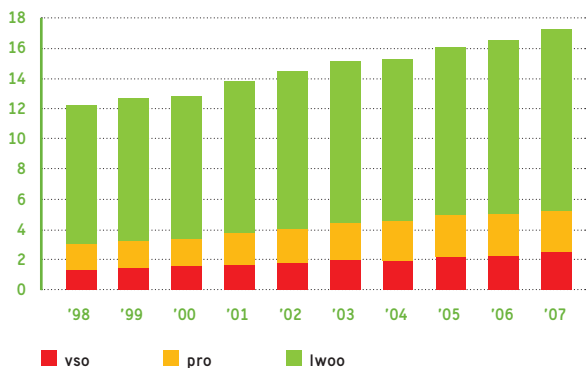
Figuur 4.1.2 Leerlingen in het derde leerjaar vo

procentuele verdeling naar zorg, vmbo en havo/vwo

Figuur 4.1.3 Zorgleerlingen in het derde leerjaar vo

als percentage van het totaal aantal leerlingen

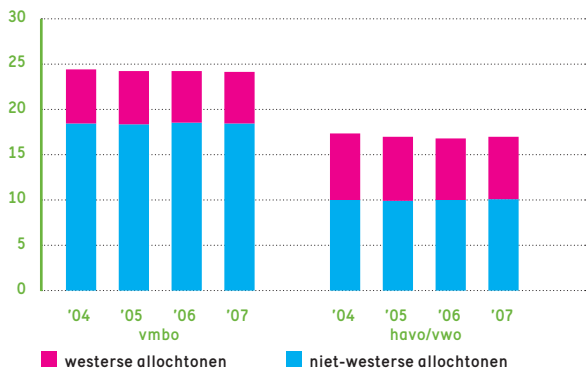
Figuur 4.1.4 Meisjes in het derde leerjaar vo

percentage van totaal aantal leerlingen in zorg, vmbo (excl. lwoo) en havo/vwo

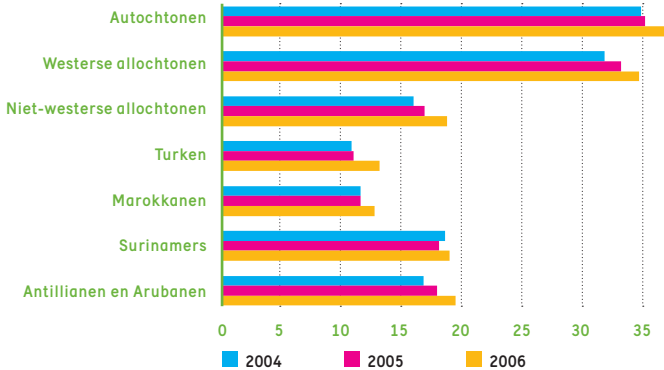
Figuur 4.1.5 Allochtonen in het derde leerjaar vo

percentage van totaal aantal leerlingen in vmbo en havo/vwo

Figuur 4.1.6 Havo- en vwo-gediplomeerden, naar herkomstgroepering

als percentage van het totaal aantal 17-jarigen van de herkomstgroep

Onderwijsuitgaven

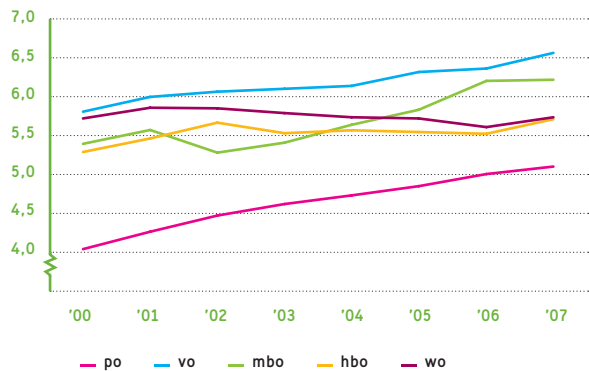
De OCW-uitgaven per deelnemer (gecorrigeerd voor prijsstijgingen) in het po, vo en mbo zijn de afgelopen jaren gestegen. Dit komt door investeringen die vooral gericht waren op klassenverkleining, verbetering van de positie van leraren en een betere aansluiting op de arbeidsmarkt. Om de internationale vergelijking mogelijk te maken, wordt een indicator gehanteerd die zowel publieke als private uitgaven aan onderwijsinstellingen bevat (Figuur 4.1.8). Deze indicator is niet vergelijkbaar met de OCW-uitgaven in Figuur 4.1.7 die alleen de OCW-uitgaven weergeeft. Internationaal gezien lopen de uitgaven per deelnemer op van primair naar tertiair onderwijs (hbo en wo). Gemiddeld geven OESO-landen ongeveer twee keer zoveel uit aan leerlingen in het tertiair onderwijs als aan leerlingen in het primair onderwijs. De uitgaven per deelnemer aan onderwijsinstellingen in het primair en secundair onderwijs (vo, vso en mbo) zijn in Nederland in 2004 iets hoger dan het EU- en OESO-gemiddelde, maar vergelijkbaar met de omringende landen. De uitgaven per student in het tertiair onderwijs zijn hoger dan het EU-gemiddelde, maar lager dan het gemiddelde van alle OESO-landen. Dit hoge OESO-gemiddelde wordt met name veroorzaakt door de hoge uitgaven per student in de Verenigde Staten. Van de omringende landen zijn de uitgaven per student alleen in het Verenigd Koninkrijk en Denemarken hoger dan in Nederland. Wanneer de, in Nederland relatief belangrijke, R&D-component op universiteiten wordt meegeteld, zijn de uitgaven voor tertiair onderwijs in Nederland nagenoeg vergelijkbaar met het OESO-gemiddelde. Van de omringende landen geeft dan alleen nog Denemarken meer per student uit dan Nederland.

De uitgaven aan onderwijs hangen sterk samen met de demografische ontwikkeling en de welvaart in een land. Om de onderwijsuitgaven echt goed internationaal te kunnen vergelijken is het belangrijk om ook met deze aspecten rekening te houden. Daarom wordt in internationale vergelijkingen ook vaak gekeken naar de onderwijsuitgaven als percentage van het bruto binnenlands product (BBP). In 2004 gaf Nederland 5,1 procent van het BBP uit aan onderwijsinstellingen, dit is minder dan het OESO- en EU-gemiddelde (OESO: 5,6 en EU: 5,4 procent). Het percentage is in Nederland, net als in de meeste andere landen, tussen 2000 en 2004 gestegen. Van de omringende landen liggen de onderwijsuitgaven als percentage van het BBP met name in België (6,1 procent), Finland (6,1 procent) en Denemarken (7,2 procent) hoger dan in Nederland.

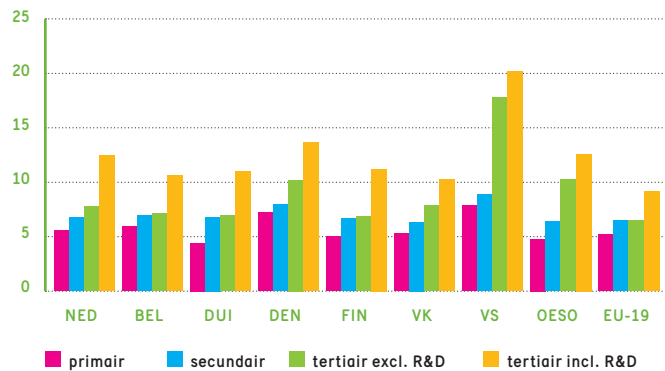
De financiële positie van de meeste onderwijsinstellingen is gezond en stabiel

Over het algemeen is de financiële positie van Nederlandse onderwijsinstellingen gezond en stabiel. De solvabiliteit (het vermogen om op lange termijn aan de schulden te voldoen) is de laatste jaren stabiel. Voor po zijn nog geen officiële signaleringsgrenzen afgesproken en die voor vo staan al enige tijd ter discussie. Als echter de eerder voor vo geldende grenzen worden gebruikt voor zowel po als vo (beiden hebben vrijwel geen waarde voor gebouwen op de balans) dan blijkt een beperkt aantal instellingen onder de minimum signaleringsgrens uit te komen. De meeste instellingen in deze sectoren scoren hoog. In het bve en wo bevinden ongeveer 3 op de 4 instellingen zich tussen de minimum en maximum signaleringsgrens, in het hbo betreft dit ongeveer 6 op de 7 instellingen.

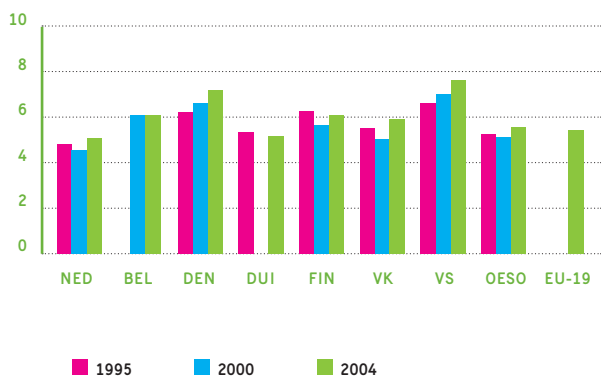
Figuur 4.1.7 OCW-uitgaven voor onderwijs per deelnemer naar onderwijssector (x 1.000 euro), in prijzen van 2007

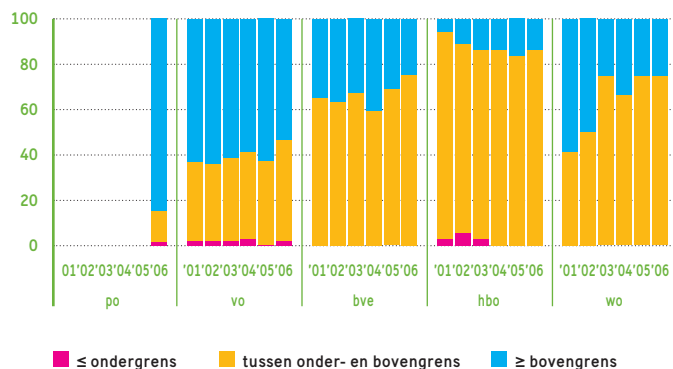
Figuur 4.1.8 Uitgaven aan onderwijsinstellingen per deelnemer internationaal vergeleken, naar onderwijsniveau (x 1.000 euro), 2004

Figuur 4.1.9 Totale uitgaven aan onderwijsinstellingen als percentage van het BBP

Figuur 4.1.10 Solvabiliteit van instellingen (exclusief voorzieningen) procentuele verdeling van instellingen o.b.v. signaleringgrenzen

4.2 Instellingen en personeel

Inspectie gematigd tevreden

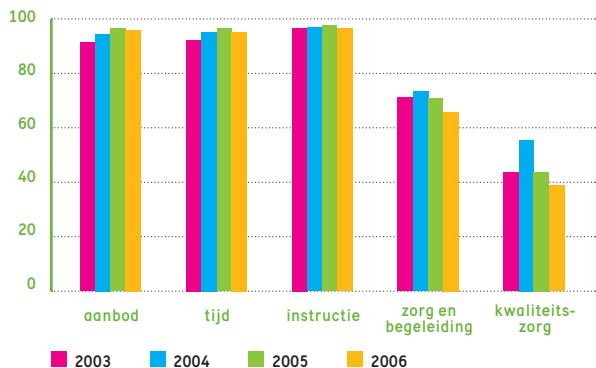
Het toezichtkader van de Inspectie van het Onderwijs heeft door de jaren heen een aantal veranderingen ondergaan. Voor het basisonderwijs en voortgezet onderwijs is een groot aantal onderdelen van dit toezichtkader constant gebleven, waardoor de kwaliteit van deze onderdelen over een reeks van jaren kan worden gezien. Dit geldt niet voor het bve. Daar is vanaf het cursusjaar 2006 een geheel nieuwe toezichtsystematiek toegepast. In het basisonderwijs constateert de Inspectie de laatste jaren een geleidelijke verbetering in de kwaliteit van het leerstofaanbod, de kwaliteit van de instructie en in het efficiënt gebruik van de onderwijstijd. Deze kwaliteitskenmerken zijn in 2006 op ruim 95 procent van de scholen voldoende. De Inspectie is in het basisonderwijs minder positief over de kwaliteit van de zorg en begeleiding van zwakke leerlingen en over de kwaliteitszorg. Het percentage scholen waar de kwaliteit van de zorg en begeleiding voldoende is, is de afgelopen jaren gedaald van ruim 70 naar 66 procent. De kwaliteitszorg is in 2006 voldoende op 39 procent van de scholen. De kwaliteit van de opbrengsten van het onderwijs was bij 96 procent van de basisscholen in orde. In het voortgezet onderwijs zag de Inspectie de afgelopen jaren een stijgende lijn in de kwaliteit van het leerstofaanbod. In 2006 was dit op bijna alle scholen voldoende. Daarentegen is het efficiënt gebruik van de onderwijstijd (de uitval van geplande onderwijsactiviteiten, het ongeoorloofde verzuim en de mate waarin leerlingen efficiënt gebruik maken van de onderwijstijd) en de kwaliteit van de instructie de afgelopen jaren achteruitgegaan. De kwaliteit van de zorg en begeleiding voldoet in het vo op ongeveer 86 procent van de scholen. Net als in het basisonderwijs is de Inspectie het minst positief over de zorg voor de kwaliteit van de opbrengsten en onderwijsleerprocessen. Deze is in de afgelopen jaren op ongeveer een derde van de scholen voldoende. In 2006 was de kwaliteit van de opbrengsten van het onderwijs op 82 procent van de scholen voor voortgezet onderwijs in orde.

De units in het beroepsonderwijs werden in het cursusjaar 2006 voor het eerst door de Inspectie beoordeeld aan de hand van de kenmerken governance, rendement, toegankelijkheid en het onderwijsproces. Volgens de Inspectie was de kwaliteit van de Governance (dit gaat over het toezicht houden, besturen, interne bedrijfsprocessen, kwaliteitszorg, interne en externe verantwoording) laag bij 37 procent en hoog bij 14 procent van de units. Het rendement, afgemeten aan het aantal gediplomeerde deelnemers, was laag bij 24 procent en hoog bij 54 procent van de units. De toegankelijkheid was in het cursusjaar 2006 laag bij 10 procent en hoog bij 78 procent van de units.

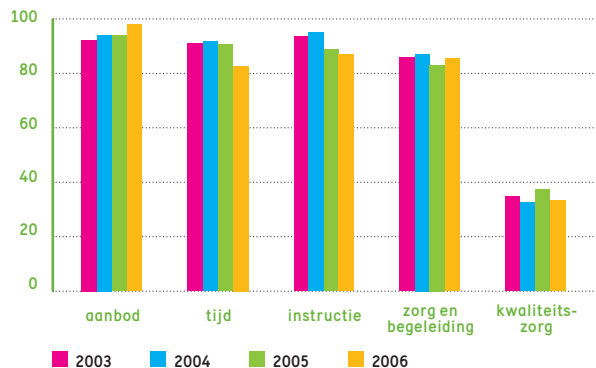
Lesuitval

Een belangrijk aspect van de kwaliteit van het onderwijs is het aantal uren onderwijs dat leerlingen volgen. Het onderzoeksbureau Regioplan brengt de lesuitval in het voortgezet onderwijs nauwkeurig in kaart. In het schooljaar 2006/07 is gemiddeld genomen 6,8 procent van de lessen uitgevallen, dit komt ongeveer overeen met voorgaande jaren. De lesuitval is, met 5,8 procent, het laagst in de brugklas.

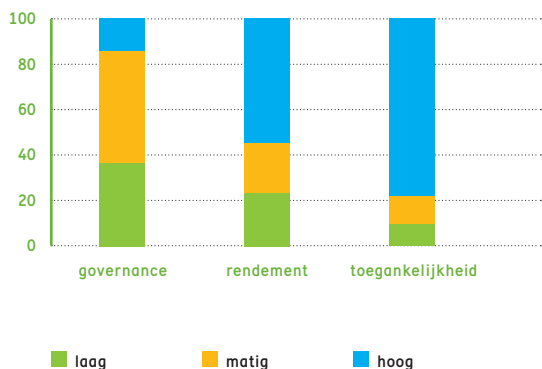
Figuur 4.2.1 De kwaliteit van het basisonderwijs
percentage scholen dat voldoende scoort op kwaliteitskenmerken

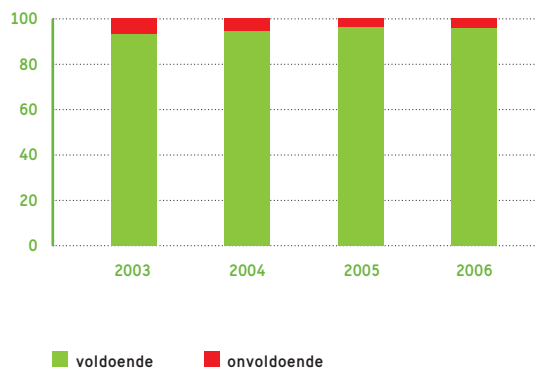
Figuur 4.2.2 De kwaliteit van het voortgezet onderwijs
percentage scholen dat voldoende scoort op kwaliteitskenmerken

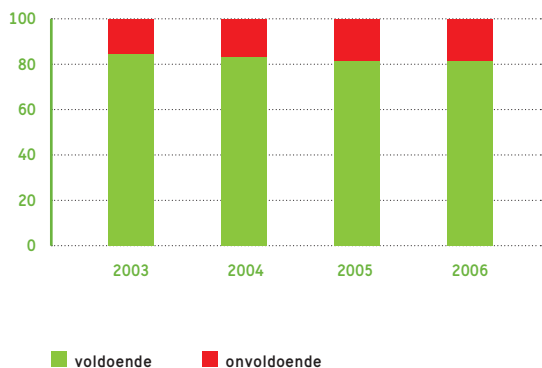
Figuur 4.2.3 De kwaliteit van het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
percentage units dat laag, matig of hoog scoort op kwaliteitskenmerken, 2006

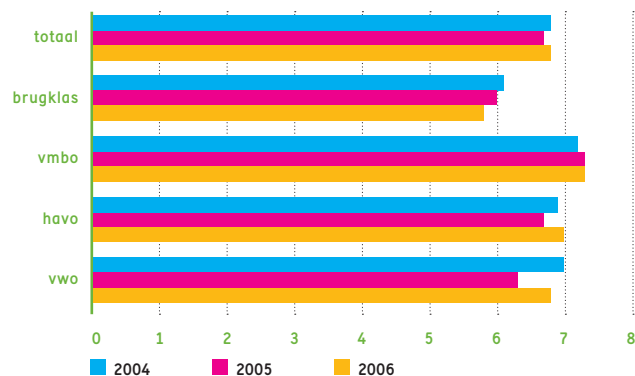
Figuur 4.2.4 Opbrengsten basisonderwijs
t.o.v. verwacht niveau op basis van kenmerken leerlingenpopulatie

Figuur 4.2.5 Opbrengsten voortgezet onderwijs
t.o.v. verwacht niveau op basis van kenmerken leerlingenpopulatie

Figuur 4.2.6 Lesuitval naar onderwijssoort
percentage uitgevallen lessen ten opzichte van de totale roostertijd

Ouders en Nederlanders over de kwaliteit van het onderwijs

In de Onderwijsmeter wordt jaarlijks de mening van Nederlanders gepeild over de kwaliteit van het onderwijs in Nederland. Nederlanders zijn minder positief over de kwaliteit van het onderwijs dan een aantal jaren geleden. Zij beoordelen in 2007 de kwaliteit met een rapportcijfer dat rond de 6,3 ligt. Het meest positief zijn Nederlanders over het primair en wetenschappelijk onderwijs, het minst over het vmbo. Ouders is gevraagd naar hun mening over de kwaliteit van de leraar en de school van hun kind. Dit onderzoek beperkt zich tot het po en vo. Over de kwaliteit van de leraar en de school zijn ouders positief. Zij geven in 2007 een zeven of hoger. Leraren en scholen in het basisonderwijs scoren iets hoger dan in het voortgezet onderwijs.

Meer jonge leraren en meer 50-plussers voor de klas

De samenstelling van het docentencorps in het po, vo en bve is de afgelopen tien jaar behoorlijk gewijzigd. Het primair onderwijs telde in 2007 circa 100 duizend voltijdbanen onder het onderwijzend personeel, 31 procent meer dan in 1997. Het po heeft de afgelopen tien jaar een grote aanwas van jonge leraren meegemaakt. Daarnaast is het aantal 50-plussers in dezelfde periode meer dan verdubbeld. In 2007 was één op de drie onderwijzers 50 jaar of ouder. Het aantal leraren in de leeftijdscategorie 35 tot 50 jaar is sterk afgenomen. Het docentencorps in het vo is de afgelopen tien jaar met 27 procent gegroeid, tot ruim 64 duizend voltijdbanen in 2007. Het vo kende in deze periode een toename van jonge docenten, die relatief gezien nog groter dan was dan die in het po. Hoewel in het vo het aantal 50-plussers minder sterk is toegenomen dan in het po, is hun aandeel in het totale personeelsbestand met 39 procent wel groter.

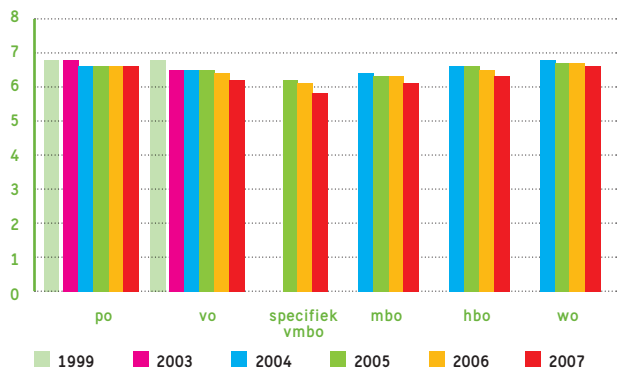
De toename van het aantal voltijdbanen in het bve is met 14 procent sinds 1997 bescheiden te noemen. Met uitzondering van een geringe aanwas onder twintigers, kent het beroepsonderwijs een afname van het aantal docenten (in fte) in alle leeftijdscategorieën tot 50 jaar. Het aantal 50-plussers is tussen 1997 en 2007 meer dan verdubbeld. Sterker nog dan po en vo is het personeelsbestand van het bve aan het vergrijzen: de helft van de docenten is 50-plusser, bijna driekwart is 45 jaar of ouder. Veel docenten in het bve komen uit het bedrijfsleven, waardoor zij vaak al wat ouder zijn als zij instromen.

De laatste jaren groeit het aantal openstaande vacatures voor leraren en managers (omgerekend naar voltijdbanen) in het po, vo en bve. Vooral in het vo en bve is de spanning op de arbeidsmarkt toegenomen.

Leerling-leraar ratio

In het Nederlandse primair onderwijs ligt de leerling-leraar ratio precies tussen het OESO- en het EU-gemiddelde in. Van de omringende landen heeft alleen België een lagere leerling-leraar ratio. In het secundair onderwijs (vo, vso en mbo) is de ratio hoger dan in de omringende landen en het OESO- en de EU-gemiddelde. De leerling-leraar ratio is overigens niet hetzelfde als de klassengrootte. Het aantal leerlingen per klas hangt naast het aantal leerlingen per leerkracht onder meer ook af van het aantal klassen waarvoor de leerkracht verantwoordelijk is, het aantal lessen per leerling en leerkracht.

Figuur 4.2.7 Mening van Nederlanders over de kwaliteit van het onderwijs
 rapportcijfer van Nederlanders over po, vo, vmbo, mbo, hbo en wo

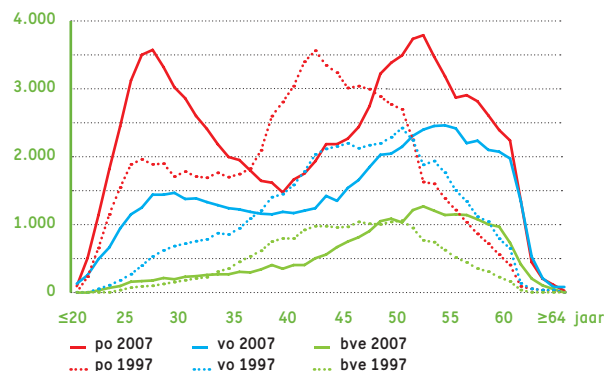
Figuur 4.2.8 Mening van ouders over de kwaliteit van leraren
 rapportcijfer van ouders over de kwaliteit van de leraar van hun kind

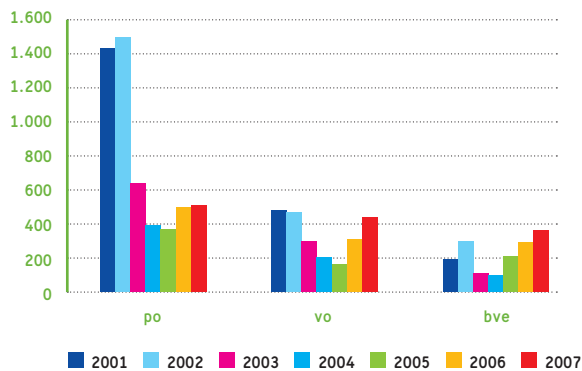
Figuur 4.2.9 Mening van ouders over de school van hun kind
 rapportcijfer van ouders over de kwaliteit van de school van hun kind

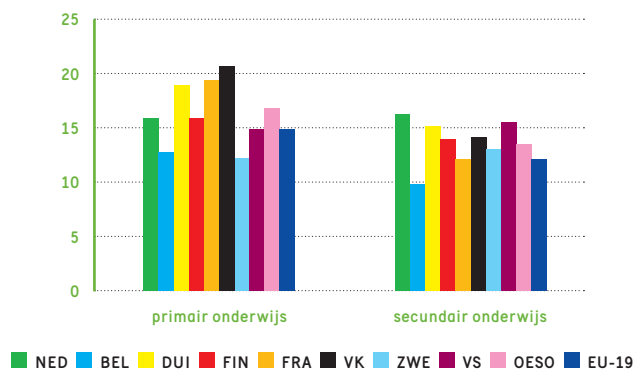
Figuur 4.2.10 Leeftijdsverdeling van docenten
 aantal fte per leeftijdsjaar, per onderwijssector, 1997 en 2007

Figuur 4.2.11 Openstaande vacatures
 aantal openstaande vacatures (in fte) voor leraren en directiepersoneel

Figuur 4.2.12 Leerling-leraar ratio
 aantal leerlingen per leraar in 2005

4.3 Resultaten

Meer gediplomeerden, vooral in het wo

Tussen 1998 en 2007 is in alle onderwijssectoren het aantal gediplomeerden toegenomen. In deze periode steeg in het vo het aantal gediplomeerden met bijna 6 procent, in het mbo met 29 procent en in het hbo met 17 procent. In het wo is het aantal gediplomeerden (doctoraal en master), met maar liefst 39 procent, het sterkst gestegen. Verklarende factoren voor het toegenomen aantal gediplomeerden zijn onder andere de demografie en de toegenomen doorstroom naar vervolgonderwijs.

Van de leerlingen die jaarlijks in het vo instromen behaalt naar verwachting uiteindelijk rond de 85 procent een diploma. Vijf jaar geleden lag dit percentage nog ongeveer 5 procentpunt lager. Voor instromers in het mbo is de slaagkans nu ongeveer 74 procent. De kans op een diploma is in het ho met 70 procent het laagst. De slaagkans in het hbo daalt de laatste jaren, de kans op slagen in het wo is door de tijd redelijk stabiel.

Aansluiting tussen onderwijssectoren is de laatste jaren verbeterd

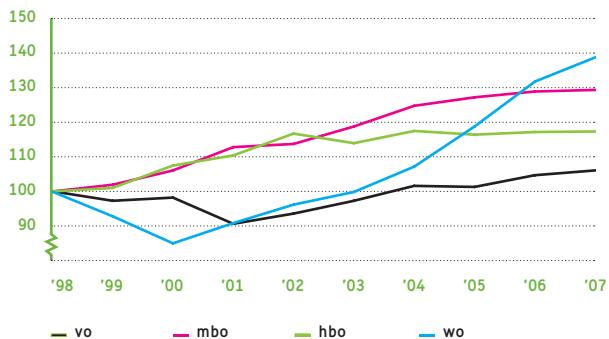
De laatste jaren wordt er steeds vaker doorgeleerd. Wanneer we alleen naar de directe doorstroom (tussen twee opeenvolgende schooljaren) kijken dan geldt dit vooral voor vmbo- en mbo-gediplomeerden. Zij gaan steeds vaker direct door naar een vervolgopleiding. Wel moet hierbij worden opgemerkt dat door de invoering van het onderwijsnummer in het mbo vanaf 2004 de doorstroom vanuit het vo naar het mbo en vanaf 2005 de doorstroom binnen het mbo beter in beeld is gebracht. De gegevens van voor deze jaren zijn daarom niet helemaal te vergelijken met de gegevens van erna. In 2006 en 2007 stroomt ruim 90 procent van de vmbo-gediplomeerden direct door naar een vervolgopleiding. De directe doorstroom ligt hiermee op hetzelfde hoge niveau als voor havo- en vwo-gediplomeerden. Mbo-gediplomeerden volgen ook steeds vaker een vervolgopleiding. Met name de doorstroom binnen het mbo laat een toename zien. De verbeterde aansluiting tussen de onderwijssoorten leidt tot een stijging van het opleidingsniveau in Nederland.

De verblijfsduur van ho-afgestudeerden in het onderwijs neemt weer iets toe

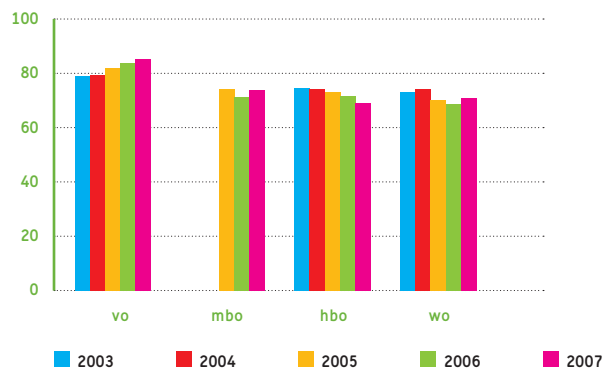
De verblijfsduur van gediplomeerden in het vo is de afgelopen jaren nagenoeg constant gebleven. In het hoger onderwijs is er wel een kleine ontwikkeling in de tijd te zien. Gediplomeerden in het hbo doen iets langer over het behalen van een hbo-diploma dan 10 jaar geleden, gediplomeerden in het wo juist iets korter.

De gemiddelde deelnemer in het hoger onderwijs studeert af met een vertraging van ruim 2 jaar. Dit is de vertraging die opgelopen is ten opzichte van de snelst mogelijke route van het primair onderwijs naar een hbo- en wo-diploma. In de loop van de jaren '90 liep de vertraging terug. De verklaring is dat leerlingen het voortgezet onderwijs sneller doorliepen en vaker de meest efficiënte route door het onderwijs kozen. De laatste jaren neemt de gemiddelde vertraging echter weer licht toe, voornamelijk doordat de doorstroom van mbo naar hbo en van hbo naar wo is gegroeid.

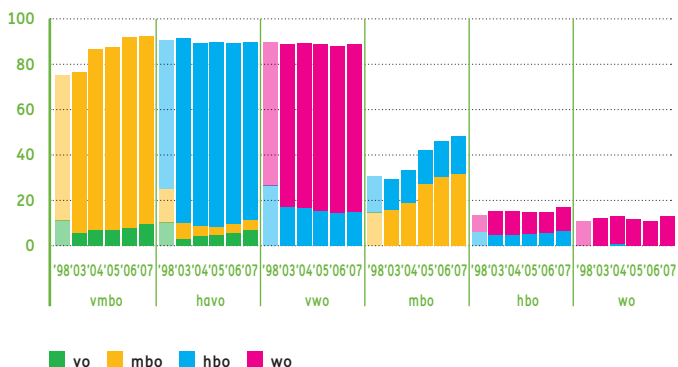
Figuur 4.3.1 Ontwikkeling van het aantal gediplomeerden per onderwijssector, index met 1998=100

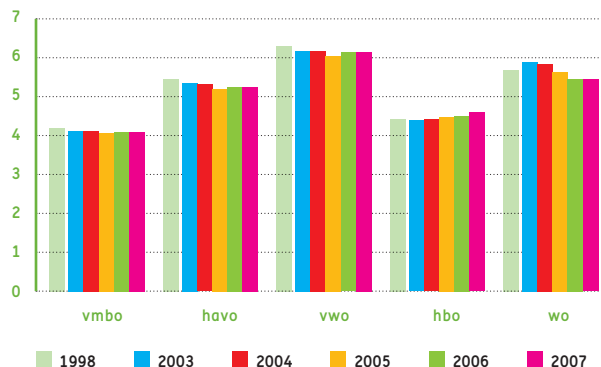
Figuur 4.3.2 Verwachte slaagkans in procenten van de instroom in de onderwijssector

Figuur 4.3.3 Doorstroom van gediplomeerden naar vervolgonderwijs in procenten van de gediplomeerden in het voorafgaande onderwijs

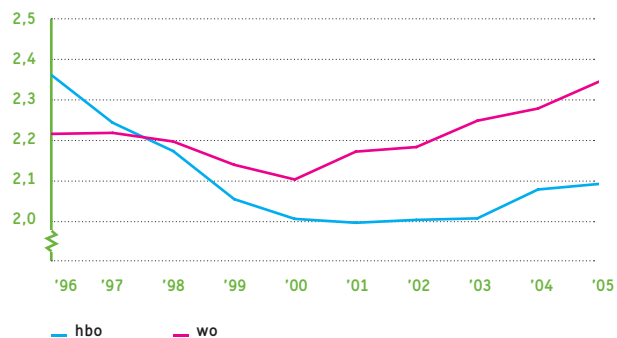

Figuur 4.3.4 Verwachte verblijfsduur van gediplomeerden per onderwijssoort, in jaren

Figuur 4.3.5 Gemiddelde vertraging in de schoolloopbaan

in de hele schoolbaan po t/m hbo en po t/m wo, in jaren t.o.v. de kortst mogelijke onderwijsroute

Internationaal gezien goede prestaties van Nederlandse leerlingen

PIRLS is een vijfjaarlijks internationaal onderzoek naar leesvaardigheden onder 9- en 10-jarigen in 40 landen. Uit PIRLS 2006 blijkt dat Nederlandse kinderen op een hoog niveau lezen. Van de omringende landen scoort België (Vlaanderen) even hoog als Nederland, Duitsland net iets hoger en Engeland lager. Nederlandse kinderen lezen wel minder goed dan 5 jaar geleden. Alleen Duitsland is beter gaan presteren. Een tweede internationaal onderzoek dat vaardigheden van leerlingen onderzoekt en vergelijkt is PISA, een driejaarlijks onderzoek onder 15-jarige leerlingen in 57 landen (waaronder 30 OESO-landen). PISA test vaardigheden in natuurwetenschappen, wiskunde en lezen. Nederlandse leerlingen behoorden in 2003 en 2006 voor deze vakken tot de best presterende van Europa en zelfs van de wereld. Finland behaalde de beste resultaten. De score voor natuurwetenschappen was in Nederland in 2006 iets hoger dan in 2003, voor wiskunde en lezen iets lager. Het aandeel leerlingen met lage leesvaardigheden in het PISA-onderzoek (vaardighedenschaal 1 of minder) is van 11,5 procent in 2003 gestegen naar 15,1 procent in 2006. Dit is een forse stijging. Nederland heeft nog wel het laagste percentage in vergelijking met de omringende landen. Nederland heeft in 2000 als doel gesteld het toenmalige percentage leerlingen met een lage leesvaardigheid (9,6 procent) te handhaven. In de kwaliteitsagenda vo (uitgebracht eind 2007) is deze doelstelling aangescherpt tot 8 procent.

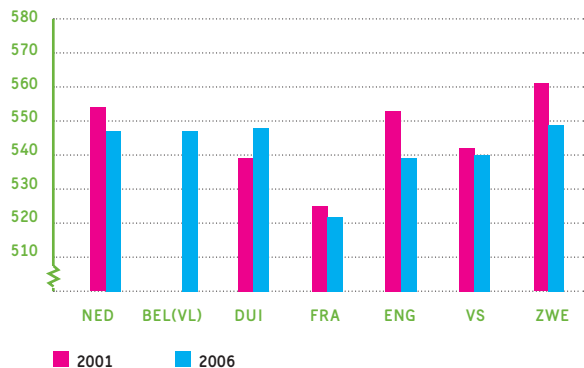
Voortijdig schoolverlaten en startkwalificatie

In Europees verband is afgesproken het percentage voortijdig schoolverlaters tussen 2000 en 2010 te halveren. In Nederland is het percentage 18-24 jarigen dat niet meer op school zit en geen startkwalificatie (minimaal een havo, vwo of mbo-2 diploma) heeft behaald, tussen 2000 en 2006 gedaald van 15,5 naar 12,9 procent. Daarmee zit Nederland in 2006 onder het EU-gemiddelde. Zowel in Nederland als in de EU als geheel is de daling van het aantal voortijdig schoolverlaters nog niet voldoende om de doelstelling te bereiken. De nationale doelstelling richt zich op het halveren van het jaarlijks aantal nieuwe vsv'ers in 2012 ten opzichte van 2002. Dit betekent dat in 2012 het aantal nieuwe vsv'ers niet hoger mag zijn dan 35.000. In 2006 waren dit er 53.100. Als gevolg van de daling van het aandeel vsv'ers, is in Nederland ook het aandeel 20-24 jarigen met een startkwalificatie sinds 2000 gestegen (van 72 naar bijna 75 procent in 2006). In de meeste omringende landen beschikt een hoger aandeel jongeren over een vergelijkbare startkwalificatie. Nederland streeft naar een aandeel van minstens 85 procent in 2010.

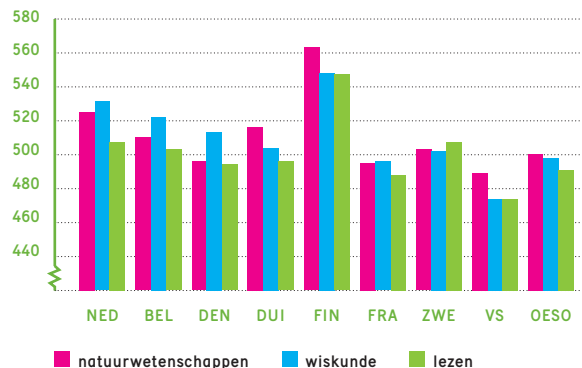
Bèta-Techniek

Om te kunnen voldoen aan de steeds grotere vraag naar bèta-technisch hoger opgeleid personeel streeft Nederland in 2010 naar 15 procent meer gediplomeerde uitstroom uit de bèta-techniek-opleidingen in het ho dan in 2000 (Deltaplan Bèta Techniek). Ter ondersteuning van deze doelstelling had Nederland tevens de doelstelling om vóór 2007 een toename van 15 procent in de instroom te realiseren. Deze instroomdoelstelling is niet gehaald. Voor de uitstroomdoelstelling geldt dat Nederland op de goede weg is, maar dat er nog veel moet gebeuren. Het wo kent wel een toename in zowel de in- als de uitstroom, het hbo laat echter voor beiden een daling zien.

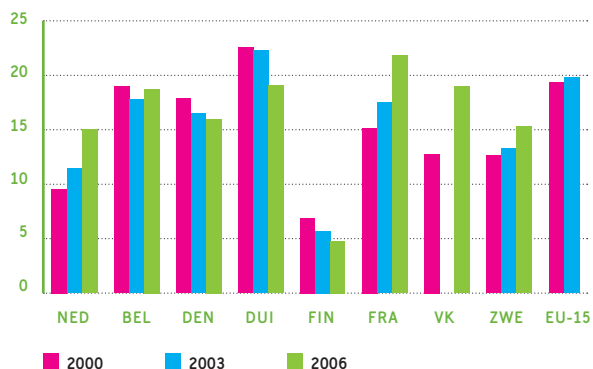
Figuur 4.3.6 Prestaties 9/10-jarigen (PIRLS)
gemiddelde scores in lezen, PIRLS 2001 en 2006

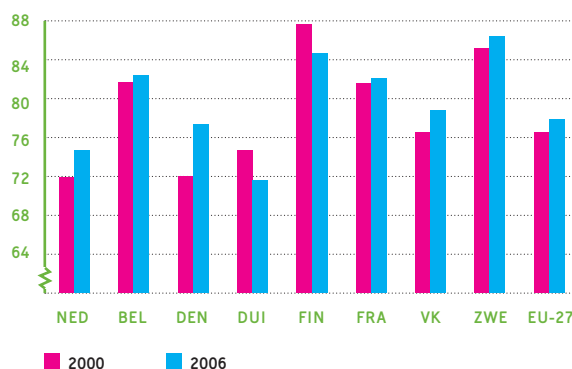
Figuur 4.3.7 Prestaties 15-jarigen (PISA)
gemiddelde scores in natuurwetenschappen, wiskunde en lezen, PISA 2006

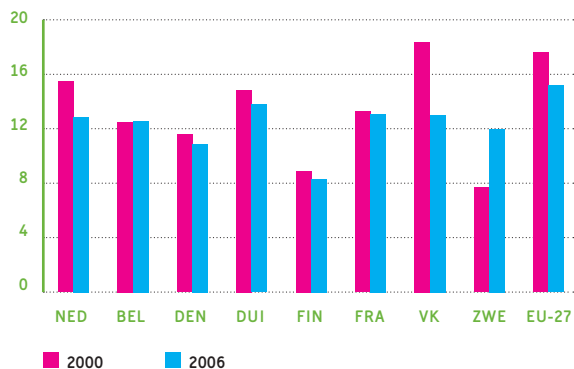
Figuur 4.3.8 EU-doelstelling: lage leesvaardigheid (PISA)
percentage 15-jarige leerlingen met lage leesvaardigheden

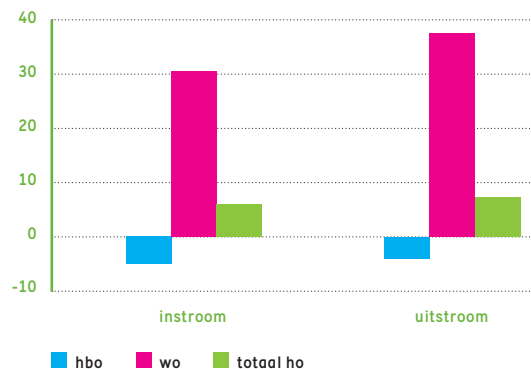
Figuur 4.3.9 EU-doelstelling: startkwalificatie
percentage 20-24-jarigen met tenminste een diploma op havo, vwo of mbo 2 niveau

Figuur 4.3.10 EU-doelstelling: voortijdig schoolverlaten
percentage 18- t/m 24-jarigen dat geen opleiding volgt én geen startkwalificatie heeft

Figuur 4.3.11 Bèta-Techniek
procentuele verandering van in- en uitstroom bèta-techniek in hoger onderwijs, 2007 t.o.v. 2000

4.4 Effecten

Het opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking stijgt

Het gemiddelde opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking stijgt. In 2006 heeft 71 procent van de 25- tot 65-jarige Nederlanders minimaal een startkwalificatie behaald. In 2000 was dit nog 65 procent. De stijging van het gemiddelde opleidingsniveau is het duidelijkst zichtbaar bij de jongere leeftijden. Het stijgende opleidingsniveau komt voort uit het toenemende aandeel van havo/vwo in het voortgezet onderwijs en een toegenomen doorstroom naar vervolgonderwijs. Ook na afsluiting van het reguliere onderwijs leren Nederlanders door. De deelname aan 'Leven lang leren'-activiteiten is internationaal gezien hoog. Nederland streeft naar een deelname van tenminste 20 procent in 2010, het niveau van de twee best presterende EU-landen in 2000.

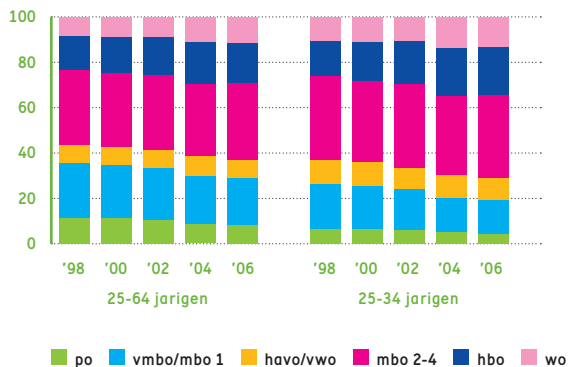
De aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt is over het algemeen goed

Onderzoek van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) laat zien dat over het algemeen de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt goed is voor gediplomeerde schoolverlaters. In 2006 had gemiddeld 94 procent van de schoolverlaters binnen anderhalf jaar na afstuderen een baan. Afgestudeerden met een diploma in het hoger onderwijs komen het gemakkelijkst aan een baan. Schoolverlaters uit bol niveau 1 hebben de meeste moeite om werk te vinden. Er zijn echter wel verschillen per opleidingssector. Van de starters werkt niet iedereen in een functie op eigen niveau. Het minst op eigen niveau werken bol niveau 1/2 en wo-schoolverlaters. Het ROA onderzoek toont ook wat gediplomeerden zelf vinden van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Dit aspect scoort het slechtst onder de schoolverlaters van het voortgezet onderwijs. Het voortgezet onderwijs is echter ook niet bedoeld als voorbereiding op de arbeidsmarkt. Van de afgestudeerden in het hoger onderwijs vindt iets meer dan de helft dat de opleiding voldoende basis was om te starten op de arbeidsmarkt. Opvallend is dat iets minder dan de helft van de schoolverlaters van het mbo (bol) vindt dat de opleiding een goede basis biedt.

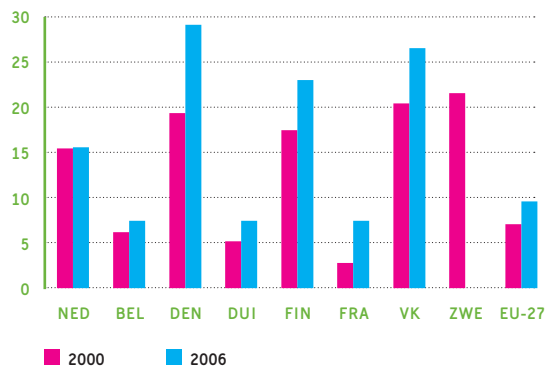
Opleidingsniveau in relatie tot startsalaris en werkloosheid

Het startsalaris van schoolverlaters is hoger naarmate het opleidingsniveau hoger is. Daarnaast zijn er verschillen in verdiensten tussen de sectoren. In alle onderwijssoorten krijgen afgestudeerden in de sector gezondheidszorg de hoogste startsalarissen. Ook geldt over het algemeen: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe kleiner de kans op werkloosheid. De werkloosheid is het grootst onder de beroepsbevolking met alleen basisonderwijs. Hbo'ers hebben de beste kansen op betaald werk. De ontwikkeling van de werkloze beroepsbevolking volgt voor alle opleidingsniveaus de conjunctuur.

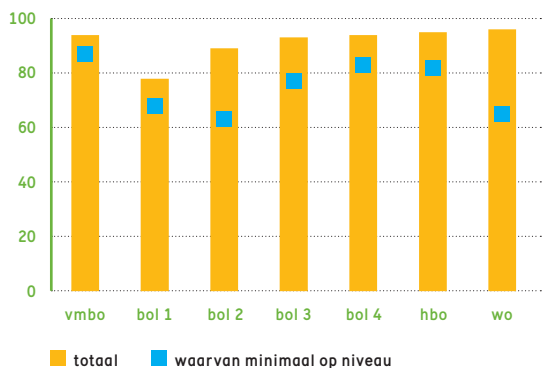
Figuur 4.4.1 Opleidingsniveau van Nederlandse bevolking
in procenten van het totaal

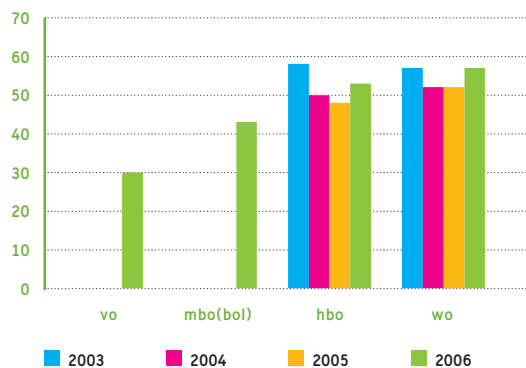
Figuur 4.4.2 EU-doelstelling: Leven lang leren
percentage van 25- t/m 64-jarigen dat deelneemt aan leeractiviteiten

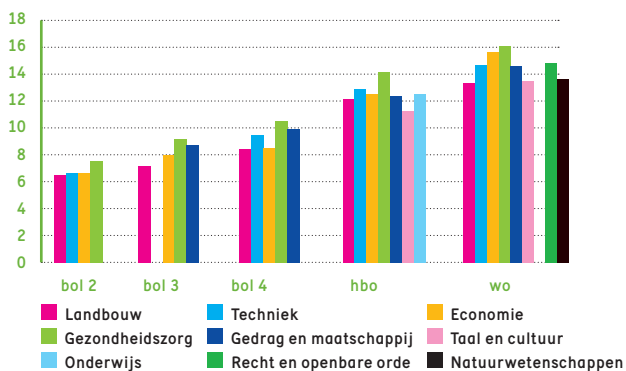
Figuur 4.4.3 Gediplomeerde schoolverlaters met een baan
percentage van totaal aantal schoolverlaters, met percentage op minimaal eigen niveau (2006)

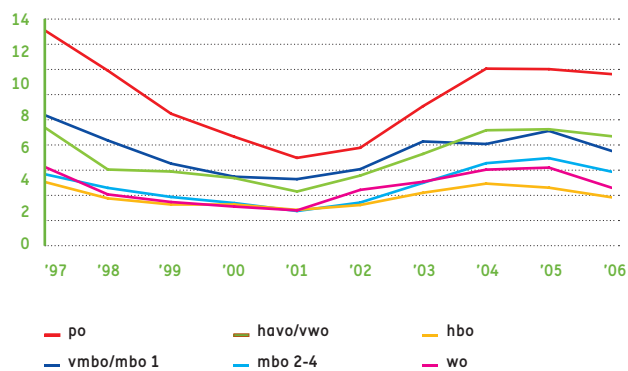
Figuur 4.4.4 Aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt
percentage gediplomeerden dat aangeeft dat opleiding voldoende basis was om te starten op arbeidsmarkt

Figuur 4.4.5 Startsalaris gediplomeerde schoolverlaters
het bruto uurloon (in euro's) naar sector en onderwijssoort, 2006

Figuur 4.4.6 Werkloosheid naar opleidingsniveau
in procenten van de beroepsbevolking (25-64 jaar)

5.1 Uitgaven

Netto publieke uitgaven naar sector

Van het totaal aan publieke uitgaven voor cultuur neemt het rijk ongeveer een derde voor haar rekening. Per sector ligt dit verschillend. In de amateurkunst en cultuureducatie zijn de gemeenten de grootste subsidiënt. Dat geldt ook voor de rijksbijdrage aan het totale bibliotheekbestel. Bij media is de rijksoverheid vrijwel volledig dominant, bij kunsten zijn de gemeenten met circa 60 procent de grootste subsidiënt, met name door de gemeentelijke bijdragen aan accommodaties. In de sector cultureel erfgoed is de rijksbijdrage ruim 40 procent van de publieke bijdrage.

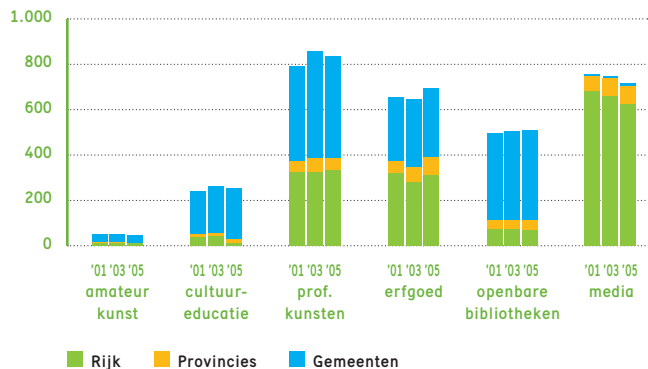
Cultuurnotasubsidies per sector

In het kader van de Cultuurnota wordt relatief het meeste geld besteed aan de podiumkunsten (orkesten, opera, theater- en dansgezelschappen, ensembles, festivals), gevolgd door de uitgaven aan de musea. De post fondsen bevat uitgaven aan verschillende disciplines: podiumkunsten, film, beeldende kunst en vormgeving, architectuur, letteren en erfgoed.

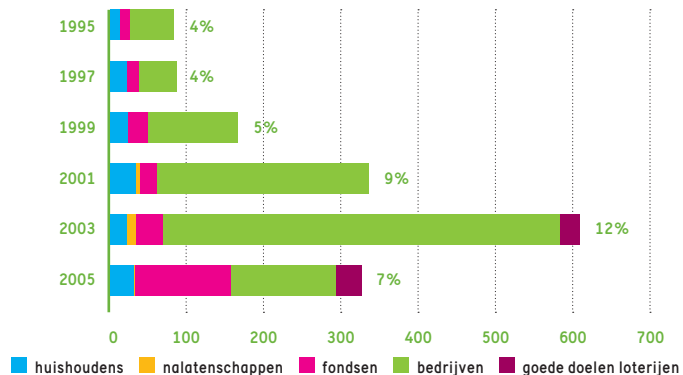
Giften aan cultuur in Nederland

Figuur 5.1.2 toont de vrijwillige bijdragen die vanuit verschillende sectoren aan cultuur besteed worden. Er lijkt sprake te zijn van een stijgende trend. Een steeds groter aandeel van het totale bedrag aan giften wordt besteed aan cultuur. Hierbij is echter de kanttekening noodzakelijk dat de manier van gegevensverzameling bij bedrijven vanaf 2003 verschilt van voorgaande jaren. Men vroeg onder andere om ook giften in natura en menskracht in euro's uit te drukken. Het bedrag dat vermogensfondsen aan cultuur schenken groeit snel. Hierbij is belangrijk op te merken dat de achterliggende data voor een deel gebaseerd zijn op schattingen.

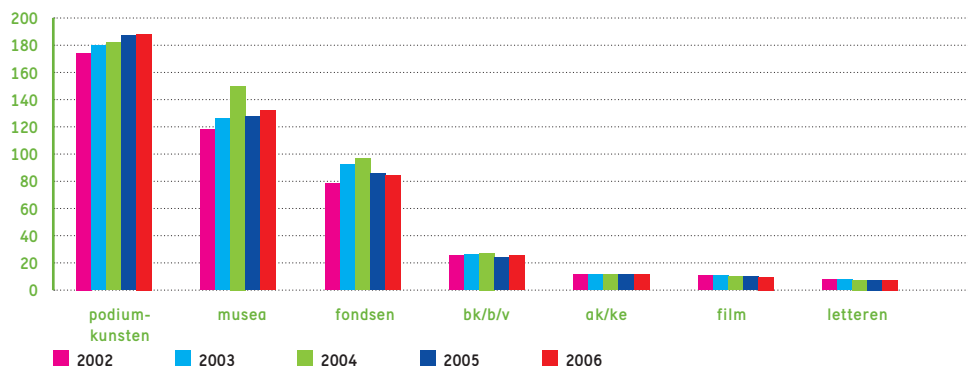
Figuur 5.1.1 Netto publieke uitgaven voor Cultuur en Media naar sector
in miljoenen euro's, in prijzen 2007 (gecorrigeerd met pBBP)

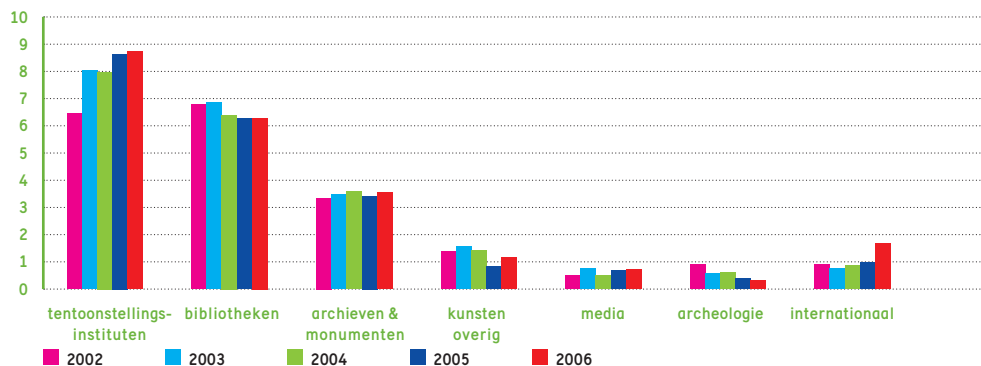
Figuur 5.1.2 Giften aan cultuur in Nederland
in miljoenen euro's en in procenten van totaal bedrag alle giften

Figuur 5.1.3 Cultuurnotasubsidies per sector (1)
in miljoenen euro's

Figuur 5.1.3 Cultuurnotasubsidies per sector (2): overige categorieën
in miljoenen euro's

5.2 Instellingen

Aantal gesubsidieerde cultuurinstellingen

Figuur 5.2.1 geeft een beeld van het aantal gesubsidieerde instellingen per sector. Daaruit blijkt dat de podiumkunstinstanties veruit in de meerderheid zijn. De toename in 2004 ten opzichte van 1999 weerspiegelt de toetreding tot de Cultuurnota 2001-2004 van een groot aantal nieuwkomers over de hele linie. Ook in de Cultuurnotaperiode 2005-2008 is er sprake van een toename van het aantal instellingen.

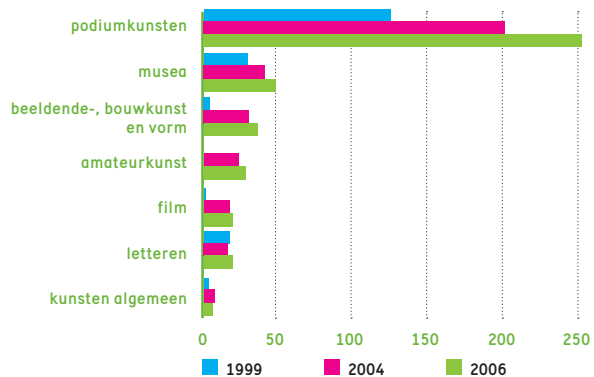
Liquiditeit van gesubsidieerde instellingen

Liquiditeit (mate waarin op korte termijn aan financiële verplichtingen kan worden voldaan) en solvabiliteit (eigen vermogen als aandeel van het totale vermogen) zeggen iets over de financiële gezondheid van het stelsel. De liquiditeit is in het algemeen goed te noemen. Dat betekent dat instellingen op de balansdatum voldoende geld hebben om hun kortlopende schulden te betalen. De instellingen blijven grotendeels binnen de signaleringsgrenzen voor liquiditeit die door OCW zijn vastgesteld. Bij de interpretatie van de liquiditeit is het cruciaal te bedenken dat het hier doorgaans om instellingen gaat die grotendeels van subsidie afhankelijk zijn.

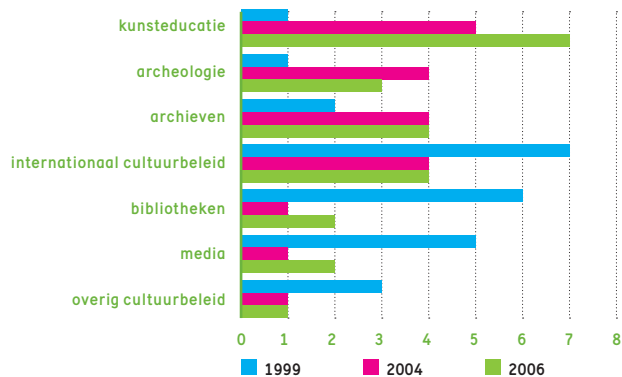
Solvabiliteit van gesubsidieerde instellingen

Solvabiliteit, eigen vermogen als aandeel van het totale vermogen, zegt iets over de financiële gezondheid van het stelsel. Specifieke normen voor cultuurinstellingen zijn niet bepaald. Ook bij de interpretatie van de solvabiliteit is het cruciaal te bedenken dat het hier doorgaans om instellingen gaat die grotendeels van subsidie afhankelijk zijn.

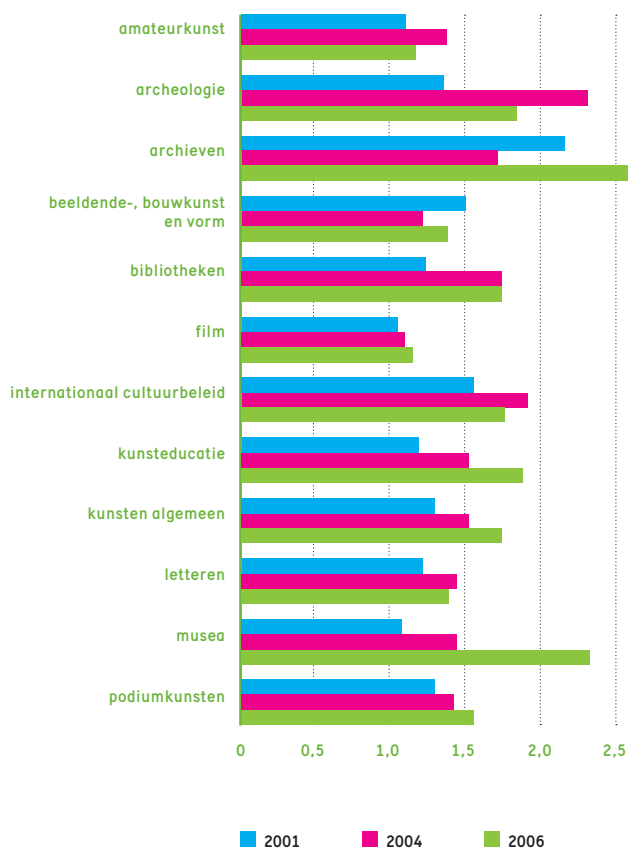
Figuur 5.2.1 Aantal gesubsidieerde cultuurinstellingen (1)
in het kader van de Cultuurnota

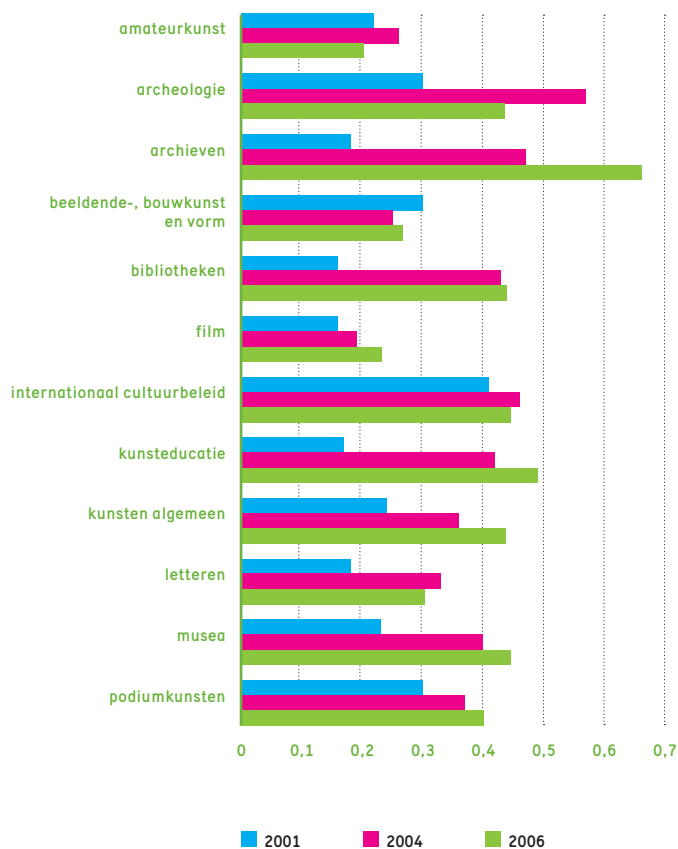
Figuur 5.2.1 Aantal gesubsidieerde cultuurinstellingen (2)
in het kader van de Cultuurnota

Figuur 5.2.2 Liquiditeit gesubsidieerde instellingen
in het kader van de Cultuurnota

Figuur 5.2.3 Solvabiliteit gesubsidieerde instellingen
in het kader van de Cultuurnota

5.3 Aanbod

Uitvoeringen podiumkunsten

In 2001 werden door OCW-gesubsidieerde instellingen ruim 12 duizend binnenlandse uitvoeringen van podiumkunst gerealiseerd, een aantal dat in 2004 opliep tot meer dan 13 duizend. In 2006 is dit aantal verder gestegen naar bijna 15 duizend. In het buitenland waren dit in 2001 ruim 1.800 uitvoeringen. Dit aantal is in 2006 nog opgelopen tot ruim 2.200.

Het CBS telde in 2005 in totaal ruim 47 duizend gesubsidieerde en ongesubsidieerde binnenlandse voorstellingen van professionele podiumkunst (inclusief popmuziek). Vooral bij muziek heeft zich van 1999-2005 een groei voorgedaan, deze was bijna 50 procent. Dit is met name het gevolg van toename van genres als musical en populaire muziek. Alleen dans laat na wat schommelingen toch een dalende trend zien. Een betrouwbare schatting van het aandeel hierin van OCW-gesubsidieerde instellingen is moeilijk te maken, omdat de cijfers niet goed vergelijkbaar zijn.

Het marktaandeel van het rijksgesubsidieerde aanbod in podiumkunsten is te benaderen via de podia die lid zijn van Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouw Directies (VSCD). Deze VSCD-podia maken ongeveer twee derde tot drie kwart van de totale markt uit. Het marktaandeel daarbinnen van het rijksgesubsidieerde aanbod is in de periode 1996-2006 min of meer stabiel, al lijkt vanaf 2002 een dalende trend ingezet.

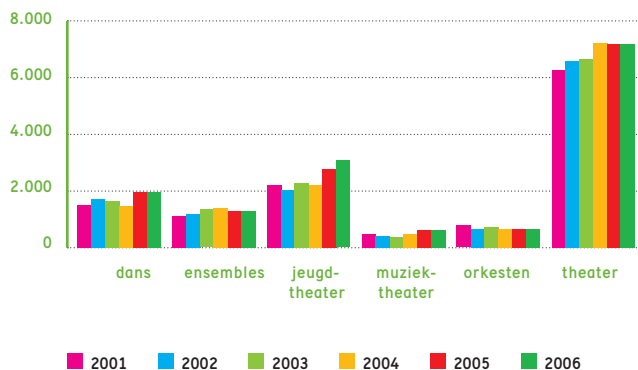
Marktaandeel Nederlandse Film

Het marktaandeel van Nederlandse filmproducties (in termen van nieuw uitgebrachte titels) schommelde de laatste jaren tussen de 12 en 15 procent. In 2006 is het aandeel teruggelopen tot 10 procent, en in 2007 werd dit zelfs minder dan 7 procent. Dit is het gevolg van de aangescherpte voorwaarden voor de c.v. regeling en de onzekerheid die heerste over de voortzetting ervan. Het marktaandeel bezoekers aan de Nederlandse film is echter in de periode 1996-2007 flink gestegen tot bijna 14 procent. Het in 1999 ingezette fiscale beleid ter stimulering van de productie van de Nederlandse publieksfilm heeft niet zozeer een effect gehad op het aantal uitgebrachte titels, als wel op het publieksbereik. Inmiddels is dit fiscale beleid omgezet in een stimuleringsregeling bij het filmfonds.

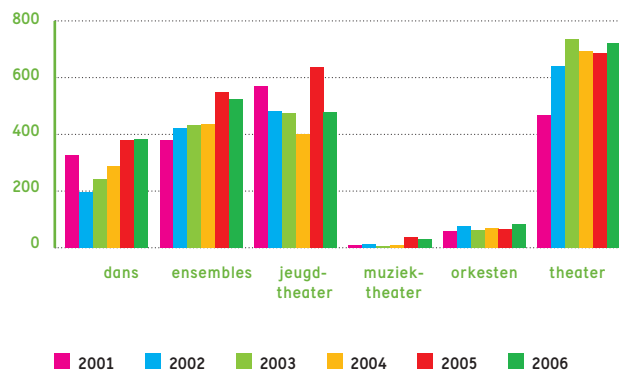
Openbare Bibliotheken

De totale collectie van de bibliotheken laat een forse daling zien. Ook is een daling te zien van het totale aantal uitleningen. Deze trend is in overeenstemming met de steeds kortere tijd die mensen besteden aan het lezen van boeken. De laatste jaren is er tevens een afnemend aantal mensen lid van een openbare bibliotheek. De daling van het aantal leden leidt echter niet tot een daling van het aantal vestigingen. Eind 2001 zijn het Rijk, IPO en VNG en de bibliotheekbranche begonnen aan een vernieuwingsoperatie van de openbare bibliotheeksector. De gezamenlijke ambitie is de openbare bibliotheek landelijk te herpositioneren als centrale publieke infrastructuur voor de kennissamenleving.

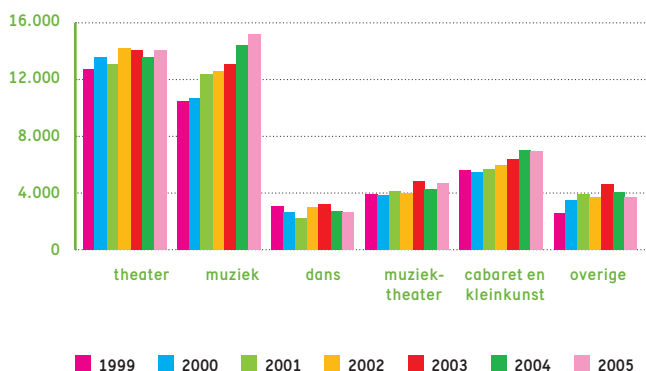
Figuur 5.3.1 Uitvoeringen podiumkunsten binnenland
aantal uitvoeringen, OCW gesubsidieerde instellingen, exclusief fondsen

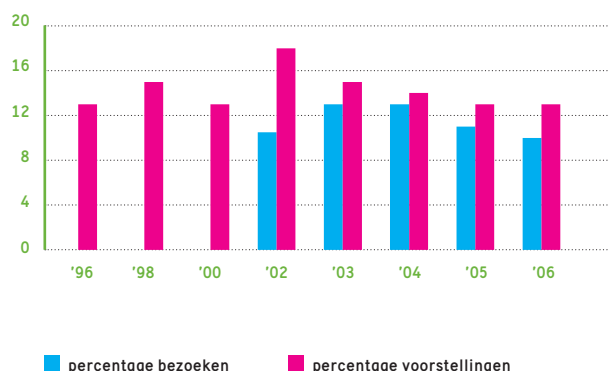
Figuur 5.3.2 Uitvoeringen podiumkunsten buitenland
aantal uitvoeringen, OCW gesubsidieerde instellingen, exclusief fondsen

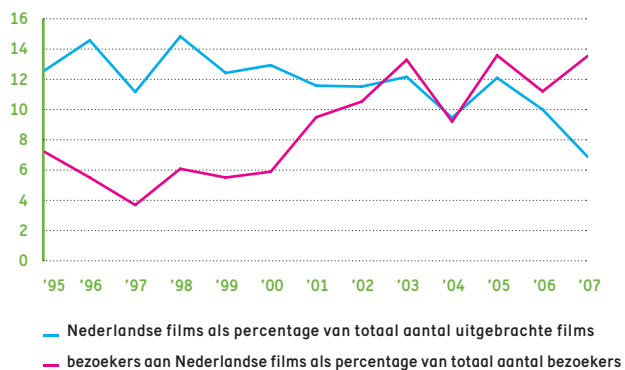
Figuur 5.3.3 Uitvoeringen professionele podiumkunsten
exclusief podia met minder dan 10 uitvoeringen per jaar

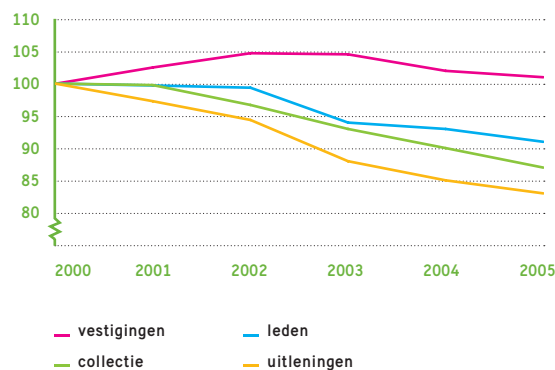
Figuur 5.3.4 Marktaandeel rijksge subsidieerd aanbod podiumkunsten
op de schouwburgen, concertzalen en theaters aangesloten bij de VSCD

Figuur 5.3.5 Marktaandeel Nederlandse film
als percentage van totaal aantal uitgebrachte films en totaal aantal bezoekers

Figuur 5.3.6 Openbare Bibliotheken
vestigingen, leden, collectie en uitlenen, 2000=100

Aantal rijksmonumenten

Na een toename van het aantal aangewezen rijksmonumenten in de periode 1999-2001 van 45.700 naar 50.700 is het aantal monumenten daarna licht gestegen tot 52.000 in 2007.

Rijkssubsidies en bouwsom restauraties

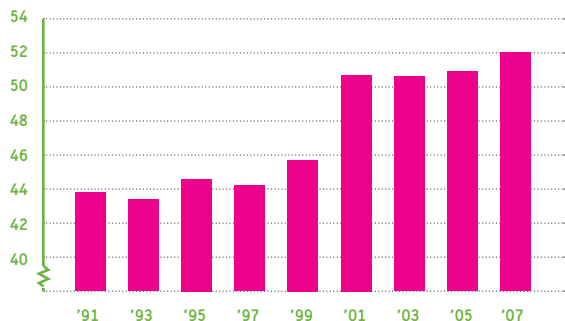
In de discussie over de beheersbaarheid van monumentenzorg is er een inhoudelijke en een financiële component. De inhoud wordt bepaald door de intrinsieke waarde van gebouwen. Dat is de reden voor bescherming. Bescherming geeft een mogelijkheid voor subsidie. De stijging van het aantal rijksmonumenten in 2001 is hier terug te zien in de grotere subsidiebehoefte. Niet alle kosten komen voor subsidie in aanmerking. De bouwsom restauraties 2005 tot en met 2007 zijn nog niet beschikbaar.

Aandeel landelijke publieke televisie en radio

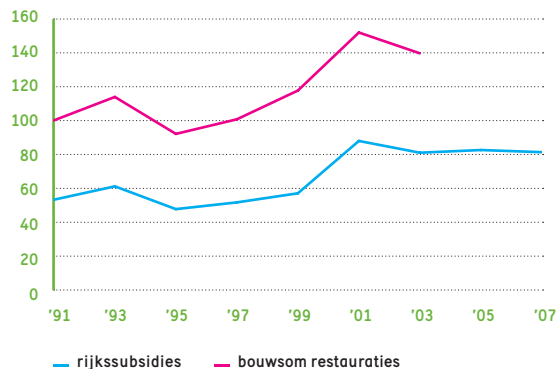
Het aandeel landelijke publieke omroep in totale kijkcijfers is in de periode 1990-2000 teruggelopen van de helft naar ruim een derde en bij radio van tweederde naar een kwart. Kijkcijfers uit 2005 wijzen uit dat de dalende trend nog niet ten einde is (marktaandeel publieke tv-zenders 27 procent).

Het aandeel van de landelijke publieke omroep in de totale luistercijfers is in de periode 1990-2000 teruggelopen van tweederde naar een kwart.

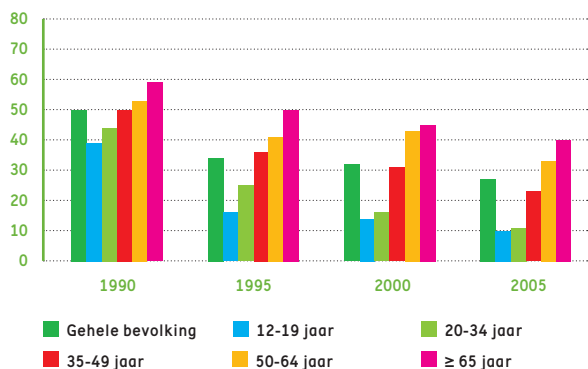
Figuur 5.3.7 Rijksmonumenten
aantal x 1.000

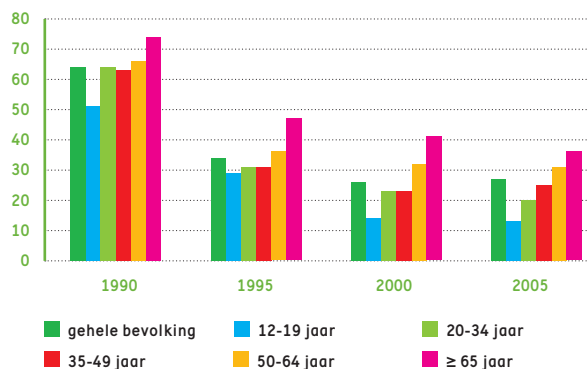
Figuur 5.3.8 Rijks subsidies en bouwsom restauraties
totaal bedragen x € 1 miljoen

Figuur 5.3.9 Aandeel landelijke publieke televisie in totale kijktijd
Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder

Figuur 5.3.10 Aandeel landelijke publieke radio in totale luistertijd
Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder

5.4 Bereik

Cultuurbereik per sector

In Figuur 5.4.1 is de ontwikkeling van het cultuurbereik per sector in de periode 1983-2003 weergegeven. Daarin is duidelijk de opkomst van populaire genres als cabaret en populaire muziek zichtbaar, en in iets mindere mate de groei van de genres beroepstoneel en film. Het volgen van programma's over cultuur op radio en televisie lag in 2003 op het zelfde niveau als in 1983. Het actief beoefenen van amateurkunst is in 2003 wat minder dan in 1983. In 2008 verschijnen recentere onderzoeksgegevens.

Tijdbesteding aan lezen

In de periode van 1980 tot en met 2000 is het lezen van boeken met een derde en het lezen van tijdschriften en kranten met een kwart afgenomen. In de periode 2000 tot 2005 zien we bij het lezen van boeken weer een stijging optreden.

Bezoeken aan podiumkunsten binnen- en buitenland

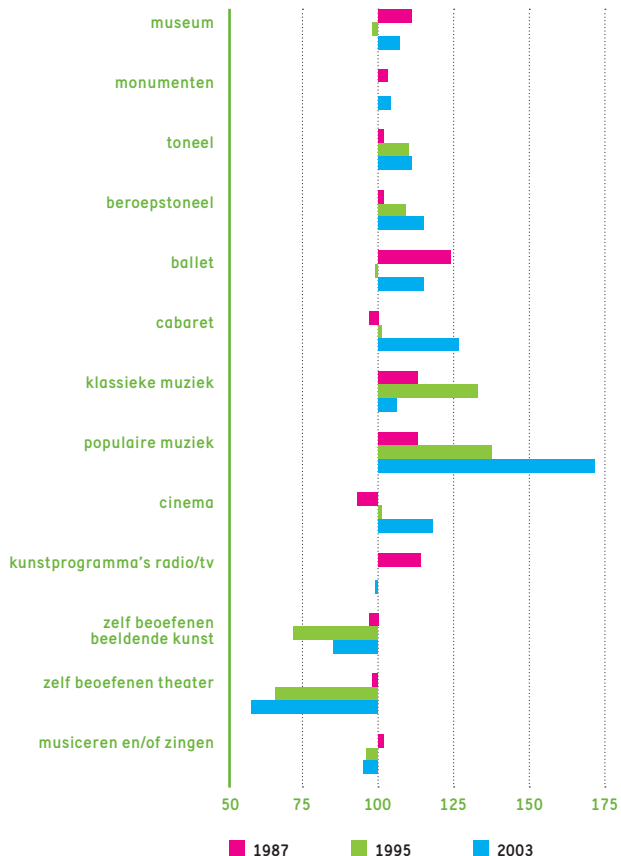
Het aantal bezoeken aan de podiumkunsten in Nederland, van door het ministerie van OCW gesubsidieerde instellingen, heeft zich in de periode 2002-2006 ontwikkeld van ruim 3 miljoen in 2002, naar 3,2 miljoen in 2003; pas als cijfers van 2007 en verder beschikbaar zijn kan duidelijk worden of er sprake is van een stijgende trend. Het aantal bezoeken aan de podiumkunsten in het buitenland, van door het ministerie van OCW gesubsidieerde instellingen, geeft over het geheel een langzame stijging. De ensembles hebben hierin het grootste aandeel en laten een flinke toename zien van hun buitenlandse bezoeken. Ook muziektheater groeit (relatief gezien) heel snel.

Bezoeken aan professionele podiumkunsten

Het CBS telde in 2005 ruim 16 miljoen bezoeken aan de podiumkunsten. Bij het merendeel van de categorieën is sprake van een stijgende trend. Bij muziek is zelfs sprake van een stijging van ongeveer 1,5 miljoen bezoeken van 1999-2005. Alleen dans en overig laten een lichte daling zien. Het gaat hier om podia die meer dan 10 voorstellingen per jaar geven, inclusief popmuziek. Een betrouwbare schatting van het aandeel hierin van OCW-gesubsidieerde instellingen is moeilijk te maken, omdat de cijfers niet goed vergelijkbaar zijn. Het CBS telt podia met minder dan 10 voorstellingen per jaar niet mee en ook festivals blijven buiten beschouwing. Anderzijds worden aan de OCW-kant de gesubsidieerde voorstellingen via de Fondsen niet meegeteld.

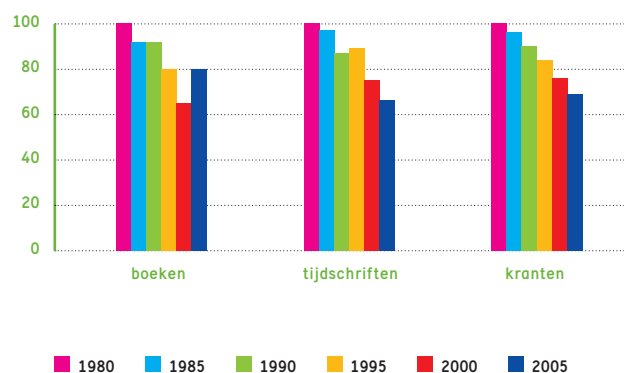
Figuur 5.4.1 Cultuurbereik naar sector

geïndexeerde ontwikkeling in bezoek en beoefening, 1983=100

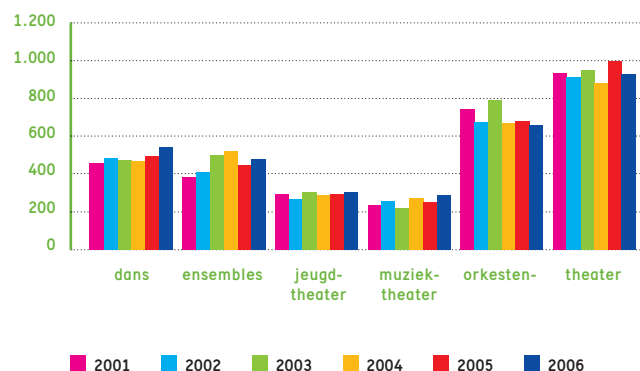
Figuur 5.4.2 Tijdbesteding aan lezen

geïndexeerde tijdbesteding aan lezen, 1980=100

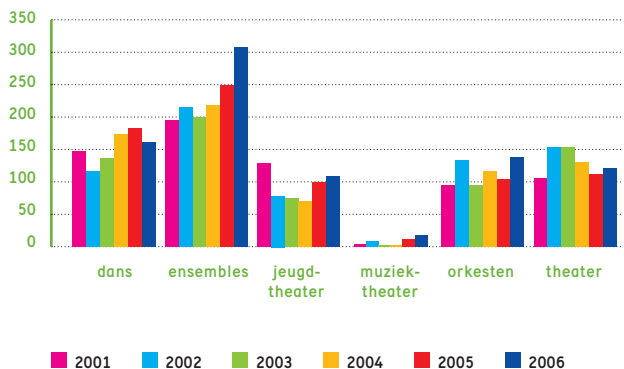
Figuur 5.4.3 Bezoeken aan uitvoeringen podiumkunsten binnenland

aantal bezoeken (x 1.000), OCW gesubsidieerde instellingen, exclusief fondsen

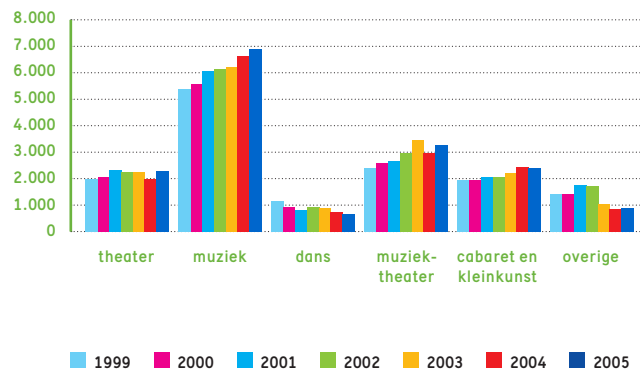
Figuur 5.4.4 Bezoeken aan uitvoeringen podiumkunsten buitenland

aantal bezoeken (x 1.000), OCW gesubsidieerde instellingen, exclusief fondsen

Figuur 5.4.5 Bezoeken aan uitvoeringen professionele podiumkunsten

aantal bezoeken (x 1.000), excl. podiumkunsten met minder dan 10 uitvoeringen per jaar

Mediagebruik Nederlandse bevolking

Figuur 5.4.6 laat de trend in het mediagebruik in de periode 1975-2005 zien van de bevolking boven de 12 jaar. De tijd die mensen aan radio en gedrukte media besteden neemt af. De tijd besteed aan het kijken naar televisie en video nam aanvankelijk toe, maar is sinds 2000 gedaald. Het meest spectaculair is de toename van het internetgebruik vanaf 1985.

Museabezoek

De musea voor beeldende kunst trekken de meeste bezoekers, gevolgd door de historische musea. De historische musea trekken de meeste betalende bezoekers. Onder buitenlandse bezoekers zijn de musea voor beeldende kunst het populairst.

Het aantal bezoeken aan musea beweegt zich al sinds de jaren negentig rond de 20 miljoen. Dat van rijksge subsidieerde musea rond de 6 miljoen. Een positieve trend is dat het aantal schoolgroepen dat de rijksge subsidieerde musea bezoekt van 2003 tot 2005 is toegenomen van ruim 12 duizend tot ruim 18 duizend. Hierin lijkt een effect zichtbaar van het project Cultuur en School.

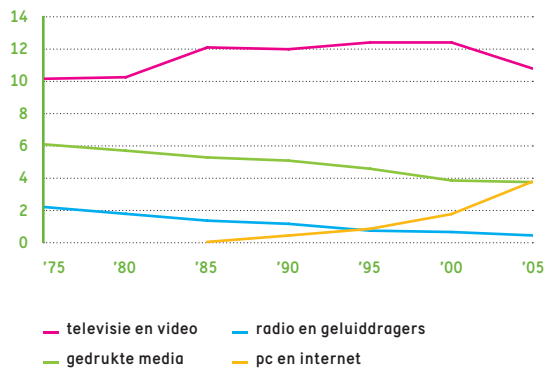
Bezoeken aan Nationaal Archief en Regionaal Historische Centra

Sinds 2005 zijn in alle provincies, met uitzondering van Zuid-Holland, de provinciale rijksarchiefdiensten met andere cultuurhistorische instellingen ondergebracht in een Regionaal Historisch Centrum (RHC). Aan deze RHC's wordt (mede) door de rijksoverheid financieel bijgedragen. Een van de doelen was het vergroten van het publieksbereik. Het aantal bezoeken aan de studiezalen, presentaties en websites van de RHC's en het Nationaal Archief gezamenlijk is gegroeid ten opzichte van 2005. Een deel van deze groei wordt veroorzaakt doordat in 2005 er een aantal archieven door verbouwingen tijdelijk gesloten was. Cijfers over het bezoek aan alle archieven in Nederland zijn niet beschikbaar.

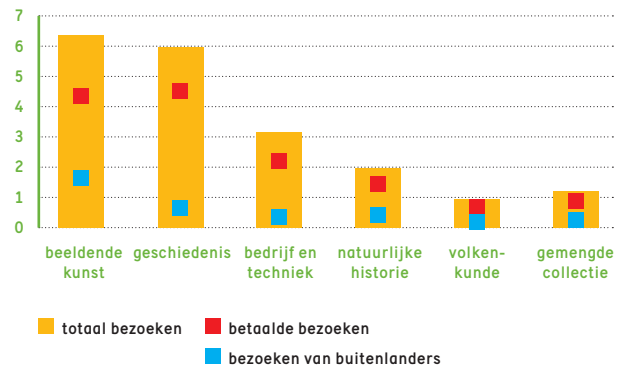
Cultuurbereik naar leeftijd en etniciteit

Niets nieuws is dat cultuurbereik samenhangt met opleidingsniveau: hoe hoger de opleiding, hoe hoger de cultuurparticipatie. Ook is bekend dat over de hele linie vrouwen meer belangstelling hebben voor cultuur dan mannen. Voor het cultuurbereik onder jeugd en allochtonen was de laatste jaren intensievere beleidsaandacht. Tussen 1999 en 2003 steeg het aantal kinderen en jongeren dat jaarlijks een museum bezocht aanzienlijk. Hier lijken de effecten van het project Cultuur en School zichtbaar. Bij de (traditionele) podiumkunsten (exclusief popmuziek) is een dergelijke groei niet waarneembaar. Het cultuurbereik onder allochtonen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse afkomst loopt over de hele linie achter op dat van autochtonen, al wordt dit voor een deel verklaard door het gemiddeld lagere opleidingsniveau. Een bescheiden groei in de cultuurparticipatie is zichtbaar in de periode 1999-2003, met name in het museumbezoek.

Figuur 5.4.6 Mediagebruik Nederlandse bevolking
Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder, in uren per week

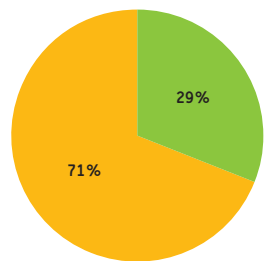

Figuur 5.4.7 Bezoeken aan musea, naar soort
inclusief rijks gesubsidieerde musea, in miljoenen bezoeken, 2005

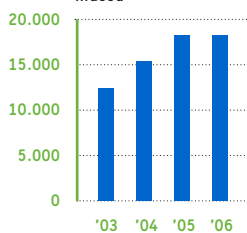
Figuur 5.4.8 Bezoeken aan rijks gesubsidieerde musea
Totaal (2005) en van schoolgroepen (2003-2006)

alle musea in 2005: 19,6 mln bezoeken, waarvan rijks gesubsidieerde musea: 5,7 mln bezoeken

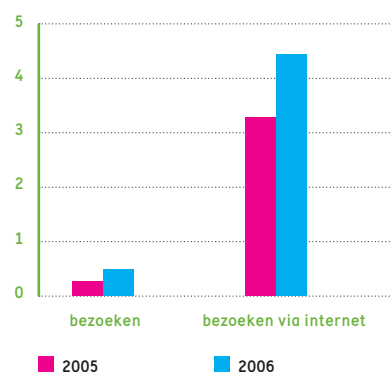

overige musea
rijks gesubsidieerde musea

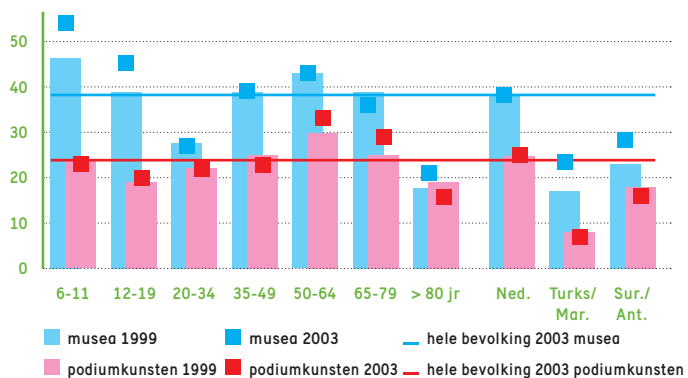
schoolbezoeken aan rijks gesubsidieerde musea

Figuur 5.4.9 Bezoeken aan Nationaal Archief en Regionaal Historische Centra
fysiek en via internet, in miljoenen bezoeken

Figuur 5.4.10 Cultuurbereik naar leeftijd en etniciteit
percentage van de bevolking van 6 jaar en ouder

6.1 Investerings, uitgaven en personeel

R&D-investeringen en -uitgaven

Nadat Nederland in de jaren tachtig en begin jaren negentig een investeringsniveau voor R&D-uitgaven had dat boven de 2 procent van het BBP lag, schommelt dit in de loop van de jaren negentig net onder de 2 procent. Vanaf de millenniumwisseling is er wederom sprake van een dalende tendens in Nederland, dit in tegenstelling tot de internationale ontwikkeling. In 2006 is het BBP-percentage voor R&D met 1,67 nog nooit zo laag geweest en is zelfs lager dan het EU-gemiddelde. Vanuit financieringsperspectief laten zowel de bedrijven als de overheid dalende investeringen zien, een daling die voor de overheid al begon in 1990. Met de investeringen van de afgelopen jaren lijkt de daling van de overheidsuitgaven echter tot staan te zijn gebracht, maar is er nog geen sprake van een stijging. Het verschil met de ons omringende landen wordt daarom niet kleiner, waardoor Nederland blijft steken in de internationale middenmoot. De derde financieringsbron, de internationale –vooral private- financieringsstroom, is in de loop van de jaren sterk gestegen.

Waar de R&D-uitgaven van bedrijven als percentage van het BBP over een langere periode een schommelend beeld laten zien, dalen de relatieve uitgaven van het hoger onderwijs en de institutensector langzaam. De knik bij de instituten in 2000 wordt veroorzaakt doordat het onderzoekspersoneel, gefinancierd door NWO, vanaf 2000 meegerekend wordt bij het hoger onderwijs en niet meer bij de instituten. Vergeleken met andere landen hebben Nederlandse bedrijven een grote achterstand wat betreft de relatieve omvang van de R&D-uitgaven. Deze achterstand van Nederlandse bedrijven ten opzichte van andere landen is deels te verklaren door 1) de afname van de industrie in de Nederlandse economie, en 2) een verschuiving van de R&D-intensieve industrie naar de minder R&D-intensieve dienstensector.

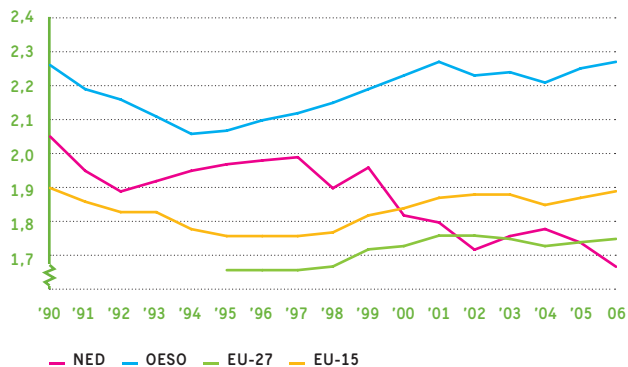
R&D-personeel

Hoewel Nederland een relatief goede uitgangspositie heeft als het gaat om wetenschappelijk en technologisch arbeidspotentieel, heeft Nederland weinig R&D-personeel in verhouding tot de beroepsbevolking. Voor een deel is dit verklaarbaar vanwege de middenpositie qua investeringen (er is een redelijk sterke relatie tussen de omvang van de investeringen en de omvang van het personeel), maar wat opvalt, is dat Nederland daarnaast in vergelijking met andere landen een laag aandeel onderzoekers kent.

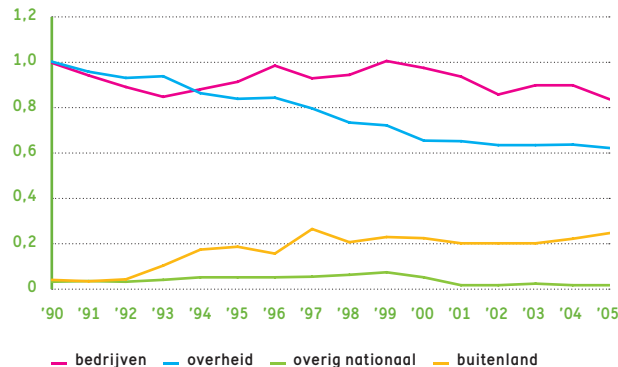
Het aandeel vrouwen in wetenschappelijke functies

Nederland heeft een relatief gering aandeel vrouwelijke onderzoekers in vergelijking met andere landen. Het potentieel vrouwelijk talent lijkt onderbenut te worden. Immers, het aandeel vrouwelijke afgestudeerden aan universiteiten bedraagt al meer dan de helft van het totaal, terwijl het aandeel vrouwelijke onderzoekers duidelijk lager ligt. Dat aandeel stijgt wel, het sterkst bij de researchinstellingen. De universiteiten hebben het hoogste aandeel vrouwelijke onderzoekers, gevolgd door de researchinstellingen en daarna de bedrijven.

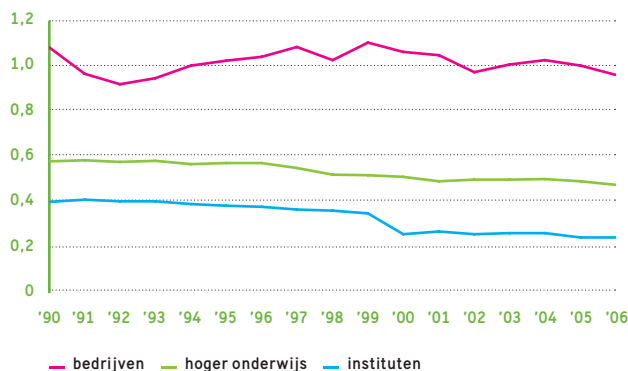
Figuur 6.1.1 R&D-uitgaven
als percentage van het BBP

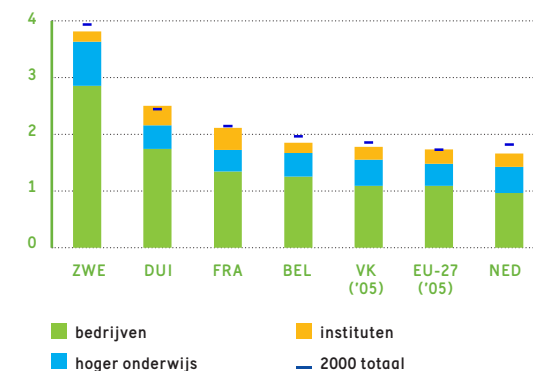
Figuur 6.1.2 R&D-uitgaven in Nederland naar financieringsbron
als percentage van het BBP

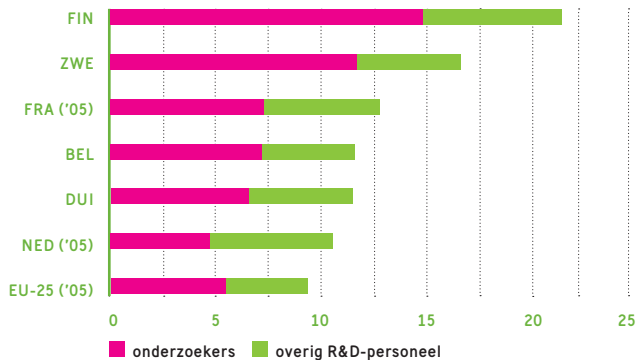
Figuur 6.1.3 R&D-uitgaven in Nederland naar sector van uitvoering
als percentage van het BBP

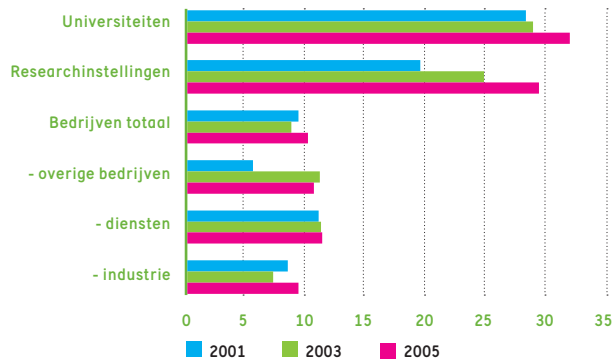
Figuur 6.1.4 R&D-uitgaven naar sector van uitvoering
als percentage van het BBP, 2000 en 2006

Figuur 6.1.5 R&D-personeel
per 1.000 personen van de beroepsbevolking, 2006

Figuur 6.1.6 Vrouwelijk wetenschappelijk personeel in Nederland, per sector
als percentage van het totaal, 2001, 2003 en 2005

6.2 Instellingen en samenwerking

Financieringsstromen

Een belangrijk deel van de samenwerking tussen wetenschappelijke en maatschappelijke partijen op het gebied van R&D vindt plaats via onderlinge financieringsstromen, waarbij landsgrenzen minder belangrijk worden. Uitbesteding van R&D neemt in omvang toe, zowel absoluut als relatief. Als aandeel van de in Nederland uitgevoerde R&D bedroeg de uitbesteding in 1990 15 procent, maar in 2003 al 24 procent. Bedrijven financieren niet alleen onderzoek bij bedrijven, maar doen dat ook bij universiteiten en researchinstellingen. Daarnaast loopt er ook een financieringsstroom vanuit researchinstellingen naar universiteiten. Universiteiten besteden nauwelijks uit.

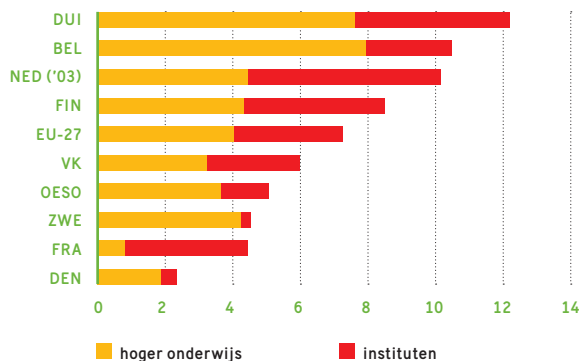
Nederland neemt wat betreft de financiering van universiteiten en researchinstellingen door bedrijven al jaren internationaal een koppositie in. Het aandeel privaat gefinancierd onderzoek in de gehele publieke sector verdubbelde, van 6 procent in 1990 tot 12 procent in 2001. Daarna nam dit aandeel weer af tot 10 procent, vooral door een mindere financieringsstroom van bedrijven naar researchinstellingen. Waar in het buitenland de private stromen vooral richting universiteiten gaan, gaan deze in Nederland vooral naar de researchinstellingen (16 procent van de R&D van de omzet van researchinstellingen in 2003). Vooral bij TNO en de grote Technologische Instituten (GTI's) als ECN en NLR zijn de percentages private financiering hoog, en variëren van 40 tot 80 procent. De aandelen private financiering bij universiteiten en organisaties als NWO liggen lager, met respectievelijk 8 en 2 procent.

Om onderzoek van een zo hoog mogelijke kwaliteit te bereiken, vindt de uitbesteding van projecten en programma's in veel gevallen plaats op basis van competitie. Dat geldt met name voor een belangrijk deel van de NWO-middelen, waarbij slechts een deel van de aanvragen kan worden gehonoreerd. Dat betekent overigens niet dat de kwaliteit van de afgewezen voorstellen onvoldoende is. Het komt ook omdat het budget gelimiteerd is. In 2006 bedroeg het (netto-)honoringspercentage bij NWO 41 procent, maar er zijn grote verschillen in percentages tussen de verschillende strategische doelen van NWO. Bij de doelen met het grootste budget liggen de honoringspercentage rond de 30 voor talentprogramma's en nieuwe ontwikkelingen en 40 voor het thematische onderzoek.

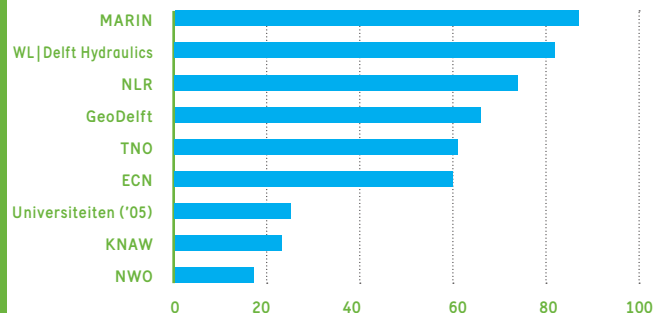
Samenwerking

Samenwerking uit zich niet alleen in financiële stromen, maar ook in gezamenlijk publiceren. Onderzoek is een internationale aangelegenheid. Nederlandse onderzoekers uit de verschillende sectoren werken veel samen met onderzoekers uit andere landen en publiceren samen in zogenaamde co-publicaties. Dat is overigens geen specifiek Nederlands verschijnsel, maar vindt overal ter wereld plaats. In kleine economieën overigens wat meer dan in grotere economieën. De aandelen internationale co-publicaties liggen ongeveer tussen de 40 en 50 procent. De aantallen co-publicaties zijn de afgelopen jaren in alle landen sterk toegenomen.

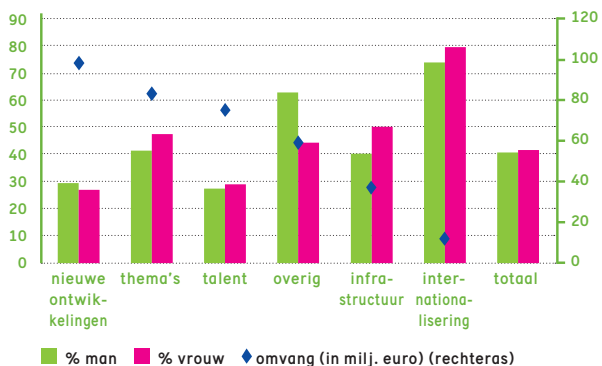
Figuur 6.2.1 In publieke instellingen uitgevoerd onderzoek, internationaal aandeel door bedrijven gefinancierd, 2005

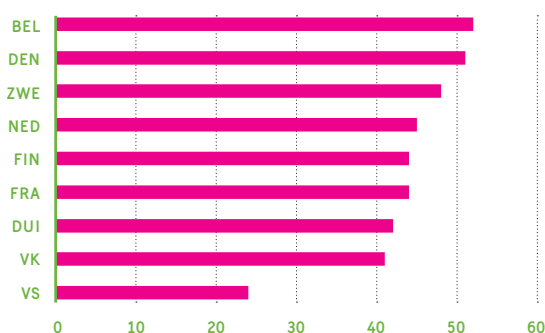
Figuur 6.2.2 In publieke kennisinstellingen uitgevoerd werk voor derden als aandeel van de omzet, 2006

Figuur 6.2.3 Netto honoreringspercentages NWO ingedeeld naar strategische doelen, 2006

Figuur 6.2.4 R&D-samenwerking percentage internationale co-publicaties, 2003-2006

6.3 Resultaten

Wetenschappelijke output

In 2006 waren er weer meer promoties dan in 2005: van iets minder naar iets meer dan 3 duizend promoties (een stijging van 2.976 naar 3.140), ongeveer het dubbele van het aantal promoties in 1990. De promoties spelen zich voor driekwart af in de bètawetenschappen. Dit aandeel is vanaf het jaar 2000 tamelijk stabiel. Het aandeel vrouwelijke gepromoveerden kent een voortdurende stijging: van 18 procent in 1990/91 tot 39 procent in 2005/06 (in 2002/03 zelfs 41 procent). Het aantal promoties, afgezet tegen de leeftijdsgroep 25-34 jarigen, kent voor Nederland twee periodes met een relatief sterke stijging: in de eerste helft van de jaren negentig (een stijging in de omvang van de leeftijdsgroep, in combinatie met een veel sterkere stijging van het aantal promoties) en vanaf 2000 (een combinatie van een toename van het aantal promoties en een daling in de leeftijdsgroep). De gemiddelde jaarlijkse groei van de promoties is 5,5 procent.

Internationaal gezien ligt het aantal promoties inmiddels boven het gemiddelde van de EU (voor het totaal en voor mannen, niet bij vrouwen). Nederland kent echter relatief weinig promoties in de natuur- en technische wetenschappen.

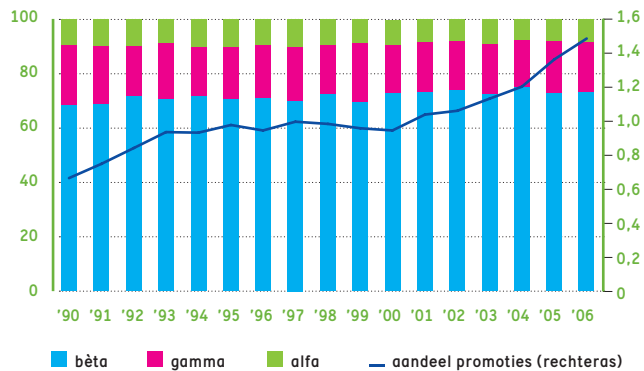
De wetenschappelijke output van Nederlandse onderzoekers, in de vorm van publicaties in internationale wetenschappelijke tijdschriften, is internationaal goed te noemen (zesde positie binnen de EU), zeker gezien de grootte van ons land. Nederland produceert per jaar gemiddeld zo'n 25 duizend wetenschappelijke publicaties. Dat komt overeen met 2 à 2,5 procent van de wereldproductie. Wat productiviteit betreft scoort Nederland hoog.

Technologische output

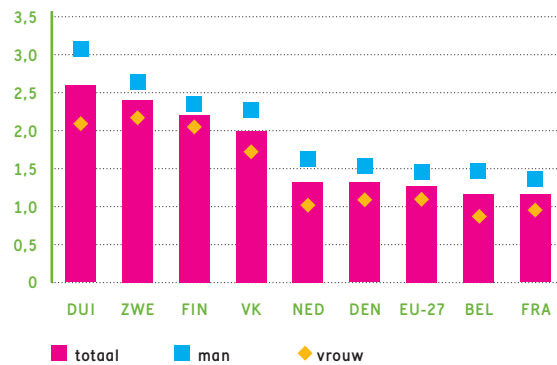
Naast wetenschappelijke publicaties kent onderzoek ook technologische output, zoals in de vorm van octrooien. Nederland doet het in dit opzicht goed vergeleken met andere landen. Nederland kent ook de sterkste groei van het relatief aantal octrooien, gevolgd door Denemarken en Finland. De Nederlandse positie is voor een belangrijk deel te danken aan de activiteiten van Philips (bijna driekwart van de Nederlandse octrooiaanvragen bij het Europese Octrooibureau EPO).

Octrooien zijn vooral het resultaat van onderzoek in de private sector. De octrooiproductie van (semi-) publieke instellingen is relatief klein met bijna 5 procent van het totaal. Het aandeel van de universiteiten is redelijk constant, terwijl dat van de semi-publieke sector vanaf 2002 stijgt. Daarbij moet ook bedacht worden dat de bijdrage van onderzoekers uit de (semi-)publieke sector voor een deel onzichtbaar is, omdat een octrooi vanuit het oogpunt van kosten en beheer vaak wordt overgedragen aan een bedrijf, al blijft de betrokken onderzoeker wel mede-uitvinder.

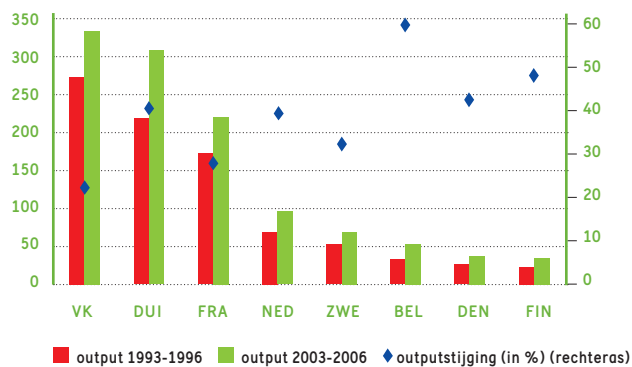
Figuur 6.3.1 Relatief aantal promoties (1)
per gebied en duizend personen van de leeftijdsgroep 25-34 jarigen

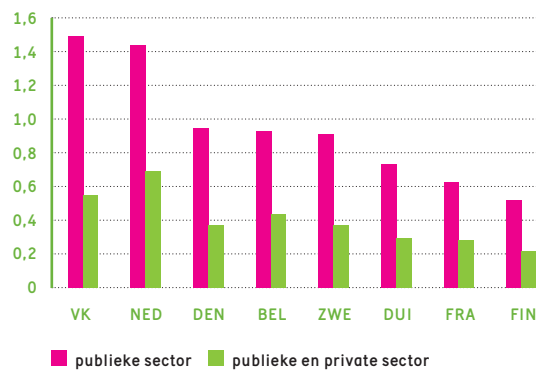
Figuur 6.3.2 Relatief aantal promoties (2)
per duizend personen van de leeftijdsgroep 25-34 jarigen, 2005

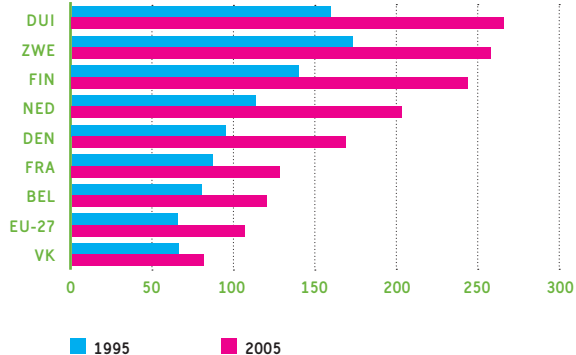
Figuur 6.3.3 Aantal wetenschappelijke publicaties (1)
omvang (x 1.000) en procentuele stijging 1993-1996 en 2003-2006

Figuur 6.3.4 Aantal wetenschappelijke publicaties (2)
per onderzoeker, 2006

Figuur 6.3.5 EPO-octrooiën naar aanvraagjaar
per miljoen inwoners

6.4 Effecten

Kenmerkend voor het Nederlandse wetenschappelijk onderzoek is dat het al jaren van een hoog niveau is. Dat blijkt onder andere uit het relatief aantal citaties dat wetenschappelijke publicaties krijgen waar Nederlandse onderzoekers betrokken bij zijn. Deze citatiescore ligt 34 procent boven het mondiale gemiddelde. Dat hoge niveau is, met enige variatie, terug te vinden in alle sectoren waar onderzoek wordt uitgevoerd. De citatiescore van de verschillende sectoren varieert van 1,11 (het wereldgemiddelde is 1) voor de categorie overheidsinstellingen (ministeries en hieronder vallende instellingen) tot 1,51 voor de publieke onderzoeksinstituten (zoals de NWO en KNAW-instituten, maar ook het NKI, RIVM en KNMI). Kijken we naar de ontwikkeling, dan zijn er twee sectoren die een stijging laten zien in de citatiescore: de universiteiten (verantwoordelijk voor driekwart van de output die wordt geciteerd) en de publieke onderzoeksinstituten. Bij de overige sectoren is er sprake van een daling.

De citatiescores blijken in het algemeen hoger te zijn wanneer er sprake is van internationale samenwerking bij het publiceren. Dat geldt overigens ook voor andere landen. Het geldt bij Nederland voor alle institutionele sectoren en ook voor bijna alle disciplinaire gebieden.

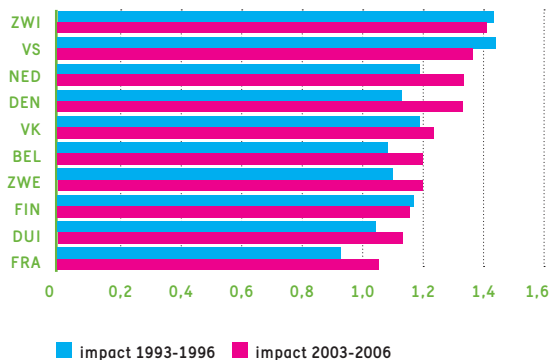
Effecten van onderzoeksinspanningen blijken ook uit de loopbaan van wetenschappers. Zo laten gegevens over het persoonsgerichte NWO-programma “de Vernieuwingsimpuls” zien dat veel van de gehonoreerden na enkele jaren doorstromen naar een hogere wetenschappelijke functie (bij niet-gehonoreerden gaat die doorstroming langzamer).

Effecten komen ook voor in de vorm van kennisoverdracht van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek. Resultaten, zoals dat van NWO-onderzoek, komen terecht in een veelheid van populair wetenschappelijke tijdschriften, regionale en landelijke dagbladen en krijgen aandacht op radio en tv.

Hoewel het onmiskenbaar is dat wetenschappelijk onderzoek doorwerkt in alle aspecten van de samenleving, is het minder gemakkelijk om dit in cijfers weer te geven. Netwerken van publieke en private partijen op basis van co-publicaties laten zien dat er op verschillende gebieden sterke banden bestaan tussen publieke kennisinstellingen en bedrijven. Maar ze geven slechts een gedeeltelijk beeld van het maatschappelijk gebruik van resultaten van publiek onderzoek. Zoemen we in op disciplines dan blijkt dat het Nederlandse publieke onderzoek relatief goed aansluit op de kennisbehoeften van de Nederlandse industrie in een viertal gebieden: landbouw- en voedingswetenschappen, milieuwetenschappen en –technologie, chemie en chemische technologie en elektrotechniek en telecommunicatie (zie NOWT 2005). Dit zijn ook de gebieden waarin in Nederland grote bedrijven actief zijn.

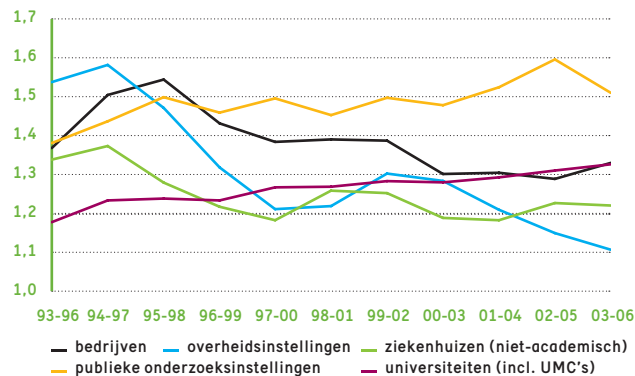
Figuur 6.4.1 Relatieve citatiescore

2003-2006 t.o.v. 1993-1996, genormeerd op het wereldgemiddelde (=1)

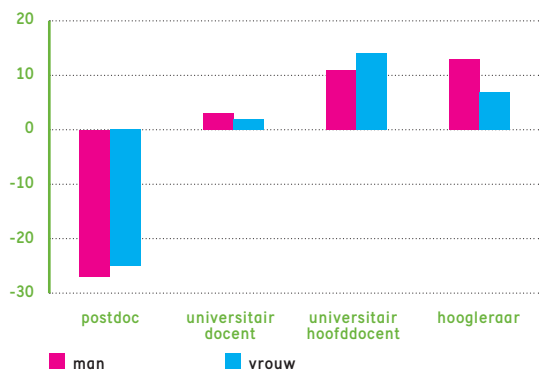
Figuur 6.4.2 Relatieve citatiescore naar institutionele sector

genormeerd op het wereldgemiddelde (=1)

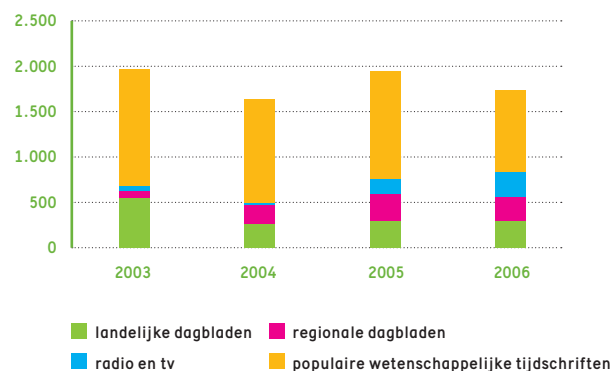
Figuur 6.4.3 Loopbaanontwikkeling VI-gehonoreerden (2000-2004)

verschuiving in aandelen per functiecategorie

Figuur 6.4.4 Mediabereik van NWO-onderzoeksberichten en persberichten

aantal vermeldingen

Bronnen en definities

- Figuur 3.1.1:** Stroomschema onderwijs
Bron: OCW (CFI: Onderwijsmatrix)
Definitie: De door- en uitstroom van leerlingen/studenten in 2006 uitgedrukt als percentage van de totale uitstroom uit het basisonderwijs (incl. het speciaal basisonderwijs en het speciaal onderwijs). De gegevens zijn inclusief het groene onderwijs.
- Figuur 3.1.2:** Onderwijs in het kort
Bron: OCW, Kerncijfers 2003-2007 OCW, Tabel 1.1, 1.2 en 1.3
Definitie: Zie Kerncijfers 2003-2007 OCW
- Figuur 3.1.3:** Ontwikkeling van het aantal deelnemers per onderwijssector
Bron: OCW (CFI)
Definitie: Het op de peildatum (1 oktober) getelde aantal ingeschreven onderwijsdeelnemers in een onderwijssector (inclusief groen onderwijs). De aantallen zijn uitgedrukt als indexcijfer, waarbij het jaar 1998 het indexcijfer 100 heeft gekregen.
- Figuur 3.1.4:** Demografische ontwikkeling
Bron: CBS, Statline
Definitie: De omvang van de voor de verschillende onderwijssectoren relevante leeftijdsgroepen in de Nederlandse bevolking. Voor het primair onderwijs (po) zijn dit de 4- t/m 11-jarigen, voor het voortgezet onderwijs (vo) de 12- t/m 18-jarigen. Voor het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) de 17- t/m 22-jarigen en voor het hoger onderwijs (ho) de 18- t/m 24-jarigen.
- Figuur 3.1.5:** Conjuncturele ontwikkeling
Bron: CBS
Definitie: De procentuele volumemutatie van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Dit kengetal wordt algemeen gebruikt als maatstaf voor de economische groei.
Bruto Binnenlands Product (BBP): Het Bruto Binnenlands Product (BBP) is de som van de lonen, salarissen en sociale lasten, de indirecte belastingen minus subsidies, de afschrijvingen en het overig inkomen (netto).
- Figuur 3.2.1:** Cultuurstelsel in beeld
Bron: OCW
Definitie: n.v.t.

- Figuur 3.2.2:** Rijksuitgaven aan Cultuur
Bron: Jaarverslagen Ministeries van OCW, VROM (Bureau Rijksbouwmeester), Buitenlandse Zaken, CBS.
Definitie: Rijksuitgaven aan cultuur: meegeteld zijn de uitgaven voor: Cultuur (Artikel 14), Cultuuruitgaven art 15 (omroeporkesten, stimuleringsfonds culturele omroepproducties, Filmfonds voor de Omroep Cobo), de Cultuurinspecties (Artikel 19), de Raad voor Cultuur (Artikel 20), regeling Kunst bij Rijksgebouwen (ministerie van VROM), ministerie van Buitenlandse Zaken (Hgis gelden cultuur). Kosten voor het kunstvakonderwijs, belastingsubsidies (lagere btw-tarief cultuur, cultureel beleggen, monumentenaftrek, fiscale regeling film), en WWIK zijn buiten de berekening gehouden. Voor 2006-2008 betreft het begrotingen.
Rijksuitgaven: alle rijksuitgaven, inclusief de staatschuld en de fondsen (zoals gemeentefonds).
Bruto Binnenlands Product (BBP): zie Figuur 3.1.5
- Figuur 3.2.3:** Culturele werkgelegenheid in Europa
Bron: Eurostat (pocketbooks), Cultural statistics 2007; Cultural Employment in Europe
Definitie: “*Cultural employment* covers both cultural occupations in the whole economy and any employment in cultural sectors of the economy (cultural economic activities). *Cultural occupations* are professional activities with a cultural dimension, such as librarians, writers, performing artists, architects, etc (ISCO classification). All these occupations are taken into account, whatever the main activity of the employer. *Cultural activities* include publishing, motion picture and video activity, wholesale and retail of cultural goods (NACE classification). All employment is taken into account, whatever the occupation (artistic, technical, administrative, managerial).”
- Figuur 3.3.1:** Nederlandse kennissysteem en kennisstromen
Bron: NOWT-2005, CWTS
Definitie: n.v.t.
- Figuur 3.3.2:** Het wetenschappelijk en technologisch arbeidspotentieel
Bron: Eurostat
Definitie: Personen met een hbo- of wo-opleiding of personen die werkzaam zijn in een beroep op het gebied van wetenschap en technologie.

- Figuur 3.3.3:** De rol van de industrie in de economie
Bron: CBS, Statline
Definitie: Toegevoegde waarde: de toegevoegde waarde tegen basisprijzen is gelijk aan het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik.
Arbeidsvolume werkzame personen: alle arbeidskrachten, d.w.z. werknemers, zelfstandigen en medewerkende gezinsleden. Het arbeidsvolume wordt uitgedrukt in arbeidsjaren.
- Figuur 4.1.1:** Onderwijsdeelname naar leeftijd
Bron: OCW (CFI)
Definitie: Het aantal onderwijsdeelnemers per leeftijd dat deelneemt aan het door OCW en LNV bekostigde onderwijs (voltijd en deeltijd) in 1990, 2000 en 2007 als percentage van de totale Nederlandse bevolking in de betreffende leeftijd.
- Figuur 4.1.2:** Leerlingen in het derde leerjaar vo
Bron: OCW (CFI)
Definitie: Procentuele verdeling van het op de peildatum (1 oktober) ingeschreven aantal leerlingen in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs over zorg (vso, pro en lwoo), vmbo (excl. lwoo) en havo/vwo. De gegevens voor vso en pro zijn gebaseerd op 15-jarige leerlingen. Tot en met 2001 zijn voor het praktijkonderwijs (pro) de gegevens voor svo/mlk (15-jarigen) gebruikt. De gegevens voor lwoo zijn t/m 2001 inclusief svo/lom (15-jarigen) en t/m 1999 inclusief ivbo. De gegevens zijn inclusief het groene onderwijs. Leerlingen in het reguliere vo die ambulante begeleiding krijgen zijn niet meegerekend als zorgleerlingen.
Merk op dat vso-leerlingen hier bij het voortgezet onderwijs zijn meegerekend in plaats van bij het primair onderwijs zoals bij de meeste overige indicatoren.
- Figuur 4.1.3:** Zorgleerlingen in het derde leerjaar vo
Bron: OCW (CFI)
Definitie: Het op de peildatum (1 oktober) ingeschreven aantal zorgleerlingen in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs (vo) als percentage van het totaal aantal leerlingen in het derde leerjaar van het vo. Zorgleerlingen binnen het vo zijn leerlingen die voor leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) in aanmerking komen, praktijkonderwijs (pro) volgen of in het vso zitten. Bij vso en pro zijn de aantallen 15-jarige leerlingen weergegeven. Tot en met 2001 zijn voor het praktijkonderwijs (pro) de gegevens voor svo/mlk (15-jarigen) gebruikt. De gegevens voor lwoo zijn t/m 2001 inclusief svo/lom (15-jarigen) en t/m 1999 inclusief ivbo. Merk op dat vso-leerlingen hier bij het voortgezet onderwijs zijn meegerekend in plaats van bij het primair onderwijs zoals bij de meeste overige indicatoren. De gegevens zijn inclusief het groene onderwijs.

- Figuur 4.1.4:** Meisjes in het derde leerjaar vo
Bron: OCW (CFI)
Definitie: Het op de peildatum (1 oktober) ingeschreven aantal meisjes in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs als percentage van het totaal aantal leerlingen in het derde leerjaar van het vo. De gegevens zijn uitgesplitst naar zorg (vso, pro en lwoo), vmbo (excl. lwoo) en havo/vwo. De gegevens voor vso en pro zijn gebaseerd op 15-jarige leerlingen. Tot en met 2001 zijn voor het praktijkonderwijs (pro) de gegevens voor svo/mlk (15-jarigen) gebruikt. De gegevens voor lwoo zijn t/m 2001 inclusief svo/lom (15-jarigen) en t/m 1999 inclusief ivbo. De gegevens zijn inclusief het groene onderwijs. Leerlingen in het reguliere vo die ambulante begeleiding krijgen zijn niet meegerekend als zorgleerlingen.
Merk op dat vso-leerlingen hier bij het voortgezet onderwijs zijn meegerekend in plaats van bij het primair onderwijs zoals bij de meeste overige indicatoren.
- Figuur 4.1.5:** Allochtonen in het derde leerjaar vo
Bron: OCW (CFI: 1 cijfer VO 2007)
Definitie: Het aantal op de peildatum (1 oktober) ingeschreven niet-westerse en westerse allochtone leerlingen als percentage van het totale aantal leerlingen in vmbo-3 (inclusief lwoo) en havo/vwo-3. Niet-westerse allochtonen zijn leerlingen waarvan ten minste één ouder in Turkije of Afrika, Latijns-Amerika of Azië is geboren, met uitzondering van voormalig Nederlands-Indië, Indonesië en Japan. Tot de categorie 'westers' behoren allochtonen uit Europa, Noord-Amerika, Oceanië, Indonesië en Japan. De gegevens zijn inclusief het groene onderwijs. In de cijfers van 2004 ontbreekt het Wellant College (AOC).
- Figuur 4.1.6:** Havo- en vwo-gediplomeerden, naar herkomstgroepering
Bron: CBS, Statline
Definitie: Het aantal havo- en vwo-gediplomeerden, ongeacht de leeftijd waarop het diploma behaald wordt, afgezet tegen het totale aantal 17-jarigen van de herkomstgroep. Het diploma is behaald in het vermelde jaar. De cijfers voor 2006 zijn voorlopig.
Niet-westerse allochtonen zijn leerlingen waarvan ten minste één ouder in Turkije of Afrika, Latijns-Amerika of Azië is geboren, met uitzondering van voormalig Nederlands-Indië, Indonesië en Japan. Tot de categorie 'westers' behoren allochtonen uit Europa, Noord-Amerika, Oceanië, Indonesië en Japan.
- Figuur 4.1.7:** OCW-uitgaven voor onderwijs per deelnemer
Bron: OCW (zie Kerncijfers 2003-2007 OCW, figuur 2.23)
Definitie: Zie Kerncijfers 2003-2007 OCW

- Figuur 4.1.8:** Uitgaven aan onderwijsinstellingen per deelnemer
Bron: OESO, EAG 2007, tabel B1.1a, pag. 186
Definitie: De gesaldeerde jaarlijkse uitgaven (publiek en privaat) per onderwijssector gedeeld door het aantal onderwijsdeelnemers in dezelfde onderwijssector en op de peildatum in hetzelfde jaar. Om vergelijking met andere landen mogelijk te maken zijn de uitgaven geconverteerd met behulp van purchasing power parity (ppp), oftewel gebaseerd op koopkracht.
Primair onderwijs: basisonderwijs en speciaal onderwijs
Secundair onderwijs: voortgezet onderwijs, voortgezet speciaal onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs
Tertiair onderwijs: hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs (incl./excl. de uitgaven aan onderzoek (R&D))
EU-19: Hieronder vallen de 19 landen van de EU die ook lid zijn van de OESO: België, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Verenigd Koninkrijk, Zweden.
- Figuur 4.1.9:** Totale uitgaven aan onderwijsinstellingen
Bron: OESO, EAG 2007, tabel B2.1, pag. 205
Definitie: De totale onderwijsuitgaven (publiek en privaat) aan onderwijsinstellingen als percentage van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Dit is exclusief de kosten van studiefinanciering, maar inclusief de kosten van het onderzoek aan universiteiten, de uitgaven door gemeenten en de deelnemersbijdragen aan instellingen (inclusief les- en collegegeld).
BBP: zie Figuur 3.1.5
EU-19: zie Figuur 4.1.8
- Figuur 4.1.10:** Solvabiliteit van instellingen (exclusief voorzieningen)
Bron: OCW (CFI: Jaarrekeningen van instellingen)
Definitie: De solvabiliteit geeft aan welk deel van de bezittingen (activa) zijn gefinancierd met eigen vermogen (exclusief voorzieningen). Solvabiliteit (exclusief voorzieningen) is gedefinieerd als (eigen vermogen + aandeel derden) / totaal vermogen.
Naar aanleiding van de behandeling van de begroting van OCW in de Tweede Kamer heeft OCW signaleringsgrenzen ontwikkeld voor de kengetallen betreffende de financiële positie van onderwijsinstellingen.
Minimumgrens: het kengetal zou hier niet (meerjarig) onder moeten komen. Gebeurt dit wel dan zou de financiële positie zorgwekkend kunnen worden.
Maximumgrens: het kengetal zou hier niet (meerjarig) boven moeten komen. Gebeurt dit wel dan worden de ontvangen middelen onvoldoende besteed aan hetgeen waarvoor ze bedoeld zijn.
Voor de solvabiliteit (exclusief voorzieningen) in het voortgezet onderwijs (vo) gelden de grenzen 0,10 en 0,45. Voor po zijn nog geen officiële signaleringsgrenzen afgesproken en die

voor vo staan al enige tijd ter discussie. Omdat beiden vrijwel geen waarde voor gebouwen op de balans hebben, zijn de eerder voor vo bepaalde grenzen voor zowel po als vo gebruikt. Voor beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (bve) en hoger onderwijs (hbo en wo) gelden de grenzen 0,10 en 0,60.

Figuur 4.2.1: De kwaliteit van het basisonderwijs

Bron: Inspectie van het Onderwijs, Onderwijsverslag 2006/2007

Definitie: Percentage van de beoordeelde scholen dat voldoende scoort op de geselecteerde kwaliteitskenmerken op basis van een representatieve steekproef.

Leerstofaanbod: de kwaliteit is afgemeten aan twee indicatoren: 1) de aangeboden leerinhouden voor Nederlandse taal en voor rekenen en wiskunde zijn dekkend voor de kerndoelen. 2) De leerinhouden voor Nederlandse taal en voor rekenen en wiskunde worden aan voldoende leerlingen aangeboden tot en met het niveau van leerjaar 8.

Onderwijstijd: de kwaliteit wordt vastgesteld aan de hand van observaties in de klassen. Het gaat daarbij om de vraag of leraren efficiënt gebruik maken van de geplande onderwijstijd.

Instructie: de kwaliteit is gebaseerd op observaties in de klassen. Het gaat uitsluitend om de volgende zeer basale aspecten: 1) de leraren realiseren een taakgerichte werksfeer, 2) de leraren leggen duidelijk uit en 3) de leerlingen zijn actief betrokken bij de onderwijsactiviteiten.

Zorg en begeleiding: de kwaliteit wordt afgemeten aan: 1) de school bepaalt op grond van de resultaten van de leerlingen de aard van de zorg voor de zorgleerlingen, 2) de school voert de zorg planmatig uit en 3) de school gaat de effecten van de zorg na.

Kwaliteitszorg: de indicatoren voor de kwaliteitszorg die de inspectie de afgelopen 10 jaar heeft gehanteerd, hebben een ontwikkeling doorgemaakt, waarin steeds hogere eisen zijn gesteld. Dit werd gedaan om de scholen in een vroeg stadium hierin niet te ontmoedigen en om in latere stadia stimulerend te zijn voor verdere ontwikkeling. De kwaliteit is gebaseerd op twee indicatoren die in de periode van 10 jaar constant zijn gebleven. Deze zijn: 1) de school evalueert de kwaliteit van haar opbrengsten en 2) de school evalueert de kwaliteit van haar onderwijsleerprocessen.

Figuur 4.2.2: De kwaliteit van het voortgezet onderwijs

Bron: Inspectie van het Onderwijs, Onderwijsverslag 2006/2007

Definitie: Percentage van de beoordeelde scholen dat voldoende scoort op de geselecteerde kwaliteitskenmerken op basis van een representatieve steekproef.

Leerstofaanbod: de kwaliteit is afgemeten aan de indicator: Het leerstofaanbod voldoet aan de wettelijke vereisten en is dekkend voor de examenprogramma's .

Onderwijstijd: de kwaliteit wordt vastgesteld aan de hand van een drietal indicatoren: 1) de uitval van geplande onderwijsactiviteiten blijft beperkt, 2) het ongeoorloofd verzuim van leerlingen is beperkt en 3) de leerlingen maken efficiënt gebruik van de onderwijstijd.

Instructie: de kwaliteit is gebaseerd op observaties in de klassen en gaat net als in het basisonderwijs uitsluitend om zeer basale aspecten: 1) de leraren realiseren een taakgerichte werksfeer, 2) de leraren leggen duidelijk uit en 3) de leerlingen krijgen te maken met activerende werkvormen.

Zorg en begeleiding: de kwaliteit wordt afgemeten aan: 1) de school bepaalt op grond van de resultaten van de leerlingen de aard van de zorg voor de zorgleerlingen en 2) de school voert de zorg planmatig uit.

Kwaliteitszorg: ook in het voortgezet onderwijs hebben de indicatoren voor de kwaliteitszorg die de inspectie de afgelopen jaren heeft gehanteerd, een ontwikkeling doorgemaakt, waarin geleidelijk steeds hogere eisen zijn gesteld. De kwaliteit is gebaseerd op twee indicatoren die in deze periode constant zijn gebleven. Deze luiden: 1) de school evalueert de kwaliteit van haar opbrengsten en 2) de school evalueert de kwaliteit van haar onderwijsleerprocessen.

Figuur 4.2.3: De kwaliteit van het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Bron: Inspectie van het Onderwijs, Onderwijsverslag 2006/2007

Definitie: Percentage units dat laag, matig of hoog scoort op de geselecteerde kwaliteitskenmerken. De gegevens worden verzameld op het niveau van de unit (=organieke eenheid). Van 40 van de 73 (bekostigde) instellingen in het beroepsonderwijs zijn de units beoordeeld op een aantal indicatoren. In totaal waren dit 219 units. De niet bekostigde instellingen (nbí's) zijn hierbij niet meegenomen.

Figuur 4.2.4: Opbrengsten basisonderwijs

Bron: Inspectie van het Onderwijs, Onderwijsverslag 2006/2007

Definitie: Waardering van de resultaten van scholen aan het eind van de schoolperiode ten opzichte van het niveau dat op grond van de kenmerken van de leerlingenpopulatie mag worden verwacht.

Figuur 4.2.5: Opbrengsten voortgezet onderwijs

Bron: Inspectie van het Onderwijs, Onderwijsverslag 2006/2007

Definitie: Waardering van de resultaten van scholen aan het eind van de schoolperiode ten opzichte van het niveau dat op grond van de kenmerken van de leerlingenpopulatie mag worden verwacht.

Figuur 4.2.6: Lesuitval naar onderwijssoort

Bron: Regioplan i.o.v. OCW, Onderwijstijd en lesuitval in het voortgezet onderwijs 2006-2007

Definitie: Percentage uitgevallen lessen (echte lesuitval) ten opzichte van de totale roostertijd. In tegenstelling tot vorig jaar gaat het hier om het type onderwijs van de uitgevallen les in plaats van over het type school.

- Figuur 4.2.7:** Mening van Nederlanders over de kwaliteit van het onderwijs
Bron: OCW, Tabellenboek Onderwijsmeter 1999-2007
Definitie: De waardering van Nederlanders over de kwaliteit van het onderwijs uitgedrukt in een rapportcijfer lopend van 1 tot 10. Naast een algemeen cijfer voor het voortgezet onderwijs (vo) is gevraagd een cijfer te geven aan het voorbereidend beroepsonderwijs (vmbo).
- Figuur 4.2.8:** Mening van ouders over de kwaliteit van leraren
Bron: OCW, Tabellenboek Onderwijsmeter 1999-2007
Definitie: De waardering van ouders met kinderen in het primair en voortgezet onderwijs voor de kwaliteit van de leraren van hun kind, uitgedrukt in een rapportcijfer lopend van 1 tot 10. Het rapportcijfer dat ouders met een kind in het vmbo hebben gegeven is zowel apart weergegeven als meegerekend in het cijfer voor het totale vo.
- Figuur 4.2.9:** Mening van ouders over de school van hun kind
Bron: OCW, Tabellenboek Onderwijsmeter 1999-2007
Definitie: De waardering van ouders met kinderen in het primair en voortgezet onderwijs voor de kwaliteit van de school van hun kind, uitgedrukt in een rapportcijfer lopend van 1 tot 10. Het rapportcijfer dat ouders met een kind in het vmbo hebben gegeven is zowel apart weergegeven als meegerekend in het cijfer voor het totale vo.
- Figuur 4.2.10:** Leeftijdsverdeling van docenten
Bron: OCW(CFI)
Definitie: Alle docenten aangesteld bij de onderwijsinstellingen en in dienst op de peildatum (1 oktober). Eén fte (fulltime equivalent) komt overeen met een volledige aanstelling (1659 uur op jaarbasis). De cijfers zijn afkomstig uit de salarisadministratie van de onderwijsinstellingen en worden verzameld door CFI. De cijfers betreffen de totale aantallen personeel exclusief vervanging op de peildatum. De cijfers zijn gecorrigeerd voor onvolledigheid (ontbreken van personeelsgegevens van bepaalde instellingen). De cijfers van het beroepsonderwijs en volwasseneducatie (bve) hebben betrekking op zowel de educatie als het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), maar zijn exclusief het personeel van de AOC's (Agrarische OpleidingsCentra).

- Figuur 4.2.11:** Openstaande vacatures
Bron: Regioplan, Arbeidsmarktbarometer po, vo en bve 2006/2007
Definitie: De gemiddelde vacaturevoorraad die in het derde kwartaal openstaat, op basis van advertentietelling, uitgedrukt in aantallen voltijdsvacatures (fte). Het kan daarbij gaan om een reguliere vacature of een vacature voor vervanging voor langer dan drie weken. Ook een vacature waarvoor een tijdelijke noodoplossing is toegepast - bijvoorbeeld personeel met andere taken voor de groep of het samenvoegen van groepen - wordt als openstaand beschouwd. Het gaat hier specifiek om vacatures voor leraren en directiepersoneel.
- Figuur 4.2.12:** Leerling-leraar ratio
Bron: OESO, EAG 2007 tabel D2.2, pag. 382
Definitie: Het aantal leerlingen of studenten (omgerekend naar fulltime leerlingen/studenten) gedeeld door het aantal leraren, in fulltime equivalenten.
Primair onderwijs: zie Figuur 4.1.8
Secundair onderwijs: zie Figuur 4.1.8
EU-19: zie Figuur 4.1.8
- Figuur 4.3.1:** Ontwikkeling van het aantal gediplomeerden
Bron: OCW (CFI)
Definitie: Gediplomeerden: de onderwijsdeelnemers die een diploma hebben behaald. De aantallen hebben betrekking op de periode tussen twee teldata (1 oktober). Bijvoorbeeld voor 2006/07: het aantal gediplomeerden tussen 1-10-2006 en 1-10-2007. Het aantal mbo-gediplomeerden voor 2007 komt uit de Referentieraming 2008. Voor hbo zijn alleen bachelor-gediplomeerden geteld, voor wo alleen doctoraal-/master-gediplomeerden. De aantallen zijn uitgedrukt als indexcijfer; waarbij het jaar 1998 het indexcijfer 100 heeft gekregen. De aantallen zijn inclusief de gediplomeerden in het groene onderwijs en exclusief vavo.
- Figuur 4.3.2:** Verwachte slaagkans
Bron: OCW (CFI). Berekeningen OCW (vo, mbo) en CFI (hbo en wo)
Definitie: Verwachte slaagkans: het verwachte percentage van de ingestroomde leerlingen/studenten dat uiteindelijk een diploma haalt in de betreffende onderwijssector. De verwachte slaagkans wordt berekend door vermenigvuldiging van uit de onderwijsmatrix afgeleide stroomcoëfficiënten betreffende doorstroom/diplomerings/uitstroom per leerjaar/inschrijvingsjaar. Voor het hoger onderwijs (hbo en wo) is rekening gehouden met de mogelijkheid dat de onderwijsdeelnemer de studie tussentijds heeft onderbroken. In het hbo is alleen het eerst behaalde bachelor-diploma meegeteld, in het wo alleen het eerst behaalde doctoraal- of master-diploma (wo). Voor het mbo zijn alleen gegevens vanaf 2005 opgenomen,

vanwege een trendbreuk die is ontstaan door invoering van het onderwijsnummer in het mbo. Uit een vergelijking van deze gegevens met de “echte” rendementen zoals deze uit cohortstudies komen, blijkt dat deze inschatting niet veel afwijkt. Voordeel van deze benadering met verwachte rendementen is dat deze snel beschikbaar zijn en dat ze vergelijkbaar zijn over de verschillende sectoren heen. Wanneer meer stroomgegevens op basis van het onderwijsnummer beschikbaar zijn, vormt de feitelijke schoolloopbaan de basis.

Figuur 4.3.3: Doorstroom van gediplomeerden naar vervolgonderwijs

Bron: OCW(CFI)

Definitie: Het op de peildatum (1 oktober) bepaalde aantal gediplomeerden (zie Figuur 4.3.1) in het direct daaraan voorafgaande schooljaar per onderwijssector, onderscheiden naar vervolgonderwijs in het daarop volgende jaar. De aantallen zijn inclusief de gediplomeerden in het groene onderwijs en exclusief vavo.

Merk op dat door de invoering van het onderwijsnummer in het mbo er in 2004 in de doorstroomgegevens tussen het vmbo en het mbo en in 2005 in de doorstroom binnen het mbo een trendbreuk is ontstaan. Met het onderwijsnummer wordt de doorstroom beter in beeld gebracht.

Figuur 4.3.4: Verwachte verblijfsduur van gediplomeerden

Bron: OCW (CFI). Berekeningen OCW (vo) en CFI (hbo en wo)

Definitie: Verblijfsduur: het verwachte aantal jaar dat een gediplomeerde in de betreffende onderwijssoort verblijft.

De verwachte verblijfsduur is op een vergelijkbare manier geschat als de verwachte slaagkans, namelijk door vermenigvuldiging van de stroomcoëfficiënten betreffende doorstroom/ diplomering/uitstroom per leerjaar/inschrijvingsjaar uit de onderwijsmatrix. Voor het hoger onderwijs (hbo en wo) is rekening gehouden met de mogelijkheid dat de onderwijsdeelnemer de studie tussentijds heeft onderbroken. In het hbo is alleen het eerst behaalde bachelor-diploma meegeteld, in het wo alleen het eerst behaalde doctoraal- of master-diploma. In het mbo gelden geen leerjaren; de geschatte verblijfsduur is daardoor moeilijk te bepalen.

Uit een vergelijking van deze gegevens met de “echte” verblijfsduren zoals deze uit cohortstudies komen, blijkt dat deze inschatting niet veel afwijkt. Voordeel van deze benadering met verwachte verblijfsduren is dat deze snel beschikbaar zijn en dat ze vergelijkbaar zijn over de verschillende sectoren heen. Wanneer meer stroomgegevens op basis van het onderwijsnummer beschikbaar zijn, vormt de feitelijke schoolloopbaan de basis.

- Figuur 4.3.5:** Gemiddelde vertraging in de schoolloopbaan
Bron: CBS, Statline. Berekeningen OCW.
Definitie: De gemiddelde leeftijd waarop een student in het hoger onderwijs een diploma haalt, gedeeld door de leeftijd waarop deze student een diploma gehaald zou kunnen hebben wanneer deze de kortste onderwijsroute gevolgd had. De leeftijd aan het einde van de kortste onderwijsroute is 22,2 jaar voor het wo, rekening houdend met 20% bèta techniek die er één jaar langer over mogen doen, en 21 jaar voor het hbo. Als kortste routes gelden po-havo-hbo voor het hbo en po-vwo-wo voor het wo.
- Figuur 4.3.6:** Prestaties 9/10-jarigen (PIRLS)
Bron: PIRLS 2006, rapport Nederland
Definitie: De gemiddelde score van 9- en 10-jarigen voor leesvaardigheid op de door PIRLS gehanteerde schaal. Voor België (Vlaanderen) zijn er geen gegevens beschikbaar voor 2001.
- Figuur 4.3.7:** Prestaties 15-jarigen (PISA)
Bron: OESO (2007) PISA 2006 Science competencies for tomorrow's world.
Definitie: De gemiddelde score van 15-jarigen voor natuurwetenschappen, wiskunde en lezen op de door PISA gehanteerde schaal. Hierbij is de score die gemiddeld in de OESO landen behaald werd voor natuurwetenschappen op 500 gesteld in 2006.
- Figuur 4.3.8:** EU-doelstelling: lage leesvaardigheid (PISA)
Bron: OESO (2001) Knowledge and skills for life - first results from PISA 2000
 OESO (2004) Learning for tomorrow's world - first results from PISA 2003
 OESO (2007) PISA 2006 Science competencies for tomorrow's world.
Definitie: Het percentage 15-jarige leerlingen met lage leesvaardigheden op de door PISA gehanteerde schaal. Dit is niveau 1 of lager in het PISA leesvaardigheidonderzoek, op een schaal van 1 tot 6. EU-15: België, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Verenigd Koninkrijk, Zweden. Deze EU-doelstelling is in 2000 door de Europese regeringsleiders in Lissabon vastgesteld.
- Figuur 4.3.9:** EU-doelstelling: startkwalificatie
Bron: Eurostat
Definitie: Het aantal jongeren in de leeftijdsgroep van 20 t/m 24 jaar met minimaal een diploma op het niveau hoger secundair onderwijs (voor Nederland minimaal een havo, vwo of mbo niveau 2 diploma) als percentage van het totaal aantal jongeren in dezelfde leeftijdsgroep. EU-27: De samenstelling van de Europese Unie per 1 januari 2007: België, Bulgarije, Duitsland, Cyprus, Denemarken, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Letland, Litouwen, Luxemburg, Malta, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Roemenië,

Slowakije, Slovenië, Spanje, Tsjechië, Verenigd Koninkrijk en Zweden. Deze EU-doelstelling is in 2000 door de Europese regeringsleiders in Lissabon vastgesteld.

- Opmerkingen:**
- a) Vanaf 5 december 2005 wordt een nauwkeuriger definitie voor het niveau hoger secundair onderwijs gehanteerd. Dit betekent dat met terugwerkende kracht voor alle gegevens vanaf 1998, ISCED 3c opleidingen die korter dan 2 jaar duren niet meer tot het hoger secundair onderwijs worden gerekend, maar tot het lager secundair onderwijs.
 - b) Internationaal wordt vergeleken met het hoger secundair onderwijs. Vertaald naar de Nederlandse situatie is dat havo, vwo of mbo niveau 2.
 - c) Vanaf 2006 zijn de cijfers gebaseerd op jaarlijks gemiddelde in plaats van kwartaaldata.
 - d) Door verandering in de berekeningswijze is er in Duitsland (2005), Frankrijk (2003), Zweden (2001) en Finland (2000) sprake van een trendbreuk.

Figuur 4.3.10: EU-doelstelling: voortijdig schoolverlaten

Bron: Eurostat

Definitie: Het aantal jongeren in de leeftijdsgroep van 18 t/m 24 jaar dat geen startkwalificatie heeft én op dit moment geen onderwijs volgt als percentage van het totaal aantal jongeren in dezelfde leeftijdsgroep.

Startkwalificatie: zie Figuur 4.3.9

EU-27: zie Figuur 4.3.9

Deze EU-doelstelling is in 2000 door de Europese regeringsleiders in Lissabon vastgesteld.

- Opmerkingen:**
- a) Zie opmerking a) bij Figuur 4.3.9
 - b) De gegevens voor deze indicator komen uit de Europese Labour Force Survey. Dit is een door Eurostat gecoördineerde bevraging in de lidstaten van de Europese Unie. Door de invoering van geharmoniseerde concepten en definities, is de informatie voor onderwijs en training op onderstaande punten niet meer vergelijkbaar met voorgaande jaren:
In België (2004), Finland (2000), Verenigd Koninkrijk (2004) en Zweden (2005) is er sprake van een trendbreuk.
 - c) Zie opmerking b) bij Figuur 4.3.9

Figuur 4.3.11: Bèta-Techniek

Bron: OCW (CFI: 1 cijfer HO 2007)

Definitie: De sector Bèta en Techniek bestaat uit alle natuur- en techniekopleidingen die als "hard" worden beschouwd, zoals door het Platform Bèta Techniek bijeengebracht in cluster 1.

De instroom betreft eerstejaars bachelor/master/ongedeeld die nog niet eerder waren ingeschreven binnen hbo of wo. De uitstroom betreft alleen afgestudeerden met hbo-bachelor of wo-master/doctoraal diploma. Veranderingspercentages zijn berekend door het verschil in instroom/uitstroom tussen 2000 en 2007 te delen door de instroom/ uitstroom in 2000. Cijfers voor 2007 zijn voorlopig.

- Figuur 4.4.1:** Opleidingsniveau van Nederlandse bevolking
Bron: CBS, Statline
Definitie: De hoogst genoten opleiding van de Nederlandse bevolking van 25 t/m 64 en 25 t/m 34 jaar zoals gevraagd door het CBS bij de jaarlijkse Enquête BeroepsBevolking (EBB). Het opleidingsniveau is onderverdeeld in ISCED-categorieën (International Standard Classification of Education). De groep vmbo/ mbo-1 omvat ook de onderbouw van havo en vwo. Hbo omvat zowel hbo- als wo-bachelor. De groep wo omvat zowel doctorandus/master als doctor.
- Figuur 4.4.2:** EU-doelstelling: Leven lang leren
Bron: Eurostat
Definitie: Percentage van de leeftijdsgroep 25- t/m 64-jarigen dat deelneemt aan leeractiviteiten. Het betreft hier deelname aan leeractiviteiten in de periode van 4 weken voorafgaand aan het enquête moment.
EU-27: zie Figuur 4.3.9
Deze EU-doelstelling is in 2000 door de Europese regeringsleiders in Lissabon vastgesteld.
- Opmerkingen:** a) Betreft deelname aan leeractiviteiten in de periode van 4 weken voorafgaand aan het enquête moment.
b) De gegevens voor deze indicator komen uit de Europese Labour Force Survey. Dit is een door Eurostat gecoördineerde bevraging in de lidstaten van de Europese Unie. Door de invoering van geharmoniseerde concepten en definities, is de informatie voor onderwijs en training op onderstaande punten niet meer vergelijkbaar met voorgaande jaren:
Door verandering in de berekeningswijze is er in België (2000 en 2004), Denemarken 2000 en 2003, Duitsland 2003 en 2004, Finland (2000), het Verenigd Koninkrijk (2000 en 2003) en in Zweden (2001 en 2003) sprake van een trendbreuk. België en het Verenigd Koninkrijk voorlopige gegevens voor 2006. EU-27: 2000 schatting.
c) Zie opmerking b) bij Figuur 4.3.9
- Figuur 4.4.3:** Gediplomeerde schoolverlaters met een baan
Bron: ROA, Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2006 (Tabel A8.4 en A9.1)
Definitie: Het aantal gediplomeerden dat 1,5 jaar nadat het diploma is behaald een baan heeft als percentage van de beschikbare gediplomeerde schoolverlaters uitgesplitst naar opleidingsniveau.
Het percentage gediplomeerden dat 1,5 jaar nadat het diploma is behaald een baan op niveau heeft.
bol: beroepsopleidende leerweg in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo).

- Figuur 4.4.4:** Aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt
Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS) en Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt (2006).
Definitie: Het percentage gediplomeerden dat op de vraag "In welke mate biedt uw gevolgde opleiding een goede basis om te starten op de arbeidsmarkt?" antwoordde in categorie 4 of 5 (op een schaal van 1 'helemaal niet' tot 5 'in sterke mate').
- Figuur 4.4.5:** Startsalaris gediplomeerde schoolverlaters
Bron: ROA, Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2006 (Tabel A9.6)
Definitie: Het bruto uurloon in euro's van gediplomeerde schoolverlaters, naar sector en richting in 2006.
bol: zie Figuur 4.4.3
Van bol 3 techniek is geen startsalaris bekend vanwege te weinig waarnemingen.
- Figuur 4.4.6:** Werkloosheid naar opleidingsniveau
Bron: CBS, Statline
Definitie: Het aantal werklozen als percentage van de beroepsbevolking (25-64 jaar) uitgesplitst naar genoten onderwijsniveau. Het opleidingsniveau is onderverdeeld in ISCED-categorieën (International Standard Classification of Education). De groep vmbo/ mbo-1 omvat ook de onderbouw van havo en vwo. Hbo omvat zowel hbo- als wo-bachelor. De groep wo omvat zowel doctorandus/ master als doctor.
Beroepsbevolking: hiertoe worden gerekend:
- personen die tenminste 12 uur per week werken, of
- personen die werk hebben aanvaard waardoor ze ten minste 12 uur per week gaan werken, of
- personen die verklaren tenminste 12 uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor tenminste 12 uur per week te vinden.
Van de beroepsbevolking worden personen die niet of minder dan 12 uur per week werken tot de werkloze beroepsbevolking gerekend.
- Figuur 5.1.1:** Netto publieke uitgaven voor Cultuur en Media naar sector
Bron: CBS, StatLine. Overheid: uitgaven cultuur, sport en recreatie.
Definitie: Netto uitgaven amateurkunst, cultuureducatie, kunsten, erfgoed, bibliotheken en media op basis van overheidsjaarverslagen. In prijzen van 2007, gecorrigeerd met de prijsindex van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Deze prijsindex houdt ook rekening met veranderingen in consumptiepatronen of nieuwe goederen en diensten. Dit in tegenstelling tot de consumentenprijsindex.
BBP: zie Figuur 3.1.5
Toelichting: Gekozen is voor netto uitgaven (wat de belastingbetaler per saldo betaalt) omdat met name bij de media het beeld vertekend zou worden door de reclame-inkomsten (circa 200 miljoen euro)

die via de overheidsrekening lopen. De rijksuitgaven voor bibliotheken betreffen niet alleen de budgetten op de begroting van OCW ten behoeve van het stelsel van openbare bibliotheken (hoofdzakelijk bestemd voor bibliotheekvernieuwing en blindenbibliotheken) maar ook de uitgaven voor bibliotheken van overige vakdepartementen zoals de Koninklijke Bibliotheek.

Figuur 5.1.2: Giften aan cultuur in Nederland

Bron: Geven in Nederland 2007; Giften, legaten, sponsoring en vrijwilligerswerk.

Definitie: Het bedrag van giften aan cultuur in Nederland, uitgesplitst naar verschillende sectoren (1995-2005).

Toelichting: Het gaat hier om een samengestelde indicator. Middels de weergegeven percentages valt af te lezen welk deel van het totaalbedrag aan giften aan cultuur wordt besteed. Men kan eenvoudig een inschatting van het totaal aan giften verkrijgen door het bedrag (2005: 326) te delen door het percentage van dat jaar (7%) en vervolgens met 100 te vermenigvuldigen. Bij de categorie bedrijven is er niet alleen sprake van giften maar ook van sponsoring.

Figuur 5.1.3: Cultuurnotasubsidies per sector (1 en 2)

Bron: Ministerie van OCW, toegekende subsidies (registratie in Kubus)

Definitie: Totaal toegekende subsidie per sector. Bij het verzamelen van de nieuwe gegevens bleken tevens wijzigingen van bedragen uit vorige jaren noodzakelijk, met name wat betreft de fondsen. De afkorting 'bk/b/v' staat voor beeldende-, bouwkunst en vorm. Amateurkunst en kunsteducatie wordt afgekort met 'ak/ke'.

Kubus: een internetapplicatie waarin gegevens van instellingen die een Cultuurnota subsidie of een projectsubsidie ontvangen vastgelegd.

Figuur 5.2.1: Aantal gesubsidieerde cultuurinstellingen (1 en 2)

Bron: Ministerie van OCW (registratie in Kubus)

Definitie: Aantal instellingen met een subsidie in het kader van de Cultuurnota.

Kubus: zie Figuur 5.1.3

Figuur 5.2.2: Liquiditeit gesubsidieerde instellingen

Bron: Ministerie van OCW, gegevens gesubsidieerde instellingen (registratie in Kubus)

Definitie: De liquiditeit geeft aan in welke mate een onderneming haar lopende betalingsverplichtingen aan voldoen. Het geeft een beeld van de financiële gesteldheid van de instellingen. Het wordt berekend door het aandeel van de totaal vlottende activa (minus voorraden) op de kortlopende schulden te berekenen.

Kubus: zie Figuur 5.1.3

- Figuur 5.2.3:** Solvabiliteit gesubsidieerde instellingen
Bron: Ministerie van OCW, gegevens gesubsidieerde instellingen (registratie in Kubus)
Definitie: De solvabiliteit geeft aan op welke wijze de bezittingen, die op de actiefzijde van de balans staan, zijn gefinancierd, namelijk met eigen vermogen (exclusief voorzieningen) en/of vreemd vermogen. Het geeft een beeld van de financiële gesteldheid van de instellingen. Het wordt berekend door het totaal eigen vermogen te delen op de totale activa.
Kubus: zie Figuur 5.1.3
- Figuur 5.3.1:** Uitvoeringen podiumkunsten binnenland
Bron: Ministerie van OCW, opgaven instellingen (registratie in Kubus)
Definitie: Aantal binnenlandse uitvoeringen door instellingen gesubsidieerd in het kader van de Cultuurnota, exclusief de Fondsen.
De cultuurinstellingen zijn: Ensembles, Orkesten (exclusief omroeporkesten), Ballet en Dans, Opera en Muziektheater, Theater (inclusief mime en poppenspel), Jeugdtheater.
Bij orkesten zijn begeleidingsactiviteiten van opera, koor en ballet buiten beschouwing gebleven. Uitvoeringen van productiehuzen en werkplaatsen zijn meegeteld, want deze gedragen zich als gezelschap aangezien ze producties maken die aan het publiek worden getoond.
Uitvoeringen van podia en festivals zijn niet meegerekend, vanwege zeer waarschijnlijke dubbeltellingen.
Kubus: zie Figuur 5.1.3
- Figuur 5.3.2:** Uitvoeringen podiumkunsten buitenland
Bron: Ministerie van OCW, opgaven instellingen (registratie in Kubus)
Definitie: Aantal buitenlandse uitvoeringen door instellingen gesubsidieerd in het kader van de Cultuurnota, exclusief de Fondsen.
De cultuurinstellingen zijn: Ensembles, Orkesten (exclusief omroeporkesten), Ballet en Dans, Opera en Muziektheater, Theater (inclusief mime en poppenspel), Jeugdtheater.
Bij orkesten zijn begeleidingsactiviteiten van opera, koor en ballet buiten beschouwing gebleven. Uitvoeringen van productiehuzen en werkplaatsen zijn meegeteld, want deze gedragen zich als gezelschap aangezien ze producties maken die aan het publiek worden getoond.
Uitvoeringen van podia en festivals zijn niet meegerekend, vanwege zeer waarschijnlijke dubbeltellingen.
Kubus: zie Figuur 5.1.3

- Figuur 5.3.3:** Uitvoeringen professionele podiumkunsten
Bron: CBS, Statline. Professionele podiumkunsten: aanbod en gebruik podia
Definitie: Aantal uitvoeringen van professionele gezelschappen door de accommodaties die tien of meer uitvoeringen per jaar organiseren. Recentere gegevens waren bij samenstelling van deze publicatie (maart 2008) niet beschikbaar. Het CBS telt podia met minder dan 10 voorstellingen per jaar niet mee en ook festivals blijven buiten beschouwing. Anderzijds worden aan de OCW-kant de gesubsidieerde voorstellingen via de Fondsen niet meegeteld.
- Figuur 5.3.4:** Marktaandeel rijksgesubsidieerd aanbod podiumkunsten
Bron: Podia 2006. Vereniging van Schouwburg en Concertgebouw Directies (Amsterdam, november 2007)
Definitie: Rijksgesubsidieerd aanbod: aanbod in de podiumkunsten met een subsidie van het Ministerie van OCW, van het Fonds voor Podiumprogrammering en Marketing (FPPM) of van het Fonds voor de Amateurkunst en Podiumkunsten (FAPK).
 VSCD-podia in 2006: 152 leden en 258 zalen (respons 97 procent). Buiten beeld blijven zo poppodia, een aantal grote kunstfestivals, dancefestivals, en een groot aantal kleine podia.
- Figuur 5.3.5:** Marktaandeel Nederlandse film
Bron: Jaarverslagen Nederlandse Vereniging Bioscoopexploitanten (NVB)
Definities: Aantal nieuw in de bioscoop uitgebrachte Nederlandse films (speelfilms en documentaires) in een jaar (inclusief coproducties) ten opzichte van het totaal aantal nieuw uitgebrachte films in dat jaar.
 Bezoekers aan Nederlandse films in een jaar ten opzichte van het totaal aantal filmbezoekers. De c.v. (commanditaire vennootschap) regeling was bedoeld ter stimulering van de Nederlandse speelfilmproductie, middels fiscale maatregelen werd de financiële drempel om een film te produceren verlaagd.
- Figuur 5.3.6:** Openbare Bibliotheken
Bron: Vereniging Openbare Bibliotheken in samenwerking met CBS
Definitie: Ontwikkeling van het aantal vestigingen, hoeveelheid leden, omvang collectie, en aantal uitleningen sinds 2000.
- Figuur 5.3.7:** Rijksmonumenten
Bron: Jaarverslagen Rijksdienst Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)
Definitie: Aangewezen door de RACM op basis van de Monumentenwet. Eén complex wordt als één monument geteld.

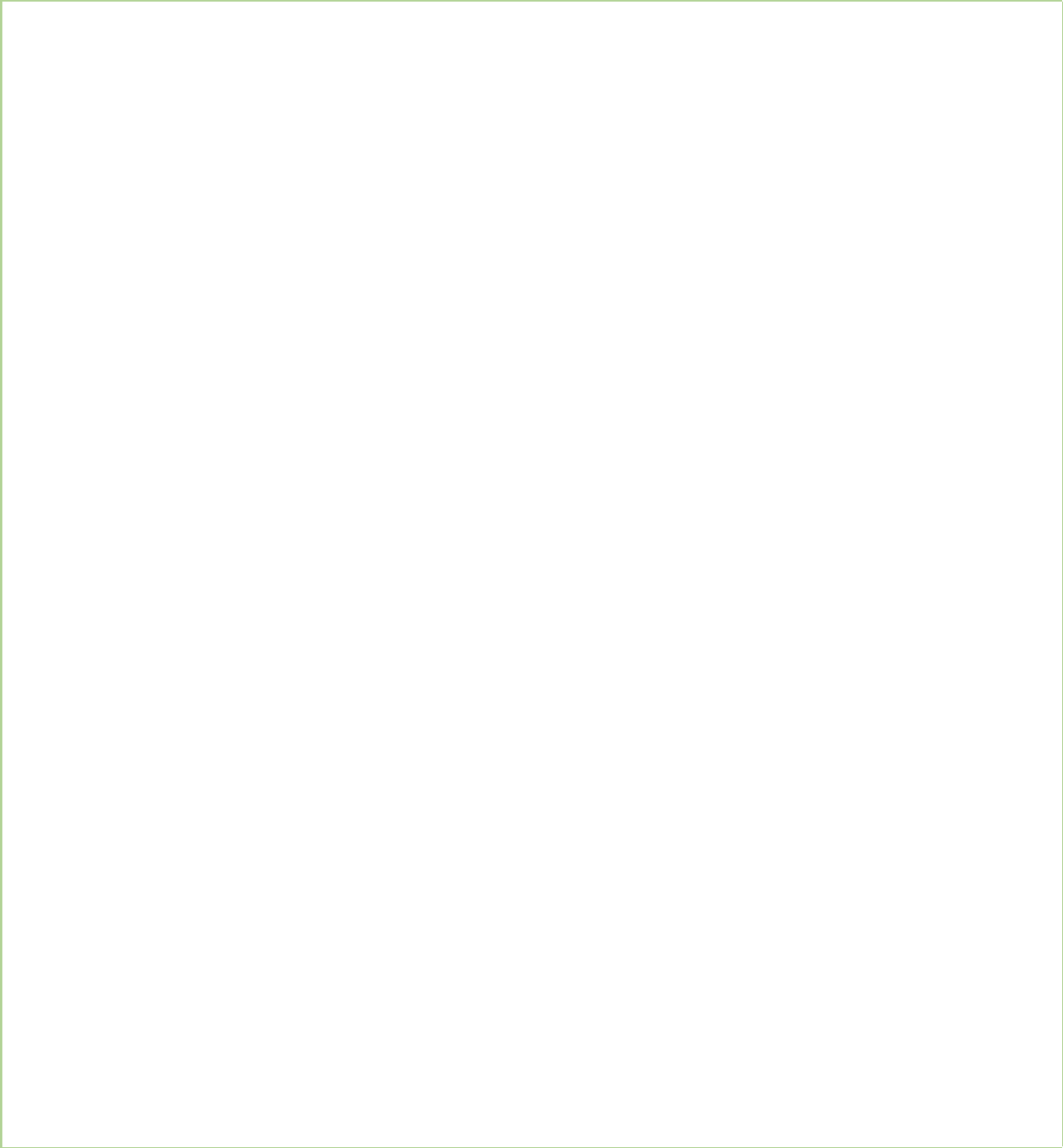
- Figuur 5.3.8:** Rijkssubsidies en bouwsom restauraties
Bron: Jaarverslagen Rijksdienst Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)
Definitie: Totaal verstrekte rijkssubsidies aan rijksmonumenten en de totale bouwsom die met deze restauraties gemoeid waren.
- Figuur 5.3.9:** Aandeel landelijke publieke televisie in de totale kijktijd
Bron: SCP, Tijdbestedingonderzoek (TBO), 1990-2005
Definitie: Kijktijd van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder naar de landelijke publieke televisie als percentage van de totale kijktijd.
- Figuur 5.3.10:** Aandeel landelijke publieke radio in de totale luistertijd
Bron: SCP, Tijdbestedingonderzoek (TBO), 1990-2005
Definitie: Luistertijd van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder naar de landelijke publieke radio als percentage van de totale kijktijd.
- Figuur 5.4.1:** Cultuurbereik naar sector
Bron: SCP, Aanvullend Voorzieningen Onderzoek (AVO) 1983-2003
Definitie: Geïndiceerde ontwikkeling in bezoek aan en beoefening van culturele activiteiten per sector sinds 1983.
 De sectoren zijn: Museum, Monumenten, Toneel (inclusief amateurtoneel), Beroepstoneel, Ballet, Cabaret, Klassieke muziek, Populaire muziek, Cinema, Beluisteren/bekijken kunstprogramma's radio en tv, Het zelf beoefenen van beeldende kunst, zelf toneel/theater spelen en zelf musiceren en/of zingen.
- Figuur 5.4.2:** Tijdbesteding lezen
Bron: SCP, Tijdbestedingonderzoek (TBO), 1980-2005
Definitie: Percentage van de bevolking van 12 jaar en ouder dat in de voorafgaande week minstens een kwartier gelezen heeft in boeken, tijdschriften en kranten.
- Figuur 5.4.3:** Bezoeken aan uitvoeringen podiumkunsten binnenland
Bron: Ministerie van OCW, opgaven instellingen (registratie in Kubus)
Definitie: Aantal binnenlandse uitvoeringen door instellingen gesubsidieerd in het kader van de Cultuurnota. Uitvoeringen van productiehuisen en werkplaatsen zijn meegeteld, want deze gedragen zich als gezelschap aangezien ze producties maken die aan het publiek worden getoond. Uitvoeringen van podia en festivals zijn niet meegerekend, vanwege zeer waarschijnlijke dubbeltellingen.
Kubus: zie Figuur 5.1.3

- Figuur 5.4.4:** Bezoeken aan uitvoeringen podiumkunsten buitenland
Bron: Ministerie van OCW, opgaven instellingen (registratie in Kubus)
Definitie: Aantal buitenlandse uitvoeringen door instellingen gesubsidieerd in het kader van de Cultuurnota. Uitvoeringen van productiehuisen en werkplaatsen zijn meegeteld, want deze gedragen zich als gezelschap aangezien ze producties maken die aan het publiek worden getoond. Uitvoeringen van podia en festivals zijn niet meegerekend, vanwege zeer waarschijnlijke dubbeltellingen.
Kubus: zie Figuur 5.1.3
- Figuur 5.4.5:** Bezoeken aan uitvoeringen professionele podiumkunsten
Bron: CBS, Statline. Professionele podiumkunsten: aanbod en gebruik podia
Definitie: Bezoeken aan uitvoeringen van professionele gezelschappen door de accommodaties die tien of meer uitvoeringen per jaar organiseren. Het CBS heeft bij de aanlevering van de nieuwe getallen (maart 2008) ook wijzigingen in eerdere gegevens aangebracht.
- Figuur 5.4.6:** Mediagebruik Nederlandse bevolking
Bron: SCP, De Tijd als Spiegel
Definitie: Mediagebruik van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder.
Media: Televisie en video, Radio en geluidsdragers, Gedrukte media, PC en internet.
- Figuur 5.4.7:** Bezoeken aan musea, naar soort
Bron: CBS, Statline. Kerncijfers musea, bezoekers, personeel
Definitie: Aantal bezoeken aan Nederlandse musea. Het gaat om alle Nederlandse musea; dit zijn derijksgesubsidieerde musea, musea die door andere overheden worden gesubsidieerd en particuliere musea.
- Figuur 5.4.8:** Bezoeken aan rijksgesubsidieerde musea
Bron: Ministerie van OCW, opgaven instellingen (registratie in Kubus)
Definitie: Aantal bezoeken aan rijksgesubsidieerde musea en aantal groepsbezoeken in schoolverband aan rijksgesubsidieerde musea.
Kubus: zie Figuur 5.1.3
- Figuur 5.4.9:** Bezoeken aan het Nationaal Archief en Regionaal Historische Centra
Bron: Jaarverslagen Nationaal Archief, 2005 en 2006
Definitie: Aantal bezoeken; fysiek en via internet.

- Figuur 5.4.10:** Cultuurbereik naar leeftijd en etniciteit
Bron: SCP, Aanvullend Voorzieningen Onderzoek (AVO), 1993-2003; Cultuurminnaars en Cultuurmijders, Trends in de belangstelling voor kunsten en cultureel erfgoed (SCP, mei 2005)
Definitie: Percentage van de bevolking van 6 jaar en ouder dat minstens één bezoek bracht aan musea of podiumkunsten in de 12 maanden voorafgaand aan de enquête. Podiumkunsten zijn: Professioneel toneel, Ballet, Klassieke muziek, Opera.
- Figuur 6.1.1:** R&D-uitgaven
Bron: OESO/CBS
Definitie: R&D-uitgaven: Uitgaven voor met eigen personeel verrichte R&D, zoals gedefinieerd in de Frascati-handleiding van de OESO.
BBP: zie Figuur 3.1.5
EU-27: zie Figuur 4.3.9
EU-15: zie Figuur 4.3.8
- Figuur 6.1.2:** R&D-uitgaven in Nederland naar financieringsbron
Bron: OESO/CBS
Definitie: R&D-uitgaven: zie Figuur 6.1.1
BBP: zie Figuur 3.1.5
- Figuur 6.1.3:** R&D-uitgaven in Nederland naar sector van uitvoering
Bron: OESO/CBS
Definitie: R&D-uitgaven: zie Figuur 6.1.1
BBP: zie Figuur 3.1.5
- Figuur 6.1.4:** R&D-uitgaven naar sector van uitvoering
Bron: OESO
Definitie: R&D-uitgaven: zie Figuur 6.1.1
BBP: zie Figuur 3.1.5
EU-27: zie Figuur 4.3.9
- Figuur 6.1.5:** R&D-personeel
Bron: OESO
Definitie: R&D-personeel: onderzoekers, assistenten en overig personeel dat onderzoek verricht in arbeidsjaren, zoals gedefinieerd in de Frascati-handleiding van de OESO.
Beroepsbevolking: zie Figuur 4.4.6

- Figuur 6.1.6:** Vrouwelijk wetenschappelijk personeel in Nederland, per sector
Bron: CBS
Definitie: Vrouwelijk personeel, als onderzoeker aangesteld bij een universiteit, researchinstelling of bedrijf.
- Figuur 6.2.1:** In publieke instellingen uitgevoerd onderzoek, internationaal
Bron: OESO
Definitie: De financiële transactie van een private onderneming naar een publieke of semi-publieke instelling voor het uitvoeren van onderzoek.
- Figuur 6.2.2:** In publieke kennisinstellingen uitgevoerd werk voor derden
Bron: CBS (universiteiten), opgaven instellingen en jaarverslag KNAW en NWO 2006
Definitie: De financiële transactie van een externe partij naar een publieke of semi-publieke instelling voor het uitvoeren van onderzoek of ander werk.
- Figuur 6.2.3:** Netto honoreringspercentages NWO
Bron: Jaarverslag NWO 2006
Definitie: Het aantal toegekende aanvragen gedeeld door het aantal (volledig uitgewerkte) aanvragen, dat bij NWO is ingediend.
- Figuur 6.2.4:** R&D-samenwerking
Bron: NOWT 2008
Definitie: Een internationale co-publicatie is een onderzoeksartikel in tijdschriften die zijn opgenomen in het Thomson Scientific Web of Science bestand, waarbij onderzoekers uit verschillende landen als auteur zijn vermeld.
- Figuur 6.3.1:** Relatief aantal promoties (1)
Bron: Promoties: VSNU/Kengetallen Universitair Onderzoek; Leeftijdsgroep: CBS, Statline
Definitie: Promotie: een behaald diploma voor het met goed gevolg afronden van een proefschrift onder supervisie van één of meer promotoren.
- Figuur 6.3.2:** Relatief aantal promoties (2)
Bron: Eurostat
Definitie: Promotie; zie Figuur 6.3.1
- Figuur 6.3.3:** Aantal wetenschappelijke publicaties (1)
Bron: NOWT 2008

- Definitie:** Wetenschappelijke publicatie: een onderzoeksartikel in tijdschriften die zijn opgenomen in het Thomson Scientific Web of Science bestand.
- Figuur 6.3.4:** Aantal wetenschappelijke publicaties (2)
Bron: NOWT 2008
Definitie: Wetenschappelijke publicatie: zie Figuur 6.3.3
Onderzoeker: Wetenschappelijk opgeleide personen betrokken bij het onderzoek in de publieke sector dan wel in de publieke en private sector, zoals gedefinieerd in de Frascati-handleiding van de OESO; inclusief de leidinggevenden van dit onderzoek.
- Figuur 6.3.5:** EPO-octrooien naar aanvraagjaar
Bron: NOWT 2008
Definitie: Octrooi: een document waarmee de eigendomsrechten van een ontdekking of uitvinding worden vastgelegd bij het Europese Octrooi Bureau te Rijswijk.
- Figuur 6.4.1:** Relatieve citatiescore
Bron: NOWT 2008
Definitie: Citatie: een verwijzing in een onderzoeksartikel in een wetenschappelijk tijdschrift dat onderdeel is van de tijdschriften die zijn opgenomen in het Thomson Scientific Web of Science bestand.
Relatieve citatiescore: het gemiddeld aantal citaties ontvangen door alle onderzoeksartikelen gepubliceerd door onderzoekers in een bepaald land in de tijdschriften van het Thomson Scientific Web of Science bestand, gedeeld door het gemiddeld aantal citaties wereldwijd dat op 1 is genormeerd.
- Figuur 6.4.2:** Relatieve citatiescore naar institutionele sector
Bron: NOWT 2008
Definitie: Citatie: zie Figuur 6.4.1
Relatieve citatiescore: zie Figuur 6.4.1
- Figuur 6.4.3:** Loopbaanontwikkeling VI-gehonoreerden (2000-2004)
Bron: NWO jaarverslagen
Definitie: VI-gehonoreerden en hun positie halverwege de looptijd van hun subsidie.
VI-gehonoreerden: gehonoreerden in de Vernieuwingsimpuls voor de jaren 2000-2004.
- Figuur 6.4.4:** Mediabereik van NWO-onderzoeksberichten en persberichten
Bron: NWO jaarverslagen
Definitie: Het aantal berichten dat NWO verspreidde en het aantal publicaties in de onderscheiden media.

Lijst van afkortingen

bbl	Beroepsbegeleidende leerweg in het mbo
BBP	Bruto Binnenlands Product
BEL (VL)	België (Vlaanderen)
bol	Beroepsopleidende leerweg in het mbo
bve	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CFI	Centrale Financiën Instellingen
CPB	Centraal Planbureau
CWTS	Centre for Science and Technology Studies
DEN	Denemarken
DUI	Duitsland
ECN	Energieonderzoek Centrum Nederland
ENG	Engeland
EPO	Europees Octrooi Bureau
EU	Europese Unie
Eurostat	Statistisch bureau van de Europese Gemeenschap
FAPK	Fonds voor de Amateurkunst en Podiumkunsten
FIN	Finland
FPPM	Fonds voor Podiumprogrammering en Marketing
FRA	Frankrijk
GTI's	Grote technologische instituten
havo	Hoger algemeen voortgezet onderwijs
hbo	Hoger beroepsonderwijs
HGL	hoogleraar
ho	Hoger onderwijs
ICN	Instituut Collectie Nederland
IPO	Interprovinciaal Overleg

KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
LGF	Leerling-gebonden financiering
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Iwoo	Leerwegondersteunend onderwijs
MARIN	Maritiem Research Instituut Nederland
mbo	Middelbaar beroepsonderwijs
MCO	Muziekcentrum van de Omroep
NED	Nederland
NKI	Nederlands Kanker Instituut
NLR	National Aerospace Laboratory / Nationaal Lucht - en Ruimtevaartlaboratorium
NOB	Nederlands OmroepProductieBedrijf
NOWT	Nederlands Observatorium van Wetenschap en Technologie
NVB	Nederlandse Vereniging Bioscoopexploitanten
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
PD	Postdoc
PIRLS	Progress in International Reading Literacy Study
PISA	Programme for International Student Assessment
po	Primair onderwijs
pro	Praktijkonderwijs
R&D	Research & Development
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten
RHC	Regionaal Historisch Centrum
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne
ROA	Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt
SICA	Stichting internationale culturele activiteiten
so	Speciaal onderwijs

TBO	Tijdbestedingonderzoek
TNO	Nederlandse organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
UD	universitair docent
UHD	universitair hoofddocent
vavo	Voortgezet algemeen volwassenen onderwijs
VI	Vernieuwings impuls
VK	Verenigd Koninkrijk
vmbo	Vorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
vo	Voortgezet onderwijs
VS	Verenigde Staten
VSCD	Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouw Directies
vso	Voortgezet speciaal onderwijs
vsv	Voortijdig schoolverlaten
vwo	Vorbereidend wetenschappelijk onderwijs
wo	Wetenschappelijk onderwijs
ZWE	Zweden

Publicatie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Uitgave mei 2008

Samenstelling Paula Boswinkel (onderwijs) / Robert Oosterhuis (cultuur en media) / Jan van Steen (wetenschap)
Productie Leo Wijnhoven
Vormgeving JB&A raster, Delft
Druk Hub. Tonnaer, Kelpen

Nabestellen Postbus 51-infolijn
Telefoon 0800-8051 (gratis) of www.postbus51.nl

ISBN 978 90 5910 118 0
Prijs € 18,00

Zie ook www.minocw.nl/bestelinbeeld
Meer informatie www.minocw.nl/begroting/publicaties